12.

XXXIV

USTAWY
CYWILNE
DŁA
GALICYI WSCHODNIEY.

CZĘŚĆ TRZECIA.

W WIEDNIU
drukiem Józefa Hraſzańskiego, C. K. Niemieckiego, i Polskiego nadwornego Typografa, i Bibliopoli.

1797.

REGESTR ROZDZIAŁOW

CZĘŚCI TRZECIEY.

ROZ-

ROZ-

ROZDZIAŁ I.

O ugodach w ogólności.

§. 1.

Prawa, które nie na ſamą rzecz, ale tylko do rzeczy, i iedynie przez wzgląd na oſóbę służą, wyſtawuią poprzedzaiącą teyże oſoby czynność, która albo prawna i dozwolona, albo nieprawna i niedozwolona ieſt.

§. 2.

Kiedy kto przez iaką czynność prawo oſobiſte przenoſi, wkłada na ſiebie

ſamego obowiązek; który ſię do oſobiſtego prawa tego, na którego przenieſione ieſt, tak iak przyczyna do ſkutku ſtoſuie, i w woli obowiązaney oſoby początek ſwóy ma.

§. 3.

Kiedy czynność obowięzuiąca dozwolona ieſt: wtedy naſtaie ugoda; kiedy niedozwolona ieſt: powſtaie przewinienie. W tym porządku prawa oſobiſte ułożone będą. Na końcu to uſtanowiono będzie, co ugodom, i przewinieniom ſpólnego ieſt.

§. 4.

Kto ſię oświadcza, iż prawo ſwe na kogo przenieść, to ieſt: iż mu dozwolić czego, dać co, iż dla niego co uczynić, albo dla niego czego zaniechać chce, czyni tylko obietnicę. Lecz ieżli drugi obietnicę ważnie przyimuie, wtedy za wolą obydwoch ſtrón zgodną ugoda ſtaie ſię.

§. 5.

§. 5.

Dopóki umowy trwaią, i obietnica ani naprzód, ani potym przyięta nie została, dopóty nie powstaie ugoda. Ustna obietnica musi bydź niezwłocznie przyięta. Przy pisanych obietnicach na to uważać należy, ieżeli obie strony na tym samym mieyscu znayduią się, albo nie? W pièrwszym przypadku przyięcie w dwudziestu cztèrech godzinach, w drugim zaś w owym czasu przeciągu, iaki do podwoionego odpowiedzenia potrzebny iest, nastąpić, i stronie obiecuiącey doniesione bydź ma. W razie przeciwnym ta odstąpić może.

§. 6.

Kto przed tym czasem obietnicę swą nazad odwołuie, i stronę przeciwną o koszta przyprawił, musi ie nadgrodzić. To nadgrodzenie na ten czas ma mieysce także, kiedy do przyięcia obietnicy

inny przeciąg czasu umówiony, i nie wyczekany był.

§. 7.

Nie tylko wyraźnie, ale też w milczeniu przez pewne znaki i czynności wolę swą oświadczyć można. Kto n. p. do czółna wsiada, i każe się przewieść przez rzekę, tym samym iuż obiecuie oddanie zwyczayney zapłaty, i przewoźnik obietnicę przyimuie.

§. 8.

Kiedy zezwolenie niedobrowolne, niezrozumiałe, albo wcale nieoznaczone iest, w ten-czas ugoda nie nastaie. Kto końcem zyskania na drugim ciemnych wyrazow używa, lub co na pozór czyni, temu wszelkie szkodliwe skutki przypisuią się.

§. 9.

Ugody albo iednostronnie, albo obostronnie obowięzuią podług tego, gdy iedna strona co przyrzeka, a druga co

przy-

przyimuie, albo gdy obie ſtrony prawa na ſiebie przenoſzą, i wzaiemnie przyimuią. Pièrwſze więc bez nadgrody, drugie za nadgrodą zawieraią ſię.

§. 10.

Kto komu drugiemu bezpłatnie co daie, świadczy, albo dobrowolnie uſtępuie, ten mu to daruie. Kiedy drugi natomiaſt także co dać, wyświadczyć, albo zaniechać muſi; wtedy naſtaie zamiana w nayodlegleyſzym rozumieniu. Wſzelkie ugody albo ſą darowaniem, albo zamianą.

§. 11.

Ugody ſą nayprzednieyſzym tytułem, na którym prawa do rzeczy polegaią. Iednoſtronnie obowięzuiące ugody zawſzè ſą dla iedney ſtrony uciążliwe, a dla drugiey dobroczynne: oboſtronnie obowięzuiące ani za uciążliwè, ani za dobroczynne nie mogą bydź poczytane.

§. 12.

Kto używania rozumu nie ma, niezdolny ieſt do óswiadczenia ſwoiey woli: a przeto dzieci, tudzież oſoby na umyśle pomieſzane, i zupełnie piiani ani obietnicy czynić, ani oney przyimować nie mogą. Przeciwnie zaś oſoby, które używanie rozumu maią, ſwym zaś maiątkiem zarządzać im nie wolno, iako to: n. p. małoletni, marnotrawcy ſądownie ogłoſzeni, tudzież takie oſoby, albo zgromadzenia, które od kuratora zależą, ſą wprawdzie niezdolne ſame za ſiebie co obiecywać, mogą iednak uczynioną ſobie obietnicę przyimować.

§. 13.

Wynowayca na nayciężſzą, albo na ciężką więzienia karę ſkazany, od dnia ogłoſzonego ſobie wyroku, i iak długo kara iego trwać będzie, żadney ważney ugody zawierać nie może.

§. 14.

§. 14.

Ieżli oycowie i opiekunowie pozwolili, iżby pod ich władzą zostaiący własne gospodarstwo wiedli, albo się pewnemu stanowi, lub powołaniu poświęcili, to się mniema, iż także do tego ściągaiących się ugod dozwolili.

§. 15.

Kto zdradliwym sposobem udaie, iż do zawierania ugod zdolnym iest, i przez to drugiego oszukuie; ten za wszelkie z takowey czynności pochodzące skutki odpowiada.

§. 16.

Ieżeli kto obietnicę przez niesprawiedliwą boiaźń wymusił, albo przez podstęp otrzymał, nie iest mocen ią przyimować. Albowiem przez niedozwolone czynności można na siebie wprawdzie obowiązki wkładać, żadnym iednak sposobem praw nabywać nie można.

§. 17.

Ieżeli iedna ſtrona drugą przez fałſzywe udania uwiodła, a uwiedzenie takowe ſamey rzeczy główney, to ieſt przedmiotu, do którego zamiar drugiey ſtrony ſzczególnie był kierowany, i oświadczony, tyczy ſię; wtedy ogólnie ugoda nie naſtaie, i uwiedziony do niczego obowiązany nie ieſt.

§. 18.

Ieżeli zaś uwodzenie to nie główney rzeczy, ani nawet własności iey iſtotney, lecz tylko poboczney okoliczności, n. p. miary, liczby, wagi, większey, lub mnieyſzey wartości rzeczy tyczy ſię; ugoda zawſze ważną pozoſtaie, ieżli obie ſtrony na główny przedmiot zezwoliły, i poboczną okoliczność nie za iſtotny zamiar óswiadczyły: uwodząca iednak ſtrona ſtronie uwiedzioney przyzwoitą nadgrodę uczyni.

§. 19.

§. 19.

Ieżli boiaźń niesprawiedliwa, podstęp, lub uwodzenie od kogo trzeciego, i wprawdzie bez uczestnictwa, i bez wiedzy owego, który obietnicę przyiął, pochodzi; na ten czas szkodliwe skutki niedozwoloney czynności iedynie na iey twórcę spadaią, i przyięcie iest ważne.

§. 20.

Przyięcie obietnicy iest także ważne, ieżeli strona obiecuiąca iedynie sama swego uwiedzenia winną iest. Ponieważ od niey zależało, obietnicę pod pewnemi warunkami uczynić, zaczym naturalną rzeczą iest, ażeby skutki swey niewiadomości, i swego nieprzezornego postąpienia sama ponosiła.

§. 21.

Iako osoby ważney ugody czynić nie mogące, żadney szkody z obietnicy swoiey obawiać się nie maią, tak też żadnego z takowey ugody pożytku

spo-

ſpodziewać ſię nie mogą, ieżeli iakowy otrzymały, tedy obowiązane ſą temu go powrócić, któryby z tego krzywdę miał.

§. 22.

Na wſzyſtkie rzeczy które zbywać, i które na innych przenośić można, ugody zawierane bydź mogą. Czego zaś dla kogo uczynić, lub dać nie można, co wcale rzeczą niepodobną, albo niedozwoloną ieſt, to przedmiotem ważney ugody bydź nie może. Kto przez tym podobne obietnice drugiego łudzi, kto z winney niewiadomości kogo krzywdzi, albo ze ſzkody iego pożytkuie, ten za to odpowiadać muſi.

§. 23.

Naſtępuiące ugody nieważne ſą

1) kiedy ſię co komu za ſtaranie wzgledem ślubney ugody warowało,

2) kiedy adwokat ſobie od ſtrony ſwey za utrzymanie ſprawy, albo

3) kiedy lekarz za leczenie od chorego oznaczoną ſobie nadgrodę naprzód waruie.

4) Kiedy wprowadzona iuż ſprawa do Sądu, albo

5) dziedzictwo po trzeciey żyiącey ieſzcze oſobie zbywa ſię.

§. 24.

Nikt wprawdzie nie ma prawa na cudze czynności i zaniechania zawierać ugody: lecz ieżeli kto ſwoie u trzeciego ſtaranie obiecał, albo wcale za skutek zaręczył; powinien przyięty obowięzek w wymiar obietnicy ſwoiey zupełnie uskutecznić.

§. 25.

Kiedy podobne i niepodobne do wykonania rzeczy razem obiecane były; to do wykonania podobne wypełnione bydź powinny, ieżli ſtrony ugodę zawieraiące tego wyraźnego warunku nie

uczy-

uczyniły, iż żaden punkt ugody od drugiego odłączony bydź nie może.

§. 26.

Czy to ugoda słownie, lub na piśmie, czy ſądownie, lub zaſądownie była uczyniona, to względem obowiązku żadney różnicy nie czyni.

§. 27.

Ieżeli ſię ſtrony na ugodę piſaną wyraźnie umówiły, takowa przed podpiſaniem za zawartą nie będzie poczytana: pieczętowanie iednak nie ieſt do tego iſtotnie potrzebne.

§. 28.

Do ugody tak, iak do woli oſtatniey rozporządzenia, warunki przydawać można. Ieżeli ugoda z wielu głównych punktow składa ſię, tedy ſzczególne wypełnienie każdego punktu uważane będzie za warunek, od którego zezwolenie na pozoſtałe punkta załeży.

§. 29.

Co prawnym ieſt względem warunkow przy woli oſtatniey rozporządzeniach, waży także ogólnie przy ugodach, z tym wyiątkiem: iż niepodobne do wykonania, albo niedozwolone warunki, które teſtamentowi dzielności nie odeymuią, moc i ważność ugod znoſzą. Strony ugodę czyniące mogą uniknąć takowych nieprzyzwoitości, lecz dziedzice i legataryuſze nie mogą.

§. 30.

Jeżeli ſtrony przyczynę, albo zamiar zezwolenia ſwego za warunek wyraźnie poſtanowiły; takowe przyczyny i zamiary, iak inne do wykonania podobne, i niepodobne warunki uważane będą. Prócz tego takowe oświadczenia, co do ważności ugod, nie maią skutku.

§. 31.

Ieżeli dwie, albo więcey osób komu toż samo prawo do rzeczy razem obiecuią, lub od niego przyimuią; na ten czas tak pretensya, iako i dług według prawideł społeczney własności dzieli się.

§. 32.

Ieżli zatym więcey współdłużnikow iedney podzielney rzeczy znayduie się; to żaden z nich więcey nad swoią część płacić nie ma: ieżli zaś rzecz podzielna do wielu współecznikow należy; to każdy na przypadaiącey sobie części ma przestać.

§. 33.

Ieżli zaś przeciwnie rzeczy niepodzielnych tyczy się; to wierzyciel, kiedy iedyny iest, u każdego współdłużnika o nie upomnieć się może. Lecz kiedy iest wielu wierzycielow, a ieden tylko współdłużnik, ten iednemu współwierzycielowi rzeczy tey wydać nie może.

może. Powinien na zezwolenie wſzyſtkich współwierzycielow nalegać, albo od tego, który ſię tey rzeczy domaga, bespieczeńſtwa dla innych współdłużnikow żądać.

§. 34.

Kiedy więcey oſób iedną, i tęż ſamą całość do niepodzielney ręki takim ſpoſobem obiecuią, iż ſię ieden za wſzyſtkich, a wſzyſcy za iednego wyraźnie obowięzuią; w ten czas każda poiedyńcza oſoba za całość odpowiada. Potym zaś od wierzyciela zależy, ażeby ſię u tego, lub u owego współdłużnika upomniał, i gdy go który w części tylko zaſpokoi, aby reſzty na pozoſtałych wſpółdłużnikach poſzukiwał.

§. 35.

Ieżeli przeciwnie ieden wielu oſobom tęż ſamą całość przyrzekł, a te maią wyraźną moc upomnienia ſię iey do niepodzielney ręki; wtedy dłużnik

rzecz całą temu z wierzycielow oddać ma, który się o nią pièrwey upomniał: kiedy zaś niezupełnie oddał; to drugi wierzyciel ma prawo do reszty pozostałey.

§. 36.

Skoro więc ieden współdłużnik całość wierzycielowi oddał; nie wolno temu u pozostałych więcey upominać się; skoro ieden współwierzyciel od dłużnika zupełnie zaspokoiony został, pozostali żadnego więcey prawa nie maią.

§. 37.

Ieden współdłużnik może z wierzycielem w uciążliwsze warunki weyść, nie czyniąc uszczèrbku drugim. Może także iednak wierzyciel współdłużnikowi iego obowiązek darować, nie znosząc obowiązku innych współdłużnikow.

§. 38.

§. 38.

Ile współwierzyciel, który całą pretensyę dla siebie odzyskał, innym wierzycielom odpowiada, tudzież ile współdłużnik, który cały dług ze swego oddał, do nadgrodzenia sobie przeciw pozostałym prawa ma? to szczególnemi ugodami między współwierzycielami, i współdłużnikami uznano bydź musi. Ieżeli się wierzyciele, albo dłużnicy na żadną między sobą współkę nie ugodzili; w ten czas ieden drugiemu nie odpowiada.

§. 39.

Ugody maią bydź wypełnione w czasie, na mieyscu, i tym sposobem, iak się strony między sobą umówiły. Podług ustawy liczy się na ieden dzień dwadzieścia cztery godzin, na ieden miesiąc trzydzieści dni, a na ieden rok trzysta sześćdziesiąt pięć dni.

§. 40.

Ieżli do wypełnienia ugody żaden czas pewny nie ieſt uſtanowiony, o takowe wypełnienie natychmiaſt, to ieſt: mimo niepotrzebney zwłoki, można ſię upomnieć. A ieżeli obowiązany wypełnienia czas ſobie ſamemu, i ſwemu upodobaniu zachował; to albo śmierci iego czekać, i trzymać ſię dziedzicow, albo też, ieżeli obowiązek tylko oſobiſty, a nie na dziedzicow przechodzący ieſt, u ſędziego o wyznaczenie podług słuſzności czaſu do wypełnienia dopraſzać ſię należy.

§. 41.

Gdy oznaczono nie ieſt, gdzie ma bydź ugoda wypełniona, w ten czas rzeczy nieruchome na tym mieyſcu, gdzie leżą, ruchome zaś na mieyſcu tym, gdzie obietnica była uczyniona, oddane będą. Taż ſama różnica co

do

do miary, wagi, gatunkow pieniędzy, i t. d. ma bydź także zachowana.

§. 42.

Ieżli obowiązany na mieyſcu ugodą oznaczonym ſwego obowiązku nie wypełnił, to wynikłą ztąd ſzkodę nadgrodzi.

§. 43.

Kiedy obietnica więcey, iak iednym ſpoſobem wypełnioną bydź może; na ten czas wybór do obowiązanego należy. Od tego iednak raz uczynionego wyboru ſam odſtąpić nie może.

§. 44.

Ieżli albo na znak ugody zawartey, albo dla bespieczeńſtwa przyſzłego wypełnienia dany był zadatek; to ani ta ſtrona przez utratę zadatku, ani druga przez zapłacenie podwóyney wartości od obowiązku uwolnić ſię nie może. Wyięcie od tego prawidła albo na uſta-

wie, albo na ſzczególney umowie zaſadzać ſię powinno.

§. 45.

Powſzechne prawidła do wykładania uſtawy w §§. 18, i 19. części pierwſzey przywiedzione służą także ogólnie dla ugod. Wrzeſzcie wątpliwa ugoda tak wykładana bydź powinna, iżby nic ſprzecznego w ſobie nie zawierała, i gdy to bydź może, dzielność ſwą miała. Ugody wcale niezrozumałe ſą bezskuteczne.

§. 46.

Przy ugodach iednoſtronnie obowiązuiących w wątpliwości ſię domniemywa, iż obowiązany prędzey mnieyſzy, niż większy ciężar na ſiebie chciał włożyć. Przy ugodach dwóſtronnie obowięzuiących ciemny wyraz wykłada ſię ku ſzkodzie tego, który go używał; iego winą ieſt, iż ſię iaśniey nie wyraził.

§. 47.

§. 47.

Iakim ſpoſobem obowiązki z ugod pochodzące uſtaią: to przy każdey ugodzie ſzczególnie, a w rozdziale o znieſieniu obowiązkow ogólnie będzie uſtanowiono.

§. 48.

Wſzelkie z ugod pochodzące prawa i obowiązki przechodzą na dziedzicow ſtrón ugodę z ſobą czyniących, ieżli te nie na ſamych oſobiſtych ſtoſunkach, i zdolnościach polegaią, albo ieżli dziedzice przez ſamą ugodę, lub przez uſtawę nie ſą iuż wyłączeni.

ROZDZIAŁ II.

O Darowiznach.

§. 49.

Każda ugoda, przez którą ſtrona iaka ſzczególnie z hoyności drugiey ſtrony czego nabywa, zawiera iuż w ſobie nieiaki ſpoſób darowizny. Ponieważ zaś niekiedy własność iakiey rzeczy, niekiedy tylko doczesny użytek oneyże, a częstokroć tylko pewna usługa bezpłatnie bywa przyrzeczoną; zaczym takowe rozmaite ſpoſoby hoyności rozmaitemi imionami naznaczone ſą.

§. 50.

Ugoda, przez którą rzecz iaka, albo prawo iakie bezpłatnie przenieſione bywa, zowie ſię darowizną w rozumieniu nayściśleyſzym, nie czyniąc nawet różnicy, czy oddanie zaraz, albo poźniey naſtępuie.

§. 51.

Przez darowiznę bez oddania nabywa obdarzony tylko prawa do rzeczy, przez darowiznę zaś z oddaniem nabywa prawa na rzecz, to ieſt: prawa poſiadania, albo własności podług tego, iak mu darunek ten albo od poſiadacza, albo od właściciela prawego oddany był.

§. 52.

Iſtota darowizny nie podpada odmianie, ieżeli darowizna albo z wdzięczności, albo z względu na zasługi obdarowanego, alboli też iako ſzczególna onego nadgroda uczyniona ieſt; byleby

tylko wprzód prawa pozywania o nią nie miał.

§. 53.

Ieżeli zaś prawo pozywania o nią miał, albo dla tego, iż między ſtronami było iuż umówiono, i obwarowano, albo prawem przepiſano, przeſtaie bydź darowizną. Wtedy ieſt albo zamianą, albo innym wzaiemnym obowiązkiem.

§. 54.

Wzaiemne darowizny między ſtronami w ugodę wchodzącemi nie pièrwey obwarowane, uważane będą za bezpłatne ugody. Lecz ieżeli wprzód obwarowano było w ten ſpoſob, iż daruiący wzaiemnie obdarowanym bydź muſi; wtedy nie powſtaie prawdziwa darowizna w całości, lecz tylko względem przewyżſzaiącey wartości.

§. 55.

Ieżeli ſtrona zaręczona drugiey względnie na przyſzłe małżeńſtwo

przy-

przyrzeka co, lub daruie; albo kiedy trzeci kto, chcąc małżeńſtwo do skutku przywieść, obie ſtrony wspiera; wtedy powſtaie dwóſtronnie obowiązuiąca ugoda, ale niewłaściwa darowizna. Inne nieobwarowane weſelne darunki uważane będą za bezpłatne ugody.

§. 56.

Ieżeli do darowizny podwóyny ſię warunek dodaie, iżby obdarowany daruiącego przeżył, i aby ten woli ſwey nie odwołał; zaczym ſię zowie darowizną na przypadek śmierci, ta ugoda wſzyſtkie ma własności legatu.

§. 57.

Darowizny, które od tego podwóynego warunku nie zawisły, należą do ważnych darowizn między żyiącemi. Nawet kiedy uſtanowiono ieſt, iżby darunek, dopiero w dzień śmierci daruiącego był oddanym, ieſt ieſzcze daro-

wizną

wizną między żyiącemi, i iak ugoda tego rodzaiu uważana będzie.

§. 58.

Każdy prawy właściciel ma moc tak na przypadek śmierci, iako też między żyiących maiątek swóy nie tylko w części, lecz zachowuiąc prawne przepisy, nawet zupełnie rozdarować. Ieżli zaś ugoda darowizny i na to także rozciągać się ma, co daruiący w przyszłości przez dziedziczenie, lub innym sposobem nabędzie; te okoliczności maią bydź prócz tego zosobna w ugodzie wyrażone.

§. 59.

Z ugody darowizny ustnie tylko bez istotnego oddania między żyiącemi zawartey nie nabywa obdarowany prawa do pozywania. To prawo dla uniknienia podeyrzenia, albo zbytniego pospiechu, albo prawom przeciwney pobudki,

za-

wzawſze dokumentem piſanym wsparte bydź powinno.

§. 60.

Ieżeli darunek składa ſię z oddawania iakiey rzeczy w pewnych czaſach n. p. co mieſiąc, lub co rok; wtedy obowiązek takowego oddawania terminami, na dziedzicow daruiącego nie rozciąga ſię, iako też dziedzicom obdarowanego prawo pozywania o nie nie należy: chyba ieżeliby to wyraźnie w ugodzie dorowizny obwarowano było.

§. 61.

Kto dobro cudze, albo rzecz niebespieczną, n. p. wſciekłego pſa wiadomie daruie, i obdarowanemu tę okoliczność zatai, ten za ſzkodliwe skutki odpowiada. Kto zaś darunek taki rzetelnie czyni, iak ſię w wątpliwości domniemywać należy, odpowiedzi nie podpada.

§. 62.

§. 62.

Kto ſpodziewanego, albo rzeczywiście ſobie przypadłego maiątku nie przyimuie, kto n. p. dziedzictwa odrzeka ſię; ten za daruiącego ieſzcze miany nie będzie; kto zaś dla pożytku trzeciego rzeczy iakiey, albo prawa wyrzeka ſię, przez te odſtąpienie czyni dla niego darunek.

§. 63.

Ponieważ darowizny na przypadek śmierci ogólnie według upodobania mogą bydź odwołane; zaczym darowizna, która uczyniona ieſt w wyraźnym względzie na iſtotną chorobę, albo inne życia niebespieczeńſtwo daruiącego, po przebytym niebespieczeńſtwie, za odwołaną w milczeniu poczytuie ſię.

§. 64.

Na piſmie zawarte ugody darowizny między żyiącemi podług prawa nie mogą bydź odwołane.

§. 65.

§. 65.

Gdy daruiący za czasem do takiego niedostatku przyidzie, iżby mu na potrzebnym utrzymaniu zbywało; zaczym ma prawo corocznie cztèry od sta od kapitału darowanego (ile się darowana rzecz, albo iey wartość znayduie, i na potrzebnym utrzymaniu zbywa) od obdarzonego żądać, chybaby się sam ten w podobnych niedostatku okolicznościach znaydował.

§. 66.

Ieżli obdarzony wielkiey niewdzięczności ku swemu dobroczyńcy winnym się staie; na ten czas darowizna może bydź odwołana. Przez wielką niewdzięczność rozumie się każde uszkodzenie na ciele, na sławie, i na maiątku; kiedy takiego rodzaiu iest, iżby przeciw uszkodzicielowi, iako przeciw winowaycy podług praw karzących z urzędu postąpiono bydź mogło.

§. 67.

§. 67.

Niewdzięczność czyni niewdzięcznika nierzetelnym posiadaczem, i ieżli uszkodzony nie przebaczył niewdzięczności, a z podarunku ieszcze co pozostaie, nadaie prawo dziedzicom uszkodzonego do żałoby odwołania nawet przeciwko dziedzicom uszkodziciela.

§. 68.

Ieżli osoby, którym daruiący podczas darowania część albo z powinności zostawić, albo utrzymywanie dać powinien, przez iego szczodrobliwość uszkodzone są; tedy maią prawo do upomnienia się u obdarzonego o tyle, ile się im podług ich prawa na część z powinności, albo na utrzymywanie należy.

§. 69.

Gdy obdarzony ani rzeczy darowaney, ani iey wartości w ręku nie ma; na ten czas w wymiar iego posiadania

rze-

rzetelnego, lub nierzetelnego z nim ſię poſtępuie.

§. 70.

Toż ſamo waży także względem żądania na powrót owych darunkow, przez które pod czas darowizny iuż znayduiący ſią wierzyciele skrzywdzonemi byli. Wtedy zaś tylko prawo to na wierzycielow, których pretenſye poźnieyſze ſą niż darowizna, rozciąga ſię, kiedy obdarzonemu zdradliwe porozumienie ſię dowiedziono bydź może.

§. 71.

Gdy ſię bezdzietnemu oycu po zawartey ugodzie darowizny dzieci urodzą, przez to ani dla niego, ani dla narodzonych potym dzieci nie wzraſtą prawo do odwołania darowizny. Iednak może on w razie potrzebnym tak przeciw obdarzonemu, iako przeciw iego dziedzicom przywiedzionego wyżey prawa dobrodzieyſtwa do upomnienia ſię o pro-

wizye po cztèry od sta od kapitału darowanego ważnie użyć.

§. 72.

Prawidła względem ugod darowizny przepisane ważyć także maią względem nadgrod dobrowolnych, i nawet względem darowizn wzaiemnych.

§. 73.

Niedozwolonych, i na uwiedzenie obdarzonego oddanych iuż darunkow nie może daruiący na powrót żądać. Iak daleko zaś fiskowi prawo służy do zabierania na skarb takich darunkow, to polityczne rozrządzenia oznaczaią.

ROZDZIAŁ III.

O ugodach wygodzenia, i użyczenia.

§. 74.

Gdy się komu tylko użycia rzeczy iakiey do czasu oznaczonego istotnie dozwala; wtedy powstaie ugoda użyczenia, albo wygodzenia. Te potrzeba różnić od poprzedniczo uczynioney umowy użyczenia, lub wygodzenia czego, chociaż także i ta obowięzuiącą iest.

§. 75.

Użyczyć, i wygodzić ma prawie iednakowe znaczenie, obydwa wyrazy nie tylko danie, ale też także wzięcie

rzeczy iakiey do czaſowego użycia oznaczaią. Zawieraią oraz w ſobie oddanie tak rzeczy znikomych, iako nieznikomych, i ſą wſzelkim tego rodzaiu ugodom wspólne, czy za nadgrodę, czy bez niey czynią ſię.

§. 76.

Można zatym tylko z treści ugody uznać, czy użyczyć i wygodzić znaczy, że ſię użycie rzeczy daie, lub przyimuie; czy wierzyciel lub dłużnik co użyczył, albo wygodził, czy dłużnikowi ſzczególnie użycie, lub też ſpotrzebowanie wygodzoney rzeczy przynależy, czyli co za to uczyniono bydź ma, albo nie? i t. p.

§. 77.

Dla iasnego oznaczenia wyraża ſię w tey uſtawie bezpłatne oddanie znikomey, i ſzczególnie do użycia służącey rzeczy, n. p. zegarka, konia, i t. p.; przez słowo wygodzić, przyięcie zaś

rze-

rzeczy takowey przez słowo pożyczyć.

§. 78.

Przeciwnie zaś przy rzeczach znikomych, to test przy takich, które się podług miary, wagi, albo liczby daią i oddaią, i których użycie na spotrzebowaniu zależy, n. p. przy winie, chlebie, i t. p. słowo to danie, przez słowo użyczyć, wzięcie zaś, przez słowo zapożyczyć, wyraża się.

§. 79.

Ugody użyczenia i wygodzenia za nadgrodę zawarte nie należą do uczynkow hoyności, lecz do uczynkow zamiany, które w Rozd. VII. i VIII. części tey pod ich właściwemi nazwiskami podane będą.

§. 80.

Pożyczaiący nie nabywa własności, ani posiadania pożyczoney rzeczy, lecz tylko prawa używania iey do czasu

pewnego. Po upłynieniu tego czaſu, obowiązany ieſt też ſamą poiedyńczą rzecz, n. p. ten ſam zegarek, tego ſamego konia powrócić. Niewolno mu żadney inney, chociażby równie tyle, albo więcey wartuiącey rzeczy na mieyſce pożyczoney dawać.

§. 81.

Gdy do powrócenia czaſu nie uſtanowiono, iednakże zamiar używania zoſtał naznaczony; pożyczaiący obowiązany ieſt używania nie zwlekać, aby rzecz iako nayprędzey powrócić. Prawo prywatney grabieży nie ma tu mieyſca.

§. 82.

Ieżli trzeci iako właściciel rzeczy pożyczoney przeciw pożyczaiącemu iako iey dzierzawcy żałobę własności zanieſie; na ów czas ten wygadzaiącego ma o tym uwiadomić, powodowi ſwego poprzednika wymienić, i na wſzelki

przy-

przypadek rzecz, o którą ſpór ieſt, w ręce ſądowe złożyć.

§. 83.

Chociażby wygodzona rzecz przed wyiściem czaſu, i przed skończonym użyciem wygadzaiącemu ſamemu nieuchronnie potrzebną była; przecież ten ieſzcze nie ma prawa, o powrócenie zaskarzać, chybaby warunek ten w ugodzie wyraźnie dołączony był.

§. 84.

Kiedy ani czas, ani zamiar użycia nie ieſt oznaczony, to nie powſtaie prawdziwa ugoda, lecz nieobowięzuiące uproſzone wygodzenie, i wygadzaiący może wygodzoną rzecz podług upodobania na powrót żądać: gdyby zaś na powrót żądanie wcale nie w czaſie, i niby z chęci ſzkody uczynione było, dzierzawcy użycie rzeczy ieſzcze na czas krótki, wſzelakoż na iego niebeſpieczeńſtwo dozwoli ſię.

§. 85.

Wygadzaiący zezwala wprawdzie, iżby drugi rzeczy iego używał, nie zaś iżby ią umnieyszył, albo też własność, którąby w iego ręku bespiecznie zostawała, weale zbył. Ieżeli więc rzecz wygodzona albo z winy pożyczaiącego, albo przypadkiem zniszczoną będzie, odpowiada za nią tyle, ile dowieść nie może, iżby ta rzecz także u wygadzaiącego zniszczoną była.

§. 86.

Pożyczaiący w ten czas także odpowiada, gdy inaczey rzeczy używa, iak warowano było, gdy używania oneyże, mimo zezwolenie wygadzaiącego, trzeciemu dozwala, albo gdy wydatkow z tym użyciem połączonych należycie, i ze swego własnego łożyć zaniedbuie.

§. 87.

Inne potrzebne wydatki, któreby wygadzaiący ſam na utrzymanie rzeczy łożyć był muſiał, pożyczaiącemu, iak każdemu rzetelnemu poſiadaczowi, nadgrodzone będą.

§. 88.

Pożyczaiący wprawdzie w ogólności mocen ieſt, pożyczoną rzecz także przed czaſem oznaczonym powrócić, ieżeliby zaś wcześnieyſze powrócenie dla wygadzaiącego uciążliwe było, wtedy przeciw iego woli mieyſca mieć nie może.

§. 89.

Kiedy wygadzaiący po odebraniu rzeczy wygodzoney na zle użycia oneyże, albo zbytniego zponiewierania przed upłynieniem dni trzydzieſtu nie zaskarzył, albo gdy pożyczaiący przy powróceniu o wydanych na rzecz koſztach nadzwyczaynych wzmianki nie

czyni, to ſię domniemywa, iż ten, i ów mianego w tey mierze prawa ſwego wyrzekł ſię.

§. 90.

Ieżeli ſpór zaydzie, czyli komu rzecz iaka wygodzona była? w ten czas wygadzaiący ugodę użyczenia dowodzić ma. Ieżli zaś ſpór zaydzie o czas używania; wtedy pożyczaiący prawo ſwe do dłużſzego używania dowieść muſi.

§. 91.

Przez to, iż pożyczaiący za zgubioną, ſobie wygodzoną rzecz wartość składa, ieſzcze nie ma prawa ſobie ią, gdy ſię znowu znaydzie, przeciwko woli właściciela przywłaſzczać, kiedy ten gotów ieſt wartosć przyiętą powrócić.

§. 92.

Kiedy odnieſienie wygodzoney rzeczy trzeciemu ſię powierza, i ta w

dro-

drodze ginie, albo zniſzczoną zoſtanie; w ten czas pożyczaiący za nią odpowiada, wyiąwſzy ten przypadek, iżby wygadzaiący odnoſiciela ſam był naznaczył.

§. 93.

Gdy rzeczy znikome, które ſię liczbą, miarą, lub wagą oznaczaią, komu bezpłatnie, i pod tym warunkiem dane będą, ażeby on wprawdzie według ſwego upodobania niemi rządzić mógł, ale po wyiściu czaſu pewnego równie tyleż tego ſamego rodzaiu i dobroci oddał; wtedy powſtaie ugoda użyczenia.

§. 94.

Przedmioty użyczenia ſą wſzelkie znikome materyały, które liczyć, mierzyć, albo ważyć można, oſobliwie kruſzce bite na monetę, czyli pieniądze, i papièry, które gotowe pieniądze znaczą.

§. 95.

§. 95.

Kto prawo ma, wolnie swym maiątkiem rządzić, ten także przez ugodę zapożyczenia może się obowiązać.

§. 96.

Ieżli użyczaiący nieograniczonym właścicielem iest rzeczy użyczoney; wtedy własność swą przenosi na zapożyczaiącego: ieżeli zaś takim nie iest, to zapożyczaiący tylko dzierzawcą rzeczy staie się, i z nim według okoliczności iego rzetelnego, lub nierzetelnego posiadania postępuie się.

§. 97.

Podług tego, iak użyczenie pieniędzy albo w summie pewney n. p. 900. Złotych ryńskich, bez względu na gatunki monety, albo zaś w oznaczonych złota, lub srèbra sztukach n. p. 200. czerw. zło. cesarskich dane będzie,

za-

zapożyczaiący muſi na powrót płacić. W pièrwſzym przypadku płaci on tylko tę ſummę w monecie bieg maiącey według iey zewnętrzney wartości; w drugim przypadku obowiązany ieſt użyczoną ſobie liczbę ſztuk złota, lub ſrèbra w tymże ſamym gatunku, i podług wewnętrzney wartości zapłacić.

§. 98.

Ieżeli ſię złota, lub ſrèbrna moneta tegòż rodzaiu iuż nie znayduie; wtedy dłużnik obowiązany ieſt wierzyciela przez oddanie proporcyonalney wewnętrzney wartości, to ieſt: podług dobroci, i wagi zaspokoić.

§. 99.

Gdzie, i kiedy użyczenie ma bydź powrócone, to według ogólnych prawideł ugod rozſtrzygnione będzie. Summa zaś, która ſię powraca, nigdy więk-

ſzą

ſzą bydź nie może, iak owa, którą dłużnik bezpośrzedniczo, albo pośrzedniczo przez trzeciego otrzymał; rzeczywiſte bowiem przyięcie do iſtoty użyczenia należy.

§. 100.

Ieżli więć zapożyczaiący zamiaſt gotowych pieniędzy prywatną długu kartę otrzymał; zaczym do niczego więcey nie ieſt obowiązany, tylko albo kartę długu powrócić, albo iey wartość podczas ugody użyczenia mianą zapłacić.

§. 101.

Ieżeli ſię ſtrony na to zgodziły, ażeby zamiaſt prywatney dłużney karty wyrażona ſumma w naznaczonym czaſie zapłaconą była; karta dłużna nie iak użyczona, lecz iako na prowizye dana w właściwym rozumieniu uważana,

żana, i prawo wierzyciela według przepiſow ugod zamiany, i wprawdzie bezpłatnego zapożyczenia uznane będzie.

ROZDZIAŁ IV.

O ugodach polecenia, i składu.

§. 102.

Bezpłatne usługi osobliwie w ten czas maią mieysce, kiedy kto interessa cudze sprawuie, albo rzeczy cudze pod straż bierze. Ieżeli zatym strona iedna usiłowanie to obiecała, a druga obietnicę przyięła; na ten czas w pierwszym przypadku: ugoda polecenia; w drugim zaś: ugoda składu powstaie.

§. 103.

Kto komu w ogólności tylko, i bez przyięcia na siebie wyraźnego obowiązku usługi swe obiecuie, ten nie zawie-

ra

ra ieſzcze ugody polecenia, a kto komu drugiemu dla iego dobra, albo też dla dobra trzeciego, bez złego zamiaru, radę daie, ten za skutek nie odpowiada.

§. 104.

Gdy za ſprawowanie cudzego intereſsu nawet niewyraźnie nadgroda obwarowana ieſt, (czego ze ſtanu i powołania ſprawuiącego interes łatwo domniemać ſię można) lub gdy przyimuiący w ſtraż rzecz cudzą ma za to nadgrodę otrzymać; wtedy te ugody nie polegaią na ſamey tylko usłużności; należą one do czynności zamian.

§. 105.

Ugody polecenia mogą bydź uſtnie, lub na pismie zawierane. Kto komu ſprawunek ſwóy źleca; nazywa ſię polecaiącym, albo moc daiącym; kto cudzy ſprawunek przyimuie, zowie ſię pełnomocnikiem, zaſtępcą, albo namieſtnikiem.

§. 106.

Prawo do czynienia czego imieniem drugiego zowie ſię pełnomocą. W ſzczególności rozumie ſię przez pełnomoc dokument, którym prawo to nadaie ſię.

§. 107.

Pełnomoce ſą ogólne, i ſzczególne podług tego, iak komu ſprawowanie wſzyſtkich, albo tylko niektórych intereſsow ieſt powierzone. Szczególne pełnomoce można na ſądowe, albo zaſądowe, albo też na poiedyńcze ſprawunki tego, lub owego rodzaiu ograniczyć.

§. 108.

Pełnomoce daią ſię albo z wolnością, albo bez wolności. Przez pełnomoc z wolnością ma pełnomocnik prawo, ſprawunek podług ſwego ſumienia, i zdania, które za naylepſze ſądzi, bez ograniczenia prowadzić.

Przez

Przez pełnomoc bez wolności ſpoſób, którym ſprawunek kierować powinien, przepiſany mu będzie.

§. 109.

Pełnomocnik obowiązany ieſt, ſprawunek ſtoſownie do ſwey obietnicy, i otrzymaney pełnomocy z zwyczayną ſobie uwagą prowadzić. Wolno mu także ieſzcze, chociażby miał ograniczoną pełnomoc, wſzelkich tych śrzodkow użyć, które z naturą intereſsu koniecznie ſą połączone, albo przynaymniey zamiarowi daiącego moc odpowiadaią.

§. 110.

Ieżli pełnomocnik ſprawunek bez potrzeby trzeciemu zleca; tedy on iedynie ſam za skutek odpowiada. Ieżeli mu zaś poſtanowienie namieſtnika w pełnomocy wyraźnie dozwolone ieſt, albo przez okoliczności ſtaie ſię nieuchronnym; w teń czas za nic więcey

nie odpowiada, iak tylko za przewinienie może przy wyborze osoby popełnione.

§. 111.

Pewne sprawunki, to iest: kiedy imieniem drugiego rzeczy zbyte, lub kupione, dziedzictwa bez warunku obięte, lub odmówione, sprawy sądownie wprowadzone, przysięgi nałożone, lub przyięte, ugody społeczeństwa ustanowione, pieniądze, lub wartość pieniężna odebrana, prawa zrzeczone, albo zgody zawarte bydź maią, wymagaią szczególney na poiedyńczy sprawunek brzmiącey pełnomocy. Ogólne, nawet nieograniczone pełnomoce nie są w tych przypadkach dostateczne.

§. 112.

Pełnomocnik iest winien daiącemu moc, wszelką przez swe niedbalstwo wynikłą szkodę nadgrodzić, i zachodzące przy tym sprawunku rachunki,

za

za każdym onychże domaganiem się podać.

§. 113.

Daiący moc iest z swey strony obowiązany, pełnomocnikowi wszelki na prowadzenie sprawunku czyniony wydatek tak nadgrodzić, iak ten rzetelnemu posiadaczowi nadgrodzony bydź musi. Powinien mu także wszelką ze swego przewinienia wynikłą, lub z wypełnieniem zlecenia połączoną szkodę nadgrodzić.

§. 114.

Ieżli pełnomocnik przy prowadzeniu sprawunku przypadkowym tylko sposobem szkodę cierpi; to daiący moc nie powraca mu więcey, niż to, coby nadgroda za usiłowania według naywiększego oszacowania była wyniosła, gdyby naięty zastępca sprawunek był prowadził.

§. 115.

Pełnomocnikom nie ieſt dozwolono, bez wiadomości, i woli daiącego moc z powodu prowadzenia ſprawunku, od trzeciego podarunki przyimować, albo zatrzymywać. Nie maią także prawa o wdzięczność za ſwoie uſiłowania pozywać. Żałoby tego rodzaiu ſą przeciwko naturze ugody polecenia.

§. 116.

Ugody skutkuią wprawdzie tylko na ſtrony zawieraiące ugodę, i w tym względzie ugoda polecenia obowięzuie tylko daiącego moc, i pełnomocnika; iednakowoż ile pełnomocnik daiącego moc wyſtawuie, może dla niego za okazaniem pełnomocy praw nabyć, i obowiązki na niego włożyć.

§. 117.

Ieżeli n. p. ieden drugiemu pełnomoc daie, ażeby u trzeciego pieniędzy zapożyczył; to tym ſamym

pow-

powstaie między daiącym moc, i pełnomocnikiem ugoda polecenia, skoro zaś trzeci pieniędzy istotnie użyczył, wtedy między nim także, i daiącym moc ugoda użyczenia nastaie.

§. 118.

Prawo trzeciego (w przywiedzionym przypadku użyczaiącego) zawsze według iawney, i okazaney pełnomocy uznane będzie. Gdyby n. p. ta pełnomoc tylko zapożyczenie pieniędzy opiewała; a inna taiemna pełnomoc zrobiona była na danie tychże na prowizyę, wtedy prawo użyczaiącego tylko na iawną, a wcale nie na taiemną pełnomoc rozciągałoby się.

§. 119.

Pełnomoc ku pożytkowi trzeciego dana, i przyięta, n. p. pełnomoc darowania trzeciemu sto złotych, nie nadaie temu prawa czynienia żałoby, ani przeciw moc daiącemu, ani przeciw

dełnomocnikowi, ieżeli mu pełnomocnik zaliczenia ſummy także iſtotnie nie przyrzekł.

§. 120.

Daiącemu moc wolno ieſt według upodobania odwołać pełnomoc: w tym iednak przypadku muſi pełnomocnikowi miane przez ten czas wydatki, oraz ſzkodę, ieżeli iaką miał, nadgrodzić.

§. 121.

Pełnomocnik, który raz przyiętą pełnomoc wypowiedzieć, albo na powrót oddać chce; ma nieprzewidzianą niezdolność, lub inną tym czaſem zaſzłą nieuchronną przeſzkodę dowieść, inaczey odpowiada on moc daiącemu za wſzelką ztąd wynikłą ſzkodę.

§. 122.

Ogólnie pełnomoc przez śmierć tak moc daiącego, iako pełnomocnika zznieſiona ieſt. Ieżeli zaś rozpoczęty ſpra-

ſprawunek bez oczywiſtey ſzkody dziedzicow przerwanym bydź nie może, albo ieżli ſię pełnomoc nawet na przypadek śmierci daiącego moc rozciąga, to pełnomocnik ma prawo, i obowiązek do kończenia onegoż.

§. 123.

Kiedy moc daiący podpada konkurſowi; w ten czas wſzelkie czynności, które pełnomocnik po obwieſzczeniu tego zbiegu wierzycielow imieniem upadłego był przedſięwziął, prawney mocy nie maią. Gdy przeciwnie pełnomocnik zbankretuie; wtedy pełnomoc iego na czynność iaką z trzecim tyle dzielną zoſtaie, ile ſię ten temu przeciwi.

§. 124.

Gdy pełnomoc przez odwołanie, lub przez śmierć moc daiącego znieſiona ieſt; to ugody zawarte z trzecim, któremu to znieſienie wiadome nie było, wſzelako obowięzuiącemi zoſtaią: ieżli

pełnomocnik zniesienie zamilkł; wtedy za skutki sam odpowiada.

§. 125.

Pełnòmoce przez iakie ciało, lub społeczeństwo dane i przyięte, gdy cała społeczność wymrze, znoszą się.

§. 126.

Są takowi pełnomocnicy, których prawo nie na ugodzie polecenia, lecz albo na ustawie, albo na sądowym rozporządzeniu gruntuie się. Ustawa nadaie mocy oycu zarządzania interessami swego dzièciecia, a mężowi interessami swey żony: dla małoletnich, na umyśle słabych, niezdolnych, albo nieprzytomnych osób sąd ustanawia zastępcę. We wszystkich tych przypadkach wzaiemne obowiązki są względem rzeczy głòwney iednakowe.

§. 127.

Przyimuiący na siebie bez zlecenia cudzy interes, odpowiada za wszystkie

ztąd

ztąd wynikłe ſzkodliwe skutki. Ieżli takiż niewezwany zaſtępca interes nieprzytomnego z iego pożytkiem w ten czas utrzymuie, kiedy niebeſpieczeńſtwo dla zwłoki zachodzi; należy iemu iak poſiadaczowi rzetelnemu powrócenie wydatkow.

§. 128.

Nikt zaś mocen nie ieſt, ażeby drugiemu przeciwko iego ważnie oświadczoney woli ſtawał ſię pożytecznym, lub mu przeciwko iego woli dobrodzieyſtwo świadczył. Zaſtępca takim ſpoſobem wdzieraiący ſię traci ſwe wydatki, które iak podarunek uważane będą.

§. 129.

Przyięta obietnica wzięcia rzeczy cudzey do ſchowania, wkłada wprawdzie obowiązek na ſtronę obiecuiącą; nie ieſt ieſzcze iednak ugoda składu. Ta dopiero w ten czas powſtaie, kiedy

rzecz

rzecz cudza iſtotnie oddana, i przyięta ieſt.

§. 130.

Przez ſamo oddanie nie nabywa przyimuiący ani prawa własności, ani poſiadania, ani prawa użycia. Ieſt on ſzczególnie dzierzawcą z pełnomocą powierzoney ſobie rzeczy zachowania.

§. 131.

Ieżeli składaiący użycia rzeczy złożoney zachowuiącemu dozwala, na ten czas ugoda składu podług tego, ieżeli rzecz znikoma, lub nieznikoma ieſt, zamienia ſię w ugodę użyczenia, albo wygodzenia; i wtedy zachodzą wſzelkie z tą złączone prawa, i obowiązki.

§. 132.

Mogą bydź także nieruchome rzeczy do zachowania dane. Kiedy zaś zachowuiącemu przytym inny ſprawunek, n. p. uprawienie gruntu powierzonego, albo naymowanie takowego domu ieſt polecone,

cone, to ten iak pełnomocnik uważany będzie.

§. 133.

Główny obowiązek zachowuiącego ieſt, rzecz ſobie powierzoną, iak ſwoią własną zachowywać, onęż przez czas oznaczony przetrzymywać, i po upłynieniu tegoż, w tym ſamym ſtanie, i z tym, co do niey może przybyło, składaiącemu powrócić.

§. 134.

Ieżeli zaś tym czaſem kto inny rzecz iemu powierzoną przywłaſzczać ſobie chce; na ten czas zachowuiący powinien składaiącego uwiadomić, i podług okoliczności rzecz w ſądzie złożyć.

§. 135.

Składaiący może ſwą rzecz przed wyiściem czaſu ſpoſobem dla zachowuiącego nieſzkodliwym odebrać: zachowuiący nie może mu oddania przeczyć, i prawo przytrzymania nie ma tu

miey-

mieyſca. Zachowuiący przeciwnie nie może powierzoney ſobie rzeczy wcześniey oddawać, chybaby taka okoliczność zaſzła, która nadaie prawo do wypowiedzenia pełnomocy.

§. 136.

Ieżeli czas zachowania ani wyraźnie oznaczony nie był, ani tego z innych okoliczności wnoſić nie można; to tak poſtąpić należy, iak względem uproſzonego wygodzenia, to ieſt: kto ſtaranność iaką na ſiebie bez obowiązku przyimuie, ten ią według upodobania wypowiedzieć może.

§. 137.

Zachowuiący odpowiada składaiącemu za wſzelką z ſwego zawinienia wynikłą ſzkodę, nigdy zaś za przypadkową.

§. 138.

Ieżli zaś zachowuiący złożoną rzecz używał, ieżeli ią bez potrzeby, i bez

po-

pozwolenia składaiącego trzeciemu komu do zachowania dał, albo z oddaniem tym się sposobem spoźnił, iż rzecz, którąby u składaiącego niebespieczeństwu nie podlegała, u niego szkodę poniosła; wtedy on żadnym przypadkiem wymawiać się nie może, i uszkodzenie rzeczy na niego złożone będzie.

§. 139.

Kiedy się na złożonych, zapieczętowanych, lub na zamkniętych rzeczach nadwerężenie pieczęci, albo zamku w czasie okaże; wtedy podług prawa pada porozumienie zawinienia na zachowuiącego. On dowodzić powinien, iż te nadwerężenie bez iego przyczynienia się, samym przypadkiem stało się.

§. 140.

Gdy składaiący w takim przypadku niedostatek rzeczy złożoney utrzymuie,

i

i o nadgrodzenie oneyże upomina się, te utrzymywanie zaś według iego stanu, maiątku, wyrobku, i innych iego okoliczności podobne do prawdy iest; wtedy on względem wartości rzeczy brakuiących podług przepisu ustawy sądowey do przysięgi na prawność przypuszczony będzie.

§. 141.

Składaiący iest ze swey strony obowiązany, zachowuiącemu wszelkie koszta na rzecz zachowaną łożone, tudzież szkodę ze swego zawinienia wynikłą nadgrodzić. Ieżli zaś zachowuiący w nagłym razie dla uratowania złożonego dobra własne swe rzeczy utracił; wtedy może on dopomnieć się o nadgrodę stosowną do uratowaney rzeczy.

§. 142.

§. 142.

Ieżli rzecz, o którą ſpór idzie, ſtrony ſporne, albo ſąd komu bez właściwey ugody składu do zachowania daie; wtedy ten zachowuiący zowie ſię ſekweſtratorem. Prawa i obowiązki ſekweſtratora podług iuż uſtanowionych prawideł rozſądzane będą.

ROZDZIAŁ V.

O Zamianie.

§. 143.

Przy ugodzie zamiany albo rzeczy za rzeczy, albo czynności za czynności, a czynności za rzeczy nadgradzaią się.

§. 144.

Ugody dwóstronnie obowięzuiące, które się często w obcowaniu wydarzaią, maią swe szczególne nazwiska podług rozmaitości tego, co na wzaiem dano, uczyniono, lub zaniechano bydź ma.

§. 145.

§. 145.

Kupno, i przedaż naymowania, arendowania, zamawiania, zapożyczania na prowizye, ugody lenne, emfiteutyczne, towarzyſtwa, i ſzczęścia w dalſzym rozumieniu należą do czynności zamiany.

§. 146.

W nayściśleyſzym rozumieniu zamieniać zowie ſię, rzecz iedną za inną wzaiemnie ſobie obiecać, i uſtąpić. Przeto zamiana należy do tytułow nabycia. Iſtotne oddanie potrzebne ieſt nie do urządzenia, lecz tylko do dopełnienia ugody zamiany, i do nabycia własności.

§. 147.

Które oſoby maią prawo do czynienia ugod zamiany, i które rzeczy do zamiany zdatne ſą? to ogólne prawidła o ugodach ſtanowią; prawidła te przyſtoſowane bydź także muſzą do wſzy-

ſtkich innych zdarzaiących ſię przypadkow, które w uſtawie nie ſą do słowa wytknięte, albo inaczey oznaczone.

§. 148.

Pieniądze nie ſą przedmiotem ugody zamiany w nayściśleyſzym rozumieniu: wſzelakoż można złoto i śrèbro, iak iaki towar, i nawet iako gatunki monety tak dalece mieniać, iak te tylko za inne monety gatunki, to ieſt: złote za śrèbrne, mnieyſze za więkſze ſztuki maią bydź zamienione.

§. 149.

Mieniaiący ſą mocą ugody obowiązani, zamienione rzeczy z częściami ie składaiącemi, i z tym wſzyſtkim, co do nich należy, o przyzwoitym czaſie, i na należytym mieyſcu oddać i odebrać. Tudzież rzeczy, ieżli co innego nie było warowano, w tymże ſamym ſtanie oddane bydź powinny, w iakim

przy

przy zawarciu ugody istotnie się znaydowały.

§. 150.

Ieżli rzeczy w iednymże czasie oddane bydź nie mogą, i ieżli wątpliwość zachodzi, która strona piérwey oddać powinna, albo czyli strona druga równie słowa dotrzyma; na ów czas każdey stronie wolno, rzecz zamienioną bydź maiącą w sądzie złożyć, tegoż samego od przeciwney strony domagać się, i potym wydania sobie u sądu żądać.

§. 151.

Wola samego zamienienia rzeczy wyłącza wolę darowania czego z teyże. Każda strona, ile można, pragnie uniknąć nierówności. Zaczym stronie iedney tak mało wolno z błędu strony drugiey korzystać, iak ią oszukać.

§. 152.

Może iednak właściciel z rzeczy zamienioney więcey pobierać pożytku, niżeli drugi, może zatym wyżſzą, a nawet z ſzczególnego przywiązania, naywyżſzą wartość oney nadać. Dla tego nie można zawſze z wartości, choćby iak naywyżey podnieſioną była, oſzukańſtwa, lub innego uſzkodzenia wnoſić.

§. 153.

Mieniaiący maią zawſze obowiązek dawania ſobie wzaiemney rękoymi: oni ręczą ſobie, iż rzecz dana, lub odſtąpione prawo takim ſpoſobem użyte, i korzyſtane bydź może, iakie iſtota intereſsu, lub zawarta umowa z ſobą nieſie.

§. 154.

Kto tedy rzecz cudzą, iak ſwoią własną zamienia, kto ſwoiey rzeczy takie własności nadaie, iakich taż nie

ma,

ma, kto fałſzywie zapewnia, iż zamieniona rzecz do użycia przeznaczonego ſpoſobną, albo iż ta od ciężarow, i wad wolną ieſt; ten, gdy ſię przeciwnie okaże, wynikłą przez to ſzkodę ſtronie drugiey powrócić, i ubyły pożytek nadgrodzić powinien.

§. 155.

Ieżli niedoſtatek, n. p. w mierze, liczbie, lub w wadze poźniey dodanym bydź może; ten dodatek doſtatecznym ieſt nadgrodzeniem. Kiedy zaś niedoſtatek tego rodzaiu ieſt, iż nadgrodzonym bydź nie może, i przyzwoitemu rzeczy zamienioney użyciu przeſzkadza; wtedy skrzywdzony, oprócz nadgrodzenia ſzkody, zupełnego znieſienia ugody zamiany żądać może.

§. 156.

Kiedy więc, n. p. zamiaſt ſtargowanych prawdziwych kleynotow, nieprawdziwe, albo zamiaſt złotego, po-

złacane naczynie oddane będzie, w ten czas zamiana ieſt nieważna. Ieżli zaś zamiaſt ſto funtow wełny, tylko dziewięćdzieſiąt, zamiaſt tyſiąca wiader wina, tylko dziewięćſet oddane będą; wtedy wprawdzie o dopełnienie ugody zamiany, nie zaś o znieſienie oney, zaskarzyć można.

§. 157.

Ieżli rzecz oczywiście złey ieſt iſtoty, albo wady oney w oczy wpadaią; na ten czas rękoymia mieyſca nie ma, wyiąwſzy: gdyby ta za wſzyſtkie wady ogólnie była przyrzeczoną.

§. 158.

Mieniaiący, który wiadomie rzecz cudzą bierze, tak mało ma prawa do rękoymi, iak ten, który ſię wyraźnie iey wyrzekł.

§. 159.

Gdy bydle we dwudzieſtu cztèrech godzinach po odebraniu albo zachoruie,

albo

albo padnie; to ſię domniemywa, że iuż przed oddaniem chore było: też ſame domniemywanie waży także na ów czas, kiedy ſię w ośm dni parchy w świniach, i owcach, a w trzydzieści dni w koniach, i roboczym bydle dychawica, narów, cholera, albo noſacizna okaże.

§. 160.

Przyimuiący takie bydle obowiązany ieſt, oddaiącego, albo poręcznika o doſtrzeżoney wadzie natychmiaſt uwiadomić, a w iego nieprzytomności ſądowi mieyſcowemu, lub komu na tym ſię znaiącemu donieść, i oglądanie przedſięwziąć kazać.

§. 161.

Po upłynieniu tego czaſu skarzący ſię słuchanym więcey nie będzie: chyba gdyby chciał dowodzić, iż zamieniona rzecz iuż przed zawarciem ugody miała w ſobie wadę. Wolno zaś także ob-

załowanemu dowodzić, iż odkryta wada dopiero po naſtąpionym oddaniu zaſzła.

§. 162.

Kiedy rzeczy tak, iak ſtoią, i leżą, albo hurtem, to ieſt: bez liczby, miary i wagi, i bez umówienia ſię o iakąkolwiek onychże okoliczność, rzetelnie, i bespiecznie mieniaią ſię, kiedy ſię nie prawdziwego umyślnie nie zamilcza, i nic fałſzywego nie udaie; w ten czas żadna ſtrona nie odpowiada za wady w tych rzeczach odkryte.

§. 163.

Ieżli zaś ſtrona iedna ani połowy nawet tego, co drugiey ſtronie dała, w wartości od niey nie otrzymała; wtedy uſtawa ſtronie uſzkodzoney nadaie prawo, albo nadgrodzenia ſobie niedochodzącey wartości, albo znieſienia ugody,

i

i powrócenia do piérwszego stanu żądać. Nierówność wartości stanowi się podług czasu zawartey zamiany.

§. 164.

To prawne dobrodzieystwo ma wprawdzie mieysce ogólnie we wszystkich zamiany czynnościach. Ażeby iednak skargi względem skrzywdzenia nad połowę nie mnożyły się, zaczym te dobrodzieystwo do tych tylko przypadkow ogranicza się, w których strata więcey iak pięćdziesiąt łutow srèbra wynosi.

§. 165.

Do tego dobrodzieystwa nie ma także prawa ten, który za swoią rzecz, inną iaką mniey niż połowę wartuiącą wiadomie przyimuie. Wtedy się domniemywa, iż on pomieszaną ugodę z zamiany, i z darowizny uczynić chciał.

Prze-

Przeto też tylko o darowiznę z prawnych przyczyn zaskarzyć można.

§. 166.

Kiedy iuż zamieniona rzecz przed ſwym oddaniem przypadkowym ſpoſobem zupełnie ginie; na ten czas ſam poſiadacz ſzkodę ponoſi. Ieżeli co za nią wziął, obowiązany ieſt powrócić, a ieżli powrócić nie może, tedy innym ſpoſobem nadgrodzić.

§. 167.

Ieżli zaś rzecz takowa z przewinienia poſiadacza zginęła; nie tylko to, co wziął, ſtronie przeciwney powrócić, ale też przez to wynikłą ſzkodę, i ubyły pożytek nadgrodzić muſi.

§. 168.

Ieżli rzecz zamieniona przypadkowo tylko nadpſuta będzie, poſiadacz za to

nie odpowiada. Ieżli więc kto rzeczy hurtem ſtargował, na ten czas przypadkową ſtratę części poiedyńczych ponoſi, ieżli ſię nie wſzyſtkie części zepſuły.

§. 169.

Przed odebraniem żadnego ieſzcze prawa rzeczownego mieniaiący nie ma na rzecz zamienioną. Ieżli tedy właściciel rzecz taką pièrwey iednemu przyrzekł, a potym ią drugiemu dał; to pièrwſzemu nic nie należy, iak nadgrodzenie uczynioney ſzkody, i ubyłego pożytku.

§. 170.

Niezliczone czynności zamiany, które ſzczególnego nazwiska nie maią, i przez które ſtrona iedna dać co, druga uczynić co, obowięzuią ſię, podług powſzechnych uſtaw dwóſtronnie obowięzuiących ugod uważane będą.

§. 171.

§. 171.

Kiedy ſtrona iedna to, co było umówiono, dała, lub uczyniła, druga zaś ſwey dozwoloney obietnicy nie podług warowanego ſpoſobu wypełniła; w ten czas od woli ſtrony piérwſzey zależy, albo znieſienia ugody, i zupełnego nadgrodzenia żądać, albo wiarołomcę według przepiſow uſtawy ſądowey o dopełnienie iego obietnicy zapozwać.

§. 172.

Co kto na uskutecznienie niedozwoloney czynności iſtotnie dał, tego na powrót żądać nie może. Lecz ieżli dla przeſzkodzenia niedozwoloney czynności dane co było, w ten czas na powrót żądanie ma mieyſce.

§. 173.

Przed zupełnym ugody wypełnieniem mogą ſtrony zamianę czyniące

za

za oboſtronnym zezwoleniem od teyże odſtąpić : po wypełnieniu zaś oney iuż nie mogą. Muſzą one nową ugodę zawierać, która iak druga czynność uważaną będzie.

6 6

ROZ-

ROZDZIAŁ VI.

O kupnie, i przedaży.

§. 174.

Kupno, i przedaż nayczęściey się między czynnościami zamiany wydarza. To różni się od zamiany w nayściśleyszym znaczeniu tylko w tym, iż zamiana czyni się bez względu na pieniądze; kupno, i przedaż zaś gruntuie się istotnie na porównaniu rzeczy z wartością w pieniądzach.

§. 175.

Kto za pewną rzecz obiecuie wyznaczoną summę pieniędzy, zowie się kupuiący; kto się obowięzuie, tę rzecz za

obie-

obiecaną ſummę dać; przedaiący, przedmiot zaś tey ugody nazywa ſię właściwie towarem.

§. 176.

Kiedy ſię rzecz iaka częścią za pieniądze, częścią za inną rzecz zbywa, w ten czas powſtaie ugoda mieſzana, która albo do kupna, i przedaży, albo do zamiany liczy ſię podług tego, iak wartość w pieniądzach mniey, lub więcey, niżeli wartość pospolita rzeczy dodaney wynoſi.

§. 177.

Ugoda tedy kupna i przedaży powſtaie z zezwolenia prawnego do odſtąpienia pewnego towaru za cenę pewną, lub za pieniądze. Należy ona iak zamiana do tytułow nabywania własności. Samo nabycie przychodzi do skutku tylko przez oddanie towaru. Przedaiący poſiada prawo własności aż do oddania.

§. 178.

Iakie zezwolenie kupuiącego, i przedaiącego bydź ma, i które rzeczy kupowane, i przedawane bydź mogą? to się w ogólności podług prawideł o ugodach, i w szczególności podług przepisow o ugodzie zamiany stanowi. Cena kupowania ma się z gotowych pieniędzy składać, i nie powinna bydź ani udana, ani nie wyznaczona, ani prawu przeciwna.

§. 179.

Gdy kto pomuszony iest, na założenie drogi, albo fortecy, grunt swóy za słuszną cenę odstąpić, albo dla zaspokoienia swych wierzycielow, rzeczy swoie publicznie dać licytować; nie dzieie się to bez iego zezwolenia: iuż się on do tego iak członek towarzystwa cywilnego porozumiał.

§. 180.

§. 180.

Przez towary rozumie się to wszystko, co się mieniać daie, a zatym wszystkie rzeczy zmysłowe, i niewidzialne, nawet owe, których się pierwey doczekiwać potrzeba, n. p. rybołowienia, ptaszołowstwa, przyszłych urodzaiow. Względem rzeczy, które albo całkiem, albo w części z handlu wyłączone są, n. p. trucizna, szkodliwe książki, towary niestemplowane, mundury, i rzeczy żołnierskie, podług politycznych rozporządzeń zachować się należy.

§. 181.

Kiedy cena kupna na pozór tylko umówiona, a zatym tylko zmyślona iest; czynność ta należy do ugod bezpłatnych, i iey ważność, albo nieważność z innemi skutkami podług ustanowionych prawideł względem darowizn uznaną będzie.

§. 182.

Strony w ugodę wchodzące mogą zdać na trzeciego oznaczenie ceny. Ieżli ten w czaſie obwarowanym nic nie wyznaczył, albo w przypadku, kiedy żaden przeciąg czaſu nie ieſt obwarowany, iedna z ſtrón w ugodę wchodzących odſtąpić chce; wtedy ugoda kupna za niezawartą poczytana będzie.

§. 183.

Tudzież wartość, która przy innym wcześnieyſzym zbyciu umówiona była, może do wyznaczenia ceny służyć. Ieżli zaś przyzwoitą targową cenę za fundament wzięło ſię; wtedy śrzednia cena targowa mieyſcowa tego czaſu, którego umowa dopełnioną bydź powinna, przyięta będzie.

§. 184.

Kiedy na pewne rzeczy, n. p. na mąkę, chlèb, mięſo, i tym podobne, taxa przyzwoita ieſt uſtanowiona, i nie

za-

zachowuie się; wtedy cena prawu przeciwna iest. W tym przypadku za każde, chociażby mało znaczące skrzywdzenie, o przyzwoitą nadgrodę można się nawet u polityczney zwierzchności upomnieć.

§. 185.

Ieżli rzeczy do kupienia przyzwoitey taxie nie podpadaią; to cena za przeciwną prawu miana będzie na ten czas, kiedy przedaiący mniey, iak połowę wartości w pieniądzach otrzymał, albo kupiec za rzecz kupioną więcey, iak podwóyną wartość zapłacił. W takim skrzywdzeniu też same prawo dla kupuiącego, i przedaiącego ważyć będzie, które w podobnych przypadkach dla osób w zamianę wchodzących postanowione iest.

§. 186.

Ieżli połowa straty poniesioney wyznaczyć się nie daie, iż czynności, na którychby się prawo gruntować musiało,

niepewne ſą; zaczym nadgroda za ukrzywdzenie nad połowę tak mało ma mieyſca, iak gdyby kupno na publiczney licytacyi, albo ſądownie przedſięwzięte było.

§. 187.

Przedaiący obowiązany ieſt, rzecz kupioną aż do czaſu oddania pilnie zachować, potym kupuiącemu wolnego oney poſiadania z wſzelką przynależytością, ſtoſownie do umowy uſtąpić, i na żądanie iego iemu ręczyć tak, iak przy czynności zamiany. Ieżli wątpliwość względem przynależytości zachodziłaby; tę znaiący ſię na rzeczach rozſtrzygną.

§. 188.

Przeciwnie zaś kupuiący obowiązany ieſt, o przyzwoitym czaſie, rzecz kupioną odebrać, i oraz pieniądze za kupno, podług biegu zwyczaynego, w gotowiznie wypłacić. Ieżli kupuiący

nie

niewłasnemi, lecz cudzemi pieniądzmi zapłacił; to względem rzetelnego przedawcy żadney różnicy nie czyni.

§. 189.

Ieżli przedaiący kupuiącemu, bez otrzymania pieniędzy za kupno, towar wydaie, i ieżli terminy do wypłacenia naznaczone ſą; wtedy towar na borg ſię daie, i własność tego zaraz na kupuiącego przechodzi.

§. 190.

Ieżli terminu do wypłacania oznaczonego nie było, i ieżli ſię przedaiący w przeciągu dni trzech ani o ſwóy towar, ani o zapłacenie nie upomina; to ſię wnoſi, iż pieniądze za kupno milczeniem użyczone były. Podczas tych trzech dni kupuiący miany będzie za pożyczaiącego.

§. 191.

Ieżeli przedaiący z rzeczy przedaney pożytki pobiera, tedy pożytek, i

niebespieczeństwo iego się tyczą przed iey oddaniem ; a ieżeli przypadkiem albo wcale, albo nad połowę niszczy się; w ten czas on sam ieden szkodę ponosi. Wszystkie inne przypadkowe odmiany idą na rachunek kupuiącego.

§. 192.

Przypadek tyczy się towaru tylko, ceny zaś bynaymniey. Pieniądze w ogólności nigdy nie niszczą się, lecz niekiedy rzecz kupiona, iako poiedyńcza osobno uważana rzecz dłużna. Ieżli tym czasem oddanie towaru zakazane iest; to równie tyle znaczy, iak gdyby kupno nie było zawarte.

§. 193.

Ieżli przedaiący, albo kupuiący ze swego przewinienia zwlekł wypełnienie ugody; wtedy ieden nadgradza pożytki, drugi zaś prowizye z wszelką ztąd wynikłą szkodą.

§. 194.

§. 194.

Kto rzeczy, których się ieszcze doczekiwać potrzeba, hurtem kupuie, n.p. przyszłe żniwa, albo winobrania; ten według natury ugody bierze na siebie niebespieczeństwo zupełnego nieurodzaiu, lub przepadku. Przypadaią iemu zaś także wszystkie zamierzone pożytki.

§. 195.

Kto z wielu rzeczy do kupienia n.p. z koni, wozow, iedną ogólnie przedaie, i sam sobie wybór zachowuie; ten, gdyby wszystkie rzeczy aż do iedney przepadły, do niczego nie iest obowiązany. Ieżli zaś wybór kupuiącemu zostawiony był; wtedy i on w tym przypadku do iedynie pozostałey rzeczy prawa nie ma.

§. 196.

Ieżli towar przypadkiem ginie; na ten czas ugoda kupna sama przez się

ſtaie ſię bezskuteczną. Ieżli zaś uſzkodzenie nad połowę okazane będzie, dopełnienie ugody z iedney ſtrony zwleczone, albo ieżeli obydwie ſtrony zobopólnie na odſtąpienie od ugody zezwalaią, wtedy znieſienie ugody ma mieyſce iak przy zamianie.

§. 197.

Między warunkami, które w ugodach kupna dodawane bydź zwykły, nayzwyczaynieyſze ſą: kupno warunkowe, kupno z powrotem, pierwokupno, przedaż z wymową o lepſzego kupca, przedaż na probę, nakoniec przedaż ze zlecenia.

§. 198.

Ieżli kupiec albo na znak, albo dla wzmocnienia zawartego kupna przedaiącemu zadatek daie; ten iako część ceny obwarowaney będzie uważany. Nie może ſię ani kupuiący, chociażby zadatek ſtracić chciał, ani przedaiący,

cho-

chociażby podwóyną ilość tegoż powrócić chciał, od obowiązku ugody uwolnić.

§. 199.

Kiedy czynność kupna ieſzcze niezupełnie zawarta, ale ieſzcze wymówiona ieſt, żeby znikomy towar liczyć, ważyć, mierzyć, koſztować, obrachowanie ceny, albo ſpiſanie pożytkow przeyzrzèć, i t. p. a ieden z wchodzących w ugodę odſtępuie; wtedy kupuiący, który odſtępuie, traci zadatek, ieżeli iaki dał; a przedaiący, który odſtępuie, to, co wziął, we dwoie powraca.

§. 200.

Ieżli wchodzący w ugodę po zawartey kupna czynności, z ſobą ſię porozumieli, ażeby ieden i drugi, za złożeniem oznaczoney ſummy mocen był, w przeciągu czaſu pewnego od kupna odſtąpić: w ten czas powſtaie kupno warunkowe.

W tym przypadku albo ugoda dopełniona, albo warunkowe pieniądze zapłacone bydź muſzą. Przez wypełnienie ugody znoſi ſię kupno warunkowe.

§. 201.

Kiedy wypełnienie ugody albo dla przypadku, albo dla przewinienia ſtrony iedney przeſzkodzone ieſt; to druga ſtrona pieniędzy warunkowych nie płaci.

§. 202.

Prawo odkupienia przedaney rzeczy zowie ſię kupno z powrotem. Ieżli prawo te przedaiącemu ogólnie, i bez dokładnieyſzego oznaczenia dozwolone ieſt; wtedy z iedney ſtrony rzecz kupiona w nieuſzkodzonym ſtanie, z drugiey zaś ſtrony złożone pieniądze na powrót oddane będą, a pożytki przez obie ſtrony z pieniędzy, i z rzeczy przez ten czas zebrane, na wzaiem znieſione zoſtaną.

§. 203.

§. 203.

Ieżli dzierzawca rzecz kupioną ze swego ulepszył, albo na utrzymanie iey nadzwyczayne koszta łożył; to iemu tak, iak każdemu rzetelnemu posiadaczowi nadgrodzenie przynależy. On iednak za to także odpowiada, kiedy z iego przewinienia wartość umnieyszona została, albo powrócenie do skutku przyiść nie mogło.

§. 204.

Ieżli prawo kupna z powrotem szczególniey nie iest ograniczone; wtedy trwa, i gaśnie, iak inne prawa. Prawo to może bydź od dziedzicow przedaiącego, i przeciw dziedzicom kupuiącego użyte, i nawet na trzeciego przeniesione. Wszelakoż przeciw trzeciemu posiadaczowi tylko tyle może bydź użyte, ile się ono nieruchomego dobra tycze, i w księgach publicznych wpisane iest.

§. 205.

Ieżli kupuiący warował ſobie prawo przedania rzeczy z powrotem; wtedy iak z powrotem przedaiący przy kupnie z powrotem uważany będzie. Lecz gdy warunek kupna z powrotem zmyślony, i właściwie dla pokrycia prawa zaſtawu, albo czynności zapożyczenia użyty był; w ten czas zachodzą prawa, i obowiązki ugody zapożyczenia.

§. 206.

Kto rzecz z tym warunkiem przedaie, iżby kupuiący, gdyby ią znowu zbyć chciał, iemu odkupienie ofiarował; ten ma prawo pierwokupna.

§. 207.

W ogólności prawo pierwokupna uważa ſię za ſame oſobiſte prawo, i tylko, co do gruntow leżących przez wpiſanie do kſiąg publicznych, może ſię przemienić na rzeczowne. Ieżli poſiadacz maiącemu prawo nie ofiarował

wy-

wykupienia, wtedy mu za wszelką szkodę odpowiada.

§. 208.

Prawo pierwokupna nie może bez wyraźnego umówienia się, albo zezwolenia posiadaczā trzeciemu bydź odstąpione. Nie przechodzi także na dziedzicow maiącego te prawo, i ogólnie nie może bydź na inne przypadki rozciągane.

§. 209.

Prawo maiący ma rzeczy ruchome we dwudziestu cztèrech godzinach, grunta zaś leżące we trzydziestu dniach od uczynionego ofiarowania istotnie odkupić. Po upłynieniu tego czasu prawo pierwokupna gaśnie.

§. 210.

Przy kupnie na probę przechodzi wprawdzie rzecz kupiona w moc kupuiącego, ale nie w iego własność. Kupuiący, ieżli przeciąg czasu proby

ozna-

oznaczony ieſt, iako pożyczaiący, a ieżli nie ieſt oznaczony, iako zapożyczaiący na prożbę uważany będzie.

§. 211.

Lecz gdy kupuiący nie tylko rzecz kupioną przyiął, ale też iſtotnie cenę za nią zapłacił; w ten czas także właſność do niego należy., i czas proby ſtoſownie do umowy trwa. Ieżeli o to nic umówionego nie było, to czas przy rzeczach ruchomych na dwadzieścia cztèry godzin, przy nieruchomych zaś na rok ieden ſtanowi ſię. Po upłynieniu tego czaſu, czynność kupna za zawartą poczytana będzie.

§. 212.

Ieżli czynność kupna z tym warunkiem była umówiona, iżby przedaiący, gdyby ſię w oznaczonym czaſie lepſzy kupiec nadgłoſił, mocen był, dać iemu pièrwſzeńſtwo; na ten czas to względem

dem przedaży albo zwlekaiącym, albo rozwięzuiącym warunkiem iest.

§. 213.

Póki tedy rzecz kupna nie oddana, pieniądze za kupno nie zapłacone, albo kupuiącemu nie użyczone są, i póki czas oznaczony nie upłynął; póty rzeczywistość przedaży zwleczona zostaie. Ieżli zaś rzecz kupna oddana, i zapłacona iest, i w oznaczonym czasie lepszy się kupiec trafił; wtedy się ugoda kupna rozwięzuie.

§. 214.

Ieżli czas nie iest oznaczony; to względem tego iak przy kupowaniu na probę postępuie się. W wątpliwości, czy nowy kupuiący dogodnieyszy iest? rozeznaie przedaiący. Od niego i to także zależy, pierwszego kupuiącego zatrzymać, albo nad niego, chociażby nawet więcey płacić chciał, drugiego

prze-

przełożyć. Użytki z rzeczy, i z pieniędzy wzaiemnie się znoszą.

§. 215.

Kto rzecz swą ruchomą drugiemu za pewną cenę do przedania powierza z tym warunkiem: ażeby mu przyimuiący w oznaczonym czasie albo wyznaczone pieniądze za kupno dostawił, albo rzecz powrócił; ten zawiera przedaż ze zlecenia.

§. 216.

Przyimuiący uważa się tutay iak kupuiący, któremu cena użyczona była, i który sobie prawo kupna z powrotem wymówił. On zatym ponosi szkodę, i pożytek, i gdy ogólnie w stanie zapłacenia nie iest; wtedy rzecz iemu powierzona iego wierzycielom iest wspólną.

§. 217.

Po wyiściu oznaczonego czasu obowiązany kupuiący ze zlecenia, albo wy-

wyznaczone pieniądze za kupno dostawić, albo rzecz kupna z wszelkiemi użytkami powrócić, tudzież szkodę z własnego przewinienia wynikłą nadgrodzić. Iemu tylko takie wydatki nadgrodzone będą, które zlecaiącemu pożytek przynoszą.

§. 218.

Ieżli cena, lub czas zapłacenia nieoznaczony, albo rzecz tylko na pożytek, i niebespieczeństwo właściciela komu do zbycia powierzoną była; wtedy przyimuiący iak pełnomocnik, lub iako zastępca uważany będzie.

ROZDZIAŁ VII.

O ugodach dzierzawy, naymu, albo arendy.

---

§. 219.

Jako dobro cudze, które właściciel nie chce darować, może bydź nabyte przez zamianę, lub przez kupno; tak też za zapłatę nie tylko użycie rozmaitych cudzych rzeczy, ale też usługi otrzymać można, któreby z samey hoyności otrzymane nie były.

§. 220.

Ugoda, przez którą kto używanie cudzey nieznikomey rzeczy na pewny czas, i za oznaczoną cenę otrzymuie,

zowie ſię ogólnie ugodą dzierzawy, w ſzczególności zaś ugodą naymu; kiedy rzeczy naiętey bez dalſzey roboty używać można; i ugodą arendy, kiedy rzecz tylko przez pilność, i pracę użytą bydź może.

§. 221.

Pieniądze za znikome rzeczy zowią ſię czyńſzem, a zawarta o to ugoda, pożyczką na czyńſz. Kiedy usługi za pieniądze, to ieſt za nadgrodę ugodzone będą; wtedy powſtaie ugoda zamówienia, i poſtanowienia ſię.

§. 222.

Ztąd ſię okazuie, co pod temi wyrazami: naymować u kogo, i naymować komu, arendować u kogo, i arendować komu, użyczyć komu, i zapożyczyć ſię za prowizyę, albo kapitał wziąść, i dać na prowizyę, robotę zamówić, i do tey poſtanowić ſię, rozumieć należy.

 §. 223.

§. 223.

Naiemnik płaci naymuiącemu pieniądze za naiem, albo czyńſz naymu, arendarz arenduiącemu, czyńſz, albo ſummę za arendę, zapożyczaiący użyczaiącemu prowizyę, zamawiaiący poſtanowionemu, czy ſię praca z uſiłowania ciała, albo umysłu składa, nadgrodę w dalſzym rozumieniu.

§. 224.

Ugody dzierzawy, czyńſzowania, i zamawiania też ſame oſoby, w teyże ſamey okoliczności, i tymże ſamym ſpoſobem, iak ugoda kupna, zawierać mogą. Nawet czyńſz za naiem, lub arendę, prowizye, i zapłata, ieżli nic innego ułożono nie było, oddaią ſię iak pieniądze za kupno.

§. 225.

Właściciel zatym może tak ſwoie ruchome, i nieruchome rzeczy, iako też ſwe prawa, i służebności dzierzawą pu-

puścić. Może ſię także w tym przypadku znaydować, iż użycie właſney ſwoiey rzeczy, kiedy ta komu innemu przynależy, w dzierzawę bierze.

§. 226.

Kto ſzkodliwe, albo cudze rzeczy dzierzawą puſzcza, odpowiada iak przedaiący ie za skutki. Kto zaś rzecz cudzą ruchomą n. p. konia, poiazd w dzierzawę wziął, może ſię także, iak kupuiący takowe rzeczy, wymienieniem ſwego poprzednika przed właścicielem bronić.

§. 227.

Ieżli wchodzący w ugodę względem iſtoty dzierzawy, czyńſzowania, albo zamówienia, to ieſt: o rzecz, lub o robotę, i cenę z ſobą ſię ugodzili; tedy to w ogólności tyle waży, iak gdyby używanie rzeczy, albo usługa kupioną, lub przedaną była. Tu także ugody przydatkowe, n. p. zadatek, pie-

niądze warunkowe, i inne tym podobne warunki mieyſce maią.

§. 228.

Ugoda kupna należy do tytułow nabywania własności na zawſze. Ugody dzierzawy zaś pospolicie tylko na pewny czas zawierane bywaią, i przez nie własności ſię nie nabywa. To ieſt właściwą różnicą między kupowaniem, i braniem w dzierzawę.

§. 229.

Ieżli zupełny właściciel komu nie tylko doczeſnego używania, i użytku gruntu ſwego leżącego uſtąpił, ale też mu własność pożytku uſtawicznego oddał; wtedy nie właściwa ugoda arendy, lecz ugoda dziedziczney arendy, albo dziedzicznego czynſzu, czyli emfiteuſis powſtaie, o czym iuż Rozdział VII. części II. zawiera przepiſy.

§. 230.

Zapożyczaiący nabywa wprawdzie także własności użyczonych ſobie poiedyńczych ſztuk pieniędzy; iednak użyczaiący zawſze iak właściciel ſummy ogólney uważany będzie.

§. 231.

Gdy ſię czaſowe ugody naymu, i arendy nieruchomego dobra tyczą, i w kſięgach publicznych wpiſane będą; wtedy można z niemi rzeczowne prawo połączyć. Przez te wpiſanie zamienia ſię oſobiſte prawo w gruntową służebność, którą naſtępuiący poſiadacz w pozoſtałym ieſzczé czaſie cierpieć muſi.

§. 232.

Naymuiący, i arenduiący maią prawo, rzeczy naięte, i arendowane ſtoſownie do ugody przez czas wyznaczony używać, i pożytkować, nawet znowu w dzierzawę puſzczać, ieżli to bez ſzko-

dy właściciela ſtać ſię może, i w ugodzie wyraźnie zakazano nie było.

§. 233.

Przeciwnie obowiązani ſą naymuiący, i arenduiący, obwarowany czyńſz z naymu, i arendy w wymiar czaſu dzierzawy, używania, i pożytkow rocznie, półroeznie, mieſięcznie, albo codziennie, a nawet, ieżli zwyczay kraiowy ieſt, naprzód oddawać.

§. 234.

Po upłynionym czaſie dzierzawy, powinien dzierzawca iak pożyczaiący, rzecz w dzierzawie mianą w tym ſtanie, w którym ią przyiął, i podług Inwentarza, ieżli zrobiony był, powrócić. Nie czyni tu żadnego wyięcia nawet zarzut prawa własności.

§. 235.

Ieżli rzecz naięta, lub arendowana uſzkodzoną, lub przez złe użycie nadniſzczoną będzie; wtedy naymuiący, i aren-

arenduiący odpowiadaią tak, iak pożyczaiący za ſwe przewinienie, lecz nie za przypadek. Albowiem dzierzawca używanie, i pożytki cudzey rzeczy nieiako kupił, pożyczaiącemu przeciwnie ſą one darowane.

§. 236.

Gdy więc arendowana wieś dla woyny, albo powietrza, dla wielkich powodzi,. albo dla zupełnego nieurodzaiu użytkowaną bydź nie może; w ten czas puſzczaiący w arendę traci czyńſz z arendy, równie iak arendarz pożytki. Tym ſamym ſpoſobem traci puſzczaiący w naiem czyńſz z naymu, kiedy naięty dóm upadnie, albo ſię ſpali.

§. 237.

Ieżli naymuiącemu używanie rzeczy naiętey tylko po części odięte będzie; wtedy mu także proporcyonalna część czyńſzu z naymu ſpuſzczona będzie. Przeciwnie arendarzowi w ten czas tylko

ko należy ſię ſpuſzczenie w czyńſzu z arendy, kiedy pożytki mniey, niż połowę zwyczaynego dochodu przyniosły, a dobro na rok tylko ieden arendowane było.

§. 238.

Kiedy biorący w dzierzawę ſzkody z ognia, z wody, i z burzy pochodzące na ſiebie przyimuie; wtedy inne nadzwyczayne nieſzczęścia nie na iego niebespieczeńſtwo rachuią ſię. Lecz ieżli i takowe znoſić obowiązał ſię, przez to ieſzcze wnoſić nie można, iż on za przypadkowy upadek całey arendowaney rzeczy zaręczył.

§. 239.

Ieżli używanie, albo pożytek rzeczy w dzierzawę wziętey, nie dla iey uſzkodzenia, albo inney zaſzłey do użycia niezdatności, lecz dla wydarzoney w dzierzawę biorącemu przeſzkody, albo nieſzczęścia zniknie, albo ieżli pod czas bra-

brania w dzierzawę pożytki od ziemi iuż odłączone były; w ten czas przeciwne zdarzenie ſamemu biorącemu w dzierzawę ciężarem ſię ſtaie. Biorący w dzierzawę muſi przecie czyńſz zapłacić.

§. 240.

Kiedy biorący w arendę domaga ſię ſpuſzczenia całego czyńſzu z arendy, albo części onegoż na mocy ugody, albo na mocy prawa; wtedy powinien puſzczaiącemu w arendę bez zwłoki czaſu, i ieſzcze przed zapadłym czaſem płacenia; o zaſzłym nieſzczęściu donieść, i zdarzenie, ieżli powſzechnie znane nie ieſt, ſądownie, albo przynaymniey przez trzech na rzeczy znaiących ſię ludzi ſtwierdzić kazać; bez tey oſtrożności słuchany nie będzie.

§. 241.

Prawa puſzczaiącego w dzierzawę ogólnie ſię ściągaią do czyńſzu z nay-

mu,

mu, lub z arendy, do odebrania na powrót puſzczonego dzierzawą dobra, po wyſzłym czaſie używania, i nakoniec do nadgrodzenia, ieżli dobro z przewinienia biorącego w dzierzawę umnieyſzone, lub iakimkolwiek ſpoſobem nadpſute zoſtało.

§. 242.

Dla zabespieczenia czyńſzu z naymu, lub z arendy nadaie uſtawa puſzczaiącemu w naiem pomieſzkanie, prawo zaſtawu na wnieſione ſprzęty, i ruchomości biorącego w naiem własne, ile ſię w czaſie załoby ieſzcze tam znayduią. A zaś puſzczaiącemu grunt w arendę nadaie uſtawa własność wſzelkich od gruntu ieſzcze nie odłączonych pożytkow z prawem zaſtawu na zebrane, i ieſzcze nie zbyte pożytki.

§. 243.

Puſzczaiący w naiem, i w arendę ſą ze ſwey ſtrony obowiązani, rzecz w dzie-

dzierzawę puſzczoną w ſtanie do używania zdolnym utrzymywać, biorącym w dzierzawę w obwarowanym użytkowaniu, i pożytkowaniu nie przeſzkadzać, potrzebne i pożyteczne wydatki, póki pożytek puſzczaiącego w arendę trwa, im nadgradzać, na oſtatek za przewinienie daniem cudzey, albo ſzkodliwey rzeczy, lub innym ſpoſobem popełnione odpowiadać.

§. 244.

Zaarendowanie wſi, chociażby ogólnie ſtało ſię, nie zawiera w ſobie prawa dawania prebend, ieżli to w ugodzie wyraźnie wymieniono nie było.

§. 245.

Kiedy właściciel wieś ſwą z tym warunkiem puſzcza, ażeby dzierzawca wiódł gospodarſtwo, a puſzaiącemu część całego pożytku, n. p. trzecią, albo połowę dawał; wtedy nie powſtaie ugoda arendy, lecz towarzyſtwa,

któ-

która według prawideł wſpółki uważaną będzie.

§. 246.

Ugoda dzierżawy ſama przez ſię rozwięzuie ſię, kiedy rzecz w dzierżawę wzięta niſzczy ſię. Ieżeli ſię to z przewinienia iedney ſtrony dzieie; wtedy drugiey ſtronie zadoſyć uczynienie przynależy, ieżli przez przypadek nieſzczęścia ſtanie ſię; wtedy ſtrona ſtronie nie odpowiada.

§. 247.

Czas także znoſi ugodę, ieżli termin wyraźnie był warowany, i minął. Ieżeli dzierżawca rzeczy dłużey używa, albo z niey pożytkuie, a puſzczaiący w dzierżawę tego dozwala; wtedy powſtaie w milczeniu nowa ugoda dzierżawy, która iednak póty tylko obowięzuie, póki do wykonania przyzwoitego używania, albo pożytkowania z rzeczy ieſt potrzebną.

§. 248.

§. 248.

Ponieważ grunta zwyczaynie tylko rocznie pożytki przynoſzą, pomieſzkania zaś na dzień, i na godziny używane bydź mogą; zaczym rozumie ſię, iż arendowanie gruntu na ieden rok, naięcie zaś pomieſzkania tylko do nayblizſzego czaſu przenoſzenia ſię odnowione było.

§. 249.

Przy arendach, których użytkowanie na więcey terminow roku dzielić ſię może, n. p. ſzynkowania wódką, robienia piwa, nie może ſię odnowienie w milczeniu nad cwierć roku rozciągać. Przy naymowaniu tak nazwanych dziennych, tygodniowych i mieſięcznych pomieſzkań, powozu, konia, i tym podobnych rzeczy wnoſi ſię, iż naymowanie na tenże ſam czas dnia iednego, ty-

tygodnia, lub mieſiąca powtórnie odnowić chciano.

§. 250.

Kto ugody odnowić nie chce, muſi dzierzawę w obwarowanym czaſie wypowiedzieć. Ieżli czas obwarowany nie był; wypowiadanie arend ſześćma mieſiącami, naymow zaś trzema mieſiącami wprzód dziać ſię ma. Poźnieyſze wypowiadania ſą bezskuteczne. Czyli, i wiele mieyſca mieſzkaiący ſwemu naſtępcy w oſtatnich ośmiu dniach uſtąpić powinien? to polityczne rozporządzenia ſtanowią.

§. 251.

Biorący w naiem mocen ieſt nawet przed wyiściem obwarowanego czaſu od ugody odſtąpić, gdy naięta rzecz n. p. koleryczny koń, oczywiſtym niebespieczeńſtwem iemu grozi, albo gdy pu-

puſzczaiący w naiem naiętey rzeczy więcey w zdatnym do używania ſtanie nie utrzymuie. Ieżeli biorący w naiem umiera; wtedy obowiązek na iego dziedzicow przechodzi.

§. 252.

Puſzczaiący w dzierzawę może ze ſwey ſtrony wczesnieyſzego znieſienia ugody domagać ſię, gdy dzierzawca rzeczy ſzkodliwym ſpoſobem iey używa, gdy z zapłaceniem czynſzu przez cały termin ſię ſpoźnia, i gdy naięta budowla muſi bydź na nowo ſtawiona. Dla ſamego poprawienia, albo użyteczniéyſzego budowania nie może ugoda naymu bez zezwolenia biorącego w naiem bydź znieſiona.

§. 253.

Ieżeli właściciel rzecz w dzierzawę puſzczoną innemu zbył, i iuż oddał;

muſi dzierzawca, ieżeli prawa zaſtawu nie ma, naſtępuiącemu nowemu poſiadaczowi uſtąpić. Mocen ieſt iednak, od puſzczaiącego w dzierzawę zupełnego zadoſyć uczynienia domagać ſię za poniesione ſzkody, i ubyły pożytek.

ROZ-

ROZDZIAŁ VIII.

O ugodach czyńſzowych zapożyczenia, i zamawiania do roboty.

§. 254.

Lubo używanie znikomych rzeczy iedynie i ſzczególnie na ich ſpotrzebowaniu zależy, a zatym ſame w ſobie uważane, dochodow nie czyni, wſzelakoż częſto oſobliwe pożytki połączone ſą z prawem zatrzymywania na pewny czas, i ſpotrzebowania cudzych pieniędzy, i innych liczbą, miarą, i wagą oznaczonych rzeczy. Słuſzna więc ieſt, aby te pożytki przyzwoitym czyńſzem nadgrodzone były.

§. 255.

Co się iuż o ugodach zamiany namieniło, iż te dla istotney omyłki, oszukaństwa, lub zbytecznego ukrzywdzenia zaskarzone bydź mogą, to także waży względem zapożyczania czyńszowego, które równie do obóstronnie obowięzuiących ugod należy. Czyńsze przeto mogą bydź sprawiedliwe, albo niesprawiedliwe, iak cena, i zapłata.

§. 256.

Kiedy się czyńsze, czyli prowizye z ugody, albo z ustawy należą, a ilość ich oznaczona nie iest; wtedy pięć od sta, a między umocowanemi od zwierzchności kupcami sześć od sta na rok ustawa wymierza.

§. 257.

Przez ugodę każdy prowizyę posześć od sta na Rok obwarować sobie może.

§. 258.

§. 258.

Prowizye zwyczaynie przy powracaniu kapitału, albo kiedy ugoda na więcey lat zawarta iest, i w tey względem terminow do płacenia prowizyi nic oznaczonego nie było, rocznie się płacą. Naprzód mogą bydź prowizye naywięcey za ieden rok pobierane.

§. 259.

Gdy przy zapożyczaniu na prowizyę nierzetelnie postąpiono, prawdziwą istotę ugody pozornemi czynnościami pokryto, mniey kapitału dano, niż obwarowano było do zapłacenia na powrót; wtedy zapożyczaiący może względem tego zarzuty czynić. Sędzia może go tylko do oddania tey ilości, którą otrzymał, i do prowizyi nie większey, iak w przeszłych §§. oznaczono, przymusić.

§. 260.

Zaczym karty dłużne muſzą to wſzyſtko, co między w ugodę wchodzącemi obwarowanego, i to, co danego było, rzetelnie, bez wſzelkich wykrętow, i zataienia zawierać. Ieżli karta dłużna chociaż iędnę tylko okoliczność fałſzywą w ſobie zawiera; wtedy wſzyſtkie zarzuty zapożyczaiącego, których pożyczaiący innemi dowodami zbić nie może, za prawdziwe mieć należy.

§. 261.

Użyczenia, które małoletne, i bez zezwolenia ſwoich rodzicow nawet wieloletne dzieci pod tym warunkiem przyimuią, aby zapłata do śmierci oyca, matki, lub innego zoſtawuiącego ſpadek z linii wſtępney odwleczona była, nie dozwolone ſą, czy zapożyczenie za prowizyą, albo bez prowizyi, czy w

go-

gotowych pieniądzach, albo towarach stało się.

§. 262.

Zapożyczenie, które dopiero po śmierci rodziców zapłacone bydź ma, może dzieciom tylko za zezwoleniem zostawuiącego spadek z wstępney linii, albo za przyzwoleniem sądu, do którego dzieci należą, ważnie bydź dane. Zachodzące okoliczności podług słuszności umiarkować, do Sądu należy.

§. 263.

Iako używania cudzych rzeczy, lub użytkowania cudzych pieniędzy za oznaczone czyńsze, czyli prowizye otrzymuie się; tak też można osobiste usługi, i roboty za pewną nadgrodę pieniężną naiąć, i o to w ugodę zamówienia weyść. Ieżli się nadgroda nie z pieniędzy składa; wtedy powstaie wprawdzie także obostronnie obowięzuiąca, ale nie nazwana ugoda.

§. 264.

Prawa i obowiązki między panami i służącemi względem towarzyſtwa domowego w rozdziale VI. części piérwſzey podane iuż zoſtały. W tym mieyſcu mówi ſię tylko o takich prawach i obowiązkach, które bez związku z domowym towarzyſtwem względem innych zamówionych usług i robot zachodzą, i które podług uczynionego porozumienia ſię wymierzaią ſię.

§. 265.

Bez wyznaczenia pracy i zapłaty nie może wprawdzie powſtać ugoda zamówienia kogo, i zamówienia ſię do roboty; z tym wſzyſtkim skoro kto robotę, albo dzieło zamówił, to także ſię rozumie, iż na przyzwoitą zapłatę zezwolił.

§. 266.

Skoro więc iedna ſtrona robotę uskuteczniła, albo dzieło ſtoſownie do umo-

wy

wy przyſtawiła; wtedy iey druga ſtrona zapłatę winna, która, ieżli tego potrzeba, przez znaiących ſię na rzeczy oznaczona będzie. Ieżli zaś ci upatrzą, iż dzieło umowie wcale nie odpowiada; to robiącemu zapłata nie należy.

§. 267.

Wady nieiſtotne, to ieſt takie, które używaniu dzieła nie przeſzkadzaią, muſi robiący poprawić, i póki poprawione nie ſą, na zapłatę czekać. Lecz ieżli zamawiaiący dzieło iuż przyiął, widocznych mnieyſzych wad nie wyrzucaiąc; tedy mu wolno tylko część proporcyonalną zapłaty póty zatrzymać, póki te wady poprawione nie będą.

§. 268.

Kiedy oſoba zamówiona ze ſwego przewinienia obietnicy w czaſie przyzwoitym nie wypełnia; zamawiaiący nie ieſt iuż obowiązany, zamówioną rzecz przyimować, a zamówiona oſoba

nad-

nadgradza wynikłą ztąd ſzkodę. Ieżli zaś zamawiaiący oddanie zapłaty zwleka, ieſt także obowiązany zamówioney oſobie zupełnie nadgrodzić.

§. 269.

Tudzież za usługi, i roboty, które do skutku nie przyſzły, należy ſię zapłata oſobie zamówioney, ieżeli do uskutecznienia ſprawunku gotową była, a zamawiaiący do tego iey przeſzkodził, albo ią ogólnie o ſtratę czaſu przyprawił. Ieżli zamawiaiący przyſtawienie dzieła tamuie; wtedy robiący o poniesioną ſtratę pozwać go może.

§. 270.

Ogólnie należy ſię zapłata po skończoney robocie. Lecz ieżli robota w pewnych wydziałach czaſu, albo dzieła ſamego czyni ſię, albo ieżeli wydatki ſą z nią połączone, których robiący na ſiebie nie przyiął; wtedy mocen ieſt,

ſto-

stosowney do roboty części zapłaty domagać się.

§. 271.

Gdy iedynie przez przypadek materyał do uskutecznienia dzieła przygotowany, albo dzieło same zupełnie, albo po części niszczeie; wtedy właściciel materyału, albo dzieła na tym szkoduie.

§. 272.

W wątpliwości: czy zamówienie roboty, n. p. sukni, stołu, i t. p. za ugodę kupna, albo za ugodę zamówienia ma bydź uważane? domniemywa się, że ten, który na to materyał przystawił, robiącego zamówił, lub co tym samym iest, robotę zamówił.

§. 273.

Przeciwnie zaś ieżli robiący materyał dostawił; wtedy się ugoda kupna domniemywa. To prawidło waży także względem dzieł kunsztownych, n. p. zegarow, malowideł, posągow, i t. p.

§. 274.

§. 274.

Oſoby służące i robotnicy, którzy albo na czas oznaczony, albo aż do zakończenia pewnego dzieła zamówione były, nie mogą bez prawney przyczyny przed wyiściem czaſu, i przed skończeniem dzieła, ani roboty porzucać, ani odprawionemi bydź. Ieżeli robota przerwaną będzie; to każda ſtrona za ſwe przewinienie, lecz nie za przypadek, odpowiada.

§. 275.

We wſzyſtkich przypadkach, w których pełnomocnik ma prawo, polecony ſobie interes na trzeciego przenieść, może także zamówiony robotnik albo rzemieślnik robotę, lub usługę (z własnym iednak niebespieczeńſtwem) trzeciemu zlecić. Podług tego ſamego prawidła przechodzą także prawa i obowiązki z ugody zamówienia pochodzące,

dzące na dziedzicow wchodzących w ugodę.

§. 276.

Ieżli idzie o usługi i roboty, do których uskutecznienia zamawiaiący robotnika, lub rzemieślnika przez wzgląd na iego ſzczególną zdolność obrał; wtedy ſmierć zamówionego znoſi ugodę zamówienia. Ieżli zaś zamawiaiący zmiera; zamówiony może u iego dziedzicow dopełnienia ugody, albo nadgrodzenia ſzkody domagać ſię.

§. 277.

Co względem oſób służących, rzemieślnikow, albo robotnikow w ogólności poſtanowiono ieſt; to ſamo także waży względem prawnikow, lekarzow, i cyrulikow, faktorow, prowizorow, i innych oſób, które ſobie za ſwe uſiłowania penſyę, kapitulacyę, albo inną iaką nadgrodę wyraźnie, albo w milczeniu obwarowały.

§. 278.

§. 278.

Gdy z ugodą zamawiania inne ieſzcze przydatkowe ugody połączone ſą, n. p. kiedy zarządzaiącemu dobrami prócz tego ſchowanie pieniędzy, i innych rzeczy, albo inny oſobny ſprawunek powierzony będzie, albo nakoniec gdy ten takowy ſprawunek bez zlecenia na ſiebie bierze; tedy przepiſy prawne do każdego ſprawunku ſtoſowne muſzą bydź zachowane, a zachodzące przy tym rachunki porządnie prowadzone, i zdawane.

ROZ-

ROZDZIAŁ IX.

O ugodzie Towarzyſtwa.

§. 279.

Do ugod dwóſtronnie obowięzuiących, i ſzczególnym imieniem nazwanych należy także ugoda towarzyſtwa. Ta powſtaie, kiedy dwie, lub więcey oſob na złączenie tylko pracy ſwey, i roboty, albo też na złączenie ſwych rzeczy dla wspólnego pożytku zezwalaią.

§. 280.

Gdy ſię więc rzeczy bez wiedzy i woli właścicielow wspólnemi ſtaią; to żaden ieſzcze obowiązek towarzyski z tey współki nie powſtaie: przeciwnie

zaś z oddania rzeczy do współki przeznaczoney zawſze poprzedzaiącey ugody towarzyſtwa domyślać ſię należy.

§. 281.

Podług tego, iak współczłonki towarzyſtwa tylko poiedyńcze rzeczy, albo ſummy, n. p. dom, ſtatek, ſto grzywien czyſtego ſrèbra, albo też pewną ilość rzeczy, n. p. wſzyſtkie towary, wſzyſtkie pożytki, wſzyſtkie leżące grunta, lub nakoniec cały ſwóy maiątek bez wyięcia do współki oddaią, tak też rozmaite ſą współki rodzaie, i prawa towarzyſtwa mniey, albo więcey rozciągaią ſię.

§. 282.

Ze wſzyſtkiego, co do prowadzenia wspólnego intereſsu wyraźnie przeznaczono było, składa ſię funduſz, kapitał, albo maſsa główna towarzyſtwa, reſzta zaś iako dobro oddzielne, i każdemu współczłonkowi właściwe uważa ſię.

§. 283.

§. 283.

Gdy ieden z współczłonkow ſummę pieniężną, albo grunt do towarzyſtwa wnoſi, drugi zaś tylko ſwą uſilność i pracę do wspólnego pożytku łożyć przyrzeka; to nie ſumma, ani grunt, lecz tylko ſam wynikły ztąd pożytek będzie dobrem ſpołecznym, chybaby wyraźnie inaczey oſtrzeżono było. Gdy zaś każdy towarzyſtwa współczłonek pewną ſummę do współki wnoſi; tedy ten kapitał wspólną między niemi własnością ſtaie ſię.

§. 284.

Gdyby nawet ugoda towarzyſtwa na cały maiątek zawarta była; to tylko o teraznieyſzym przez to rozumie ſię, nie zaś o przyſzłym maiątku, ieżeli względem tego nie dokładnie wyrażono było; lecz ieżli i przyſzły maiątek zaięty był, wtedy przez to tylko nabyty, a nie odziedziczony maiątek rozumie

ſię, chyba iżby obydwa wyraźnie razem warowane były.

§. 285.

Ugody towarzyſtwa, które ſię tylko do teraźnieyſzego, albo tylko do przyſzłego maiątku ściągaią, nieważne ſą, ieżeli dobro przez iedną lub drugą ſtronę wnieſione nieporządnie wyrażone, i ſpiſane było: takie iedynie ſpiſania ſą doſtatecznemi dowodami wnieſionych do współki rzeczy.

§. 286.

Czyli, i iakim ſpoſobem ugoda towarzyſtwa, która ſię całego handlu wchodzących w ugodę kupcow tyczy, ma bydź czyniona, w przyzwoite Regeſtra wciągniona, i publicznie ogłoſzona? to wexlowe, i inne polityczne rozporządzenia ſtanowią. Gdy zaś tylko poiedyńcze intereſsa ſpołecznie ſię prowadzą; to doſyć ieſt, kiedy o to uczy-

niona

niona ugoda w kſięgach handlowych wpiſana ieſt.

§. 287.

Ugoda towarzyſtwa należy wprawdzie do tytułow nabycia własności, ſamo zaś nabycie i ſpółka tylko przez porządne oddanie rzeczy przychodzi do skutku. Rzeczy ruchome natychmiaſt przez wnieſienie onych do funduſzu towarzyſtwa, nieruchome zaś dopiero przez to wzaiemnie oddaią ſię, kiedy współczłonki iak współwłaściciele do kſiąg publicznych wpiſani będą.

§. 288.

Obowiązki współczłonkow ugoda naznacza. Kto ſię ſzczególnie do pracy zobowiązał, ten od wſzelkiego innego przyłożenia ſię wolny ieſt. Kto ſzczególnie pieniądze, albo inne przyłożenie ſię przyrzekł, ten ani obowiązku, ani prawa nie ma, innym ſpoſobem do ſpołecznego zarobku przyczyniać ſię.

§. 289.

Według tey ustawy wszystkie współczłonki obowiązane są, bez względu na ich większą, lub mnieyszą część do społecznego pożytku równie się przyczyniać. Żaden z nich mocen nie iest, tego przyczynienia się trzeciemu powierzać, albo inny towarzystwu szkodliwy handel prowadzić, naymniey zaś bez zezwolenia wszystkich współczłonkow kogo do towarzystwa przyimować.

§. 290.

Każdy współczłonek odpowiada za szkodę, którą z swego przewinienia towarzystwu sprawuie. Tey szkody nie można żadnym sposobem z pożytkiem, który on towarzystwu przyniosł, porównać; lecz ieżli współczłonek przez samowładnie podiętą nową czynność z iedney strony szkodę, a z drugiey pożytek towarzystwu sprawił; w ten czas

pro-

proporcyonalne porównanie może mieć mieyſce.

§. 291.

Maiątek, który po odtrąceniu wſzyſtkich koſztow nad funduſz towarzyſtwa się pozoſtaie, ieſt zyskiem. Ieżeli nic innego umówiono nie było, to wſzyſtkie współczłonki maią równe prawo do zysku.

§. 292.

Ieżeli niektóre ſame współczłonki funduſz złożyli, a drudzy prace łożyli; to nie prędzey się zysk okaże, aż funduſz zabespieczony będzie. Towarzyſtwo polega tylko na pożytkach, które przynoſi użycie funduſzu z pracą złączone. Sam funduſz zoſtaie własnością tych, którzy go złożyli, chybaby wartość prac do kapitału dodana, i wſzyſtko za ſpołeczne dobro uznane było.

§. 293.

Kiedy kto ſwe uſiłowania, albo ſwóy kapitał ku pożytkowi trzeciego poswięca, i wſzelkiego zysku ſię wyrzeka; w ten czas nie powſtaie ugoda towarzyſtwa, ale rodzay darowizny.

§. 294.

Ieżeli towarzyſtwo funduſz ſwóy całkiem, albo w części traci; zaczym ſtrata w takim ſtoſunku rozdzieloną będzie, w iakimby zysk w razie przeciwnym rozdzielony zoſtał. Kto kapitałem ſię nie przyłożył, ten kapitału tracić nie może: on tylko uſiłowania ſwe traci.

§. 295.

Towarzyſtwo może współczłonkowi dla iego ſzczególnych przymiotow, albo uſiłowań na więkſzy zysk, i na mnieyſzą ſtratę przyzwolić, niżby mu podług iego części przypadała: podobne iednak

wy-

wyięcia ſtawać ſię nie maią czynnościami prawu przeciwnemi.

§. 296.

Prawu przeciwne byłoby, gdyby n. p. współczłonek, wniosłſzy ſwóy kapitał do towarzyſtwa, z iedney ſtrony od wſzelkiego niebespieczeńſtwa utraty tak kapitału, iak prowizyi zabespieczyć ſię, i od wſzelkiego współczynienia uwolnić ſię, z drugiey zaś ſtrony przecie zysk, któryby prawne prowizye przewyżſzał, warować ſobie chciał. Ieżeli kapitaliſta taki ieſzcze oprócz tego nierzetelnie, ale zdradliwie poſtępuie, zoſtaie za to w odpowiedzi.

§. 297.

Współczłonki, którym zawiadowanie poruczone ieſt, obowiązani ſą trzymać, i zdawać porządnie rachunki wspólnego funduſzu, tudzież przychodu i wydatków do tegoż należących.

§. 298.

Zakończenie rachunkow, i dział zysku, albo utraty żądane bydź nie może przed dopełnieniem interessu. Lecz ieżli się to interessow tyczy, które więcey lat trwać, i roczny pożytek przynosić maią; tedy współczłonki tak rachunkow, iako rozdzielenia zysku rocznie się domagać mogą, ieżeli przez to interess główny nie szkoduie: wreszcie każdy współczłonek może każdego czasu swoim kosztem rachunki przeyrzeć.

§. 299.

Kto na samym okazaniu bilansu przestał, albo się prawa swego żądania rachunkow wyrzekł, nie traci przez to prawa wytknięcia oszukania.

§. 300.

Względem osoby, która się tylko z częścią maiątku swego w towarzystwie mieści, można sobie wspólny i osobny

maiątek wyſtawiać; pierwſzym zarządza tylko towarzyſtwo, drugim zaś tylko ta oſoba. Prawa i obowiązki, które trzeci względem towarzyſtwa ma, muſzą ſię zatym od praw i obowiązkow względem poiedyńczych współczłonkow różnić.

§. 301.

Bez wyraźnego, albo cichego zezwolenia wſzyſtkich współczłonkow nie może ſię towarzyſtwo trzeciemu obowiązać. To zezwolenie daią współczłonki albo bezpośrzedniczo ſami, albo pośrzedniczo przez ſwych pełnomocnikow. Obwieſzczone, i iednemu, albo więcey współczłonkom udzielone prawo prowadzenia firmy, czyli podpiſywania imieniem towarzyſtwa wſzelkich dokumentow i piſm, zawiera iuż w ſobie u handluiących pełnomoctwo od wſzyſtkich współczłonkow.

§. 302.

Co trzeci towarzystwu dłużnym iest, tego współczłonkowi poiedynczemu towarzystwa płacić nie powinien, i przeciwnie. Toż samo także waży względem pretensyi, które albo do całego towarzystwa, albo do poiedynczego współczłonka mieć może.

§. 303.

Ieżli się to wspólnych pretensyi i długow tyczy; w ten czas każdy współczłonek towarzystwa może o swoią tylko część dłużnika zapozwać, albo od wierzyciela bydź zapozwanym; oprócz w przypadku, który się u handluiących domniemywa, iż wszyscy za iednego, a ieden za wszystkich przyrzekł co, lub przyiął.

§. 304.

Ukryte współczłonki towarzystwa handluiącego, to iest takowi, którzy część funduszu na zysk i stratę towa-

rzy-

rzyſtwu użyczyli, lecz za współczłonkow ogłoſzonemi nie ſą, w żadnym przypadku więcey, iak użyczonym kapitałem nie odpowiadaią. Ogłoſzone zaś współczłonki całym ſwym maiątkiem odpowiadaią.

§. 305.

Samo przez ſię rozwięzuie ſię towarzyſtwo, kiedy ſię podięty intereſs kończy, kiedy cały wspólny handel upada, albo kiedy czas oznaczony wyſzedł.

§. 306.

Ieżeli ſię towarzyſtwo z dwóch tylko oſób składa; zaczym te przez śmierć oſoby iedney gaśnie: ieżli zaś z więcey ſię oſób składa; to ſię domniemywa, iż te po śmierci iednego współczłonka daley ie między ſobą prowadzić chcą. To domniemywanie ſię waży ogólnie względem dziedzica handluiących.

§. 307.

Ieżli ugoda towarzyſtwa wyraźnie także na innych dziedzicow prócz handluiącego rozciąga ſię, to ci skoro dziedzictwo obeymą, obowiązani ſą, do woli zoſtawuiącego dziedzictwo ſtoſować ſię: wola ta iednak nie rozciąga ſię na dziedziczących po dziedzicach, a tym mniey ſtanowić może ta wola towarzyſtwo na zawſze trwaiące.

§. 308.

Prawa i obowiązki towarzyskie nie przechodzą w ogólności na dziedzicow iednego współczłonka: wſzelakoż ci maią prawo upomnienia ſię o złożenie, i wyrzetelnienie rachunkow aż do śmierci zoſtawuiącego dziedzictwo. Przeciwnie zaś ſą oni także obowiązani, rachunki zdać, i wyrzetelnić.

§. 309.

§. 309.

Gdy współczłonek istotnych warunkow ugody nie wypełnia, gdy sobie co z funduszu przywłaszcza, gdy zbankrutuie, albo przez występek wpływ swóy i kredyt traci; ten może bydź przed wyiściem czasu z towarzystwa wyłączony.

§. 310.

Ieżeli czas, do którego towarzystwo trwać ma, ani wyraźnie oznaczony nie był, ani z natury interessu oznaczonym bydź nie może; wtedy każdy współczłonek może według upodobania wypowiedzieć ugodę: tego iednak ani przez zdradę, ani w niewczas czynić nie wolno.

§. 311.

Nakoniec można ugodę towarzystwa przed wyiściem czasu wypowiedzieć, kiedy współczłonek ten, od którego pro-

prowadzenie intereſsu ſzczególniey załeżało, umarł albo wyſtąpił.

§. 312.

Uſtanowienie towarzyſtwa handlowego, iego znieſienie, przyimowanie, i wyſtąpienie iego współczłonkow muſzą bydź publicznie obwieſzczone. Z tego obwieſzczenia także o mocy, i trwaniu pełnomoctw ſądzi ſię.

ROZ-

ROZDZIAŁ X.

O ugodach przedślubnych.

§. 313.

Osobiste prawa małżonkow, które szczególnie z istoty małżeńskiey społeczności powstaią, ustanowione iuż są w trzecim rozdziale części pierwszey. W tym mieyscu podaią się prawa rzeczowne, które z okoliczności małżeństwą nastaią, i które się przez ugody przydatkowe osobliwie względem posagu nabywaią.

§. 314.

Przez posag, wiano, albo wyprawę rozumie się ten maiątek, który żona

ſwemu mężowi dla ulżenia ciężarow ſtanu małżeńskiego iſtotnie oddała, lub przynaymniey zapewniła.

§. 315.

Kiedy zaręczona własny maiątek poſiada, i wieloletnią ieſt, to od niey i od zaręczonego zależy, iak ſię względem poſagu, i innych podarunkow wzaiemnych porozumieć z ſobą chcą. Ieżli zaś zaręczona ieſzcze małoletnią ieſt; zaczym do ważności ugod przedślubnych potrzebne ieſt także pozwolenie ſądu opiekuńskiego.

§. 316.

Ieżli zaręczona żadnego własnego do utrzymania ſiebie wyſtarczaiącego maiątku nie poſiada; to rodzice, lub dziadowie i baby w miarę, iak dzieci żywić, i ich ſpoſobem do życia opatrzyć powinni, obowiązani ſą córkom, albo wnuczkom pod czas ich zamęzcia poſag ſtanowi, i maiątkowi ich przy-

zwoity wyznaczyć, i oto się z zaręczonym ułożyć.

§. 317.

Ieżli w tym przypadku rodzice, albo dziadowie i baby niemożnością się wymawiaią; tedy na żądanie zaręczonych ma się w to sąd iako pośrzednik wdać, i dochodząc wszelkich okoliczności (nie wchodząc w wewnętrzny stan maiątku domowego) na rodzicow nalegać, aby na wiano tyle przynaymniey wyznaczyli, ileby ich dalsze utrzymanie córki niezamężney kosztowało.

§. 318.

Ieżli iuż posag swóy córka odebrała, i chociaż bez własney winy straciła go; zaczym w przypadku nawet powtórnego zamęzcia nie ma iuż prawa żądania nowego wiana.

§. 319.

Córki wieloletne mogą się zrzec swego wiana: ieżli tylko zaręczony zrzeka

ſię wiana; wtedy wprawdzie prawo iego do niego upada, ale nie prawo iego małżonki.

§. 320.

Gdy wiano od rodzicow zezwolone ilości winnego utrzymywania nie przewyżſza; tedy to uciążliwemi warunkami z uſzczèrbkiem zaręczonych obciążane bydź nie może. Lecz ieżli rodzice większe wiano wyznaczaią, niż należąca część obowiązkowa wynoſi, lub ie kto trzeci dobrowolnie daie; to przydane warunki, iak inne ugody, muſzą bydź wypełnione.

§. 321.

W razie wątpliwym; czy poſag z maiątku rodzicow, albo zaręczoney naznaczony był, oſtatnie ſię domniemywa: lecz ieżli rodzice ſwey małoletniey córce poſag bez dozwolenia opiekuńskiego iuż wypłacili; zaczym ſię do-

mnie-

mniemywa, iż rodzice z własnego majątku to uczynili.

§. 322.

Wszystko, co zbyć, i pożytkować można, może bydź w posagu dane. Ieżli czas inny nie iest warowany; to oddanie posagu dzieie się w dzień sam ślubu.

§. 323.

Póki społeczeństwo małżeńskie trwa, póty pożytek dochodow, i przypłodek posagu do męża należą. Ieżli wiano z gotowych pieniędzy, z pretensyi, lub z rzeczy znikomych składa się, tego także własność zupełna do męża należy.

§. 324.

Ieżeli posag z gruntow leżących, z praw, lub z ruchomości, które nie naruszaiąc istoty, mogą bydź użytkowane, składa się; zaczym małżonka póty za właścicielkę tego uważaną będzie, póki dowiedziono nie będzie, iż mąż te

rzeczy za naznaczoną cenę przyiął, i tylko ſię do powrócenia tey ceny obowiązał.

§. 325.

Ieżeli mąż na pismie, lub uſtnie zeznał, iż poſag odebrał, zaczym to ieſt doſtateczne, aby uiſzczone oddanie przeciwko iemu, i iego dziedzicom dowodzić można: lecz ieżli zeznanie takowe dopiero po rozpoczętym zbiegu wierzycielow uczynione będzie; tedy to pozoſtałym wierzycielom ſzkodzić nie może.

§. 326.

Sam związek małżeński nie czyni ieſzcze ſpołeczności dóbr między małżonkami. Na to oſobna ugoda potrzebna ieſt, podług którey małżonkowie równie iak inni ugodę zawieraiący uważani będą.

§. 327.

Ieżeli więc małżonkowie oſobnego między ſobą układu względem zarządzania

nia ſwym maiątkiem nie uczynili; tedy każdy z małżonkow przeſzłe ſwoie prawo własności zatrzymuie, i do tego, co ſtrona iedna pod czas małżeńſtwa nabywa, dziedziczy, i iakimkolwiek ſpoſobem otrzymuie, druga ſtrona żadnego prawa nie ma.

§. 328.

Póki małżonka nie zaprzecza, póty prawne domniemywanie waży, iż ona mężowi iak ſwemu prawnemu zaſtępcy zarządzanie ſwego wolnego maiątku powierzyła. Uważa ſię on zatym w ogólności iak inny upełnomocniony rządca.

§. 329.

Gdy wyraźney ugody nie maſz, to mąż tylko za główne dobro, albo za kapitał odpowiada. Z pobieranych podczas zarządzania ſwego pożytkow nie ieſt obowiązany zdawać rachunki. Owſzem te aż do dnia uchylonego za-

rządzania za wyrzetelnione, i za ukończone uważane będą.

§. 330.

Równie także małżonka nie ieſt obowiązaną, z pożytkow ſię rachować, które ſwemu mężowi odſtąpiła, a iednak pod czas małżeńſtwa ſama pobierała: zwłaſzcza gdy oboygom wolno ieſt, takowe milczeniem zezwolone zarządzania zaprzeczyć, i zerwać.

§. 331.

W razie nagłym, i przy zachodzącym niebespieczeńſtwie może małżonkowi zarządzanie maiątku, chociażby mu wyraźnie, i na zawſze dozwolone było, bydź odięte. Przeciwnie i on także mocen ieſt, nieroſtropne wydatki ſwoiey małzonki wſtrzymywać, i nawet ią za porozumieniem ſię z iey naybliżſzemi krewnemi, ieżeli ſię znayduią, za marnotrawną ogłoſić kazać.

§. 332.

§. 332.

Ponieważ posag dla męża naznaczony iest, aby ciężary stanu małżeńskiego zastępował, zaczym prawne domniemywanie iest, iż posag po zeyściu męża na żonę iego, a gdy ona przed nim zmiera, na iey dziedziców spada. Gdyby zaś iey dziedzice od tego wyłączonemi bydź mieli, tedy to szczególną ugodą musi bydź obwarowano.

§. 333.

Co zaręczony, lub kto trzeci zaręczoney na zabespieczenie, albo też na pomnożenie posagu wyznacza, zowie się oprawą. Pożytek ztąd lubo do żony pod czas małżeństwa nie należy; po śmierci iednak męża wolna własność teyże oprawy do niey bez osobnego układu należy, chociażby nawet mężowi po zeyściu żony posag zapisany nie był.

§. 334.

Ani zaręczony, ani rodzice iego ſą obowiązani wyznaczać oprawę: iednak iako rodzice zaręczoney obowiązani ſą, poſag dla niey wyznaczyć, tak też powinni rodzice zaręczonego ſtoſownie do ich maiątku wypoſażyć go, w reſzcie poſag bez oprawy, iak darowizna dla zaręczoney bez poſagu mieyſce mieć może.

§. 335.

Mąż nie ieſt obowiązany, ſwoiey nowey małżonce piérwſzego rana po ślubie dać darowiznę, czyli tak nazwany podarunek ranny. Ieżli zaś podarunek ranny w oznaczoney ſummie wyraźnie był przyrzeczony; zaczym domniemywa ſię, iż ten w piérwſzych trzech latach iuż był oddany.

§. 336.

Dar, który ſię żonie na przypadek owdowienia iey tytułem wsparcia przy-

rzeka,

rzeka, nazywa się dochodem wdowim, a gdy pożytek z leżącego gruntu na to się naznacza: dożywociem. Dar ten należy się wdowie zaraz po śmierci męża, i zawsze na trzy miesiące powinien bydź naprzód oddawany.

§. 337.

Kiedy mężowski maiątek konkursowi podpada, albo małżeństwo rozwodzi się; w ten czas ugody przedślubne, co do strony niewinney, też samą dzielność maią iak przy śmierci.

§. 338.

W ogólności należy się wdowie zwyczayne utrzymanie ze spadku przez sześć niedziel ieszcze po śmierci męża, i ieżeli iest w cięży, przez sześć niedziel po połogu: dopóki zaś ona tego utrzymywania używa, póty wdowiego dochodu pobierać nie może.

§. 339.

Gdy wdowa w nowe śluby małżeńskie wchodzi, lub o życie rozpuſtne ſądownie przekonaną będzie; w ten czas traci prawo do dochodu wdowiego.

§. 340.

Ważność, lub nieważność podarunkow między małżonkami uważa ſię podług praw względem darowizn w ogólności przepiſanych. Aby ſię żona ważnie ſwych ugod przedślubnych wyrzec mogła; żyiący ieſzcze współkontrahenci, ieżli ſię do tego przyłożyli, ſwoie zezwolenie na to dać powinni.

§. 341.

Kleynoty, kamienie drogie, i inne koſztowne rzeczy, które mąż żonie do ſtroiu dał, uważane będą w zachodzącey wątpliwości nie za darowane, lecz za wygodzone.

§. 342.

§. 342.

Ten, który posag daie, mocen iest przyzwoitego zabespieczenia żądać od tego, który go bierze. Opiekuni i kuratorowie małoletniey zaręczoney opuszczać nie mogą tego zabespieczenia bez wyraźnego zezwolenia sądu opiekuńskiego. Toż samo waży także względem oprawy, względem dochodu wdowiego, i wszelkich innych należytości.

§. 343.

Prawa albo z ustawy, albo z ugody małżonkom służące nie na obcowaniu małżeńskim, lecz szczególnie na zaślubieniu polegaią: chybaby wyraźnie inaczey obwarowano było. Kiedy małżeństwo zupełnie rozwiązane, albo za nieważne uznane będzie; wtedy stronie, która temu winna nie iest, pozostaią prawa iey, które sobie na maiątku drugiey strony rzetelnie warowała.

ROZ-

ROZDZIAŁ XI.

O ugodach losowych.

§. 344.

Przypadki, które nam pożytek, lub szkodę przynoszą, nazywamy szczęściem, albo nieszczęściem. Kto się przypadkiem takowym zyskać co, lub utracić odważa, i tym końcem z drugą osobą o postanowioną cenę umawia, ten zawiera ugodę losową.

§. 345.

Tego rodzaiu ugody mogą obowiężywać iednostronnie, albo dwóstronnie, a ztąd albo iak darowizny, albo iak zamiany uważaią się: iak darowizny: gdy

gdy cena tylko iednemu w ugodę wchodzącemu przypada, iak zamiany zaś: gdy obydwa w ugodę wchodzący z tego co maią.

§. 346.

Do czynności losowych należą ogólnie: zakład, gra, i los, szczególnie zaś wszelkie względem spodziewanych praw, albo względem przyszłych ieszcze niepewnych rzeczy zawarte kupna, i inne ugody, tudzież dożywotnie dochody, przypadki burzy, i tym podobne zabespieczaiące kassy, nakoniec ugody zabespieczenia, i ugody względem użyczania pieniędzy na los powrócenia okrętu. (Bodmeria)

§. 347.

Gdy strona iedna przyszłe niepewne zdarzenie utrzymuie, druga zaś zaprzecza, i przytym zysk oznaczoney ceny dla tego, który przypadek zgadnie, między niemi umówiony został; w ten

czas powstaie zakład. Ieżli ta, lub owa w zakład wchodząca strona o wypadku pewnie iuż pierwey wiedziała; wtedy albo zdradziectwo, albo udanie zachodzi, lub też zakład, iak nieoznaczona darowizna, uważany będzie.

§. 348.

Zakłady zdradzięctwem i udaniem zawarte, równie iak te, które dobrym obyczaiom, lub ustawom przeciwią się, są zupełnie nieważne. W pierwszym przypadku oszukany może się upomnieć o cenę, którą wydał, w innych przypadkach każdy, a to do kassy ubogich z odciągnieniem trzeciey części na nadgrodę dla siebie, ieżeli iey żąda.

§. 349.

Rzetelne, i ogólnie dozwolone zakłady są obowięzuiącemi, kiedy umówiona cena nie tylko przyrzeczoną, ale też w rzeczy samey oddaną, lub złożoną była, sama zaś ilość prawom względem

dem darowizn nie przeciwi się. O tę cenę sądownie zapozywać nie można.

§. 350.

Kto komu na zakład, albo na zapłacenie utraty przez zakład poniesioney pieniędzy użycza, nie ma prawa pozywania tego, który się zapożyczył, równie i ten, który iuż zapłacił utratę, żadnego nie ma prawa upominania się o powrócenie.

§. 351.

Przez gry rozumieią się tu takie czynności, które się czasem dla przepędzenia czasu, czasem dla zabawy, czasem też za umówioną cenę przedsiębiorą, których zysk albo od szczęścia samego, albo od samey sztuki, albo też od obydwóch razem zależy.

§. 352.

Każda gra iest rodzaiem zakładu. Prawa o zakładach ustanowione ważą także względem gry. Które gry są za-

kazane, iak osoby dopuszczaiące się gry zakazaney, i ci, którzy im do tego iakokolwiek pomagaią, maią bydź karani? to polityczne ustawy przepisuią. Będący w niebespieczeństwie zruynowania się przez gry, może bydź ogłoszony za marnotrawcę.

§. 353.

Kartka, laska, kość, i każdy inny znak, na którego odmianie przez przypadek oznaczoney dostąpienie prawa polega, zowie się losem. Ieżeli los do zakładu, lub do gry zmierza; w ten czas prawa przepisane względem zakładow i gry maią mieysce. Ieżeli zaś iaki dział, wybór, lub spór losem ma bydź rozstrzygniony, wtedy przytym zachodzą wszystkie prawa względem innych ugod ustanowione.

§. 354.

Kto z budy szczęścia od kraiowey władzy pozwoloney, albo z loteryi za zło-

złożeniem ceny oznaczoney los, albo kartkę ciągnie; ten kupuie ſobie przez to nadzieię do wygrania, to ieſt: prawo do upomnienia ſię u właściciela gry, lub u iego pełnomocnika o rzecz na tey kartce oznaczoną, iako o wygraną: Ieżeli los próżny będzie; na ten czas traci łożoną cenę, iednak o użyczone na to pieniądze ſądownie zaskarzonym bydź nie może.

§. 355.

Kto przyſzłe pożytki z pewnego pola, lub z winnicy z oznaczeniem miary, liczby, albo wagi za poſtanowioną proporcyonalną cenę kupuie, ten nie zawiera ugody ſzczęścia. Lecz ieżli zboże, albo iagody ogólnie i hurtem kupuie; wtedy ſię dzieie czynność loſowa. Wſzelakoż ugody te nie do zakładow należą, lecz iak inne ugody, bez ſzczególnego ograniczenia powinny bydź wypełnione.

§. 356.

Ieżli w razie takowym dla nieurodzaiu, albo dla innych nieszczęśliwych przypadkow wcale żadne żniwo, lub winobranie przedsięwzięte bydź nie może; na ten czas kupno przez zaginienie towaru ieszcze nie wydanego, zupełnie upada: wyiąwszy, ieżli dowieść można, iż tylko nadzieia żniwa, lub winobrania była szczególnym zamiarem kupna. Przeciwnie zaś dobrodzieystwo względem skrzywdzenia nad połowę nie ma tu mieysca.

§. 357.

Część, którą kto ma w gorach kruszcowych, zowie się kux. Ponieważ zysk przy kopaniu kruszcow niepewny iest, i często na dalsze prowadzenie dzieła przedsięwziętego dokładać trzeba, zaczym kupno kuxu do ugod losowych należy. Przedaiący odpowiada tylko za rzetelność kuxu, kupuiący zaś może

go,

go, ieżeli więcey łożyć nie chce, albo zaniechać, albo też prawa swego własności do niego odstąpić.

§. 358.

Rybakom, którzy połów iednego zaciągu, lub całego dnia przedali, umówiona cena należy się, chociażby nic nie złapali. Ryby takowe nie iak pożytki, których się dopiero zwyczaynie doczekiwać trzeba, iak zboża, lub winogron, lecz iak rzeczy niczyie uważane będą. Oprócz tego praca na połów ryb obrócona, chociaż nadaremna, zawsze iest warta nadgrody.

§. 359.

Kiedy przypadkiem złota, albo śrebrna, lub inna rzecz iaka szacowna w sieci wyciągnioną będzie; wtedy zachodzi przypadek znalezienia, i te tak kupuiącemu i przedaiącemu połów, iako też innym współuczestnikom wspólne iest. Według tego przykładu maią

bydź inne podobne przypadki rozſtrzygnione.

§. 360.

Właściciel ieſt wprawdzie mocen zawierać ugodę względem ſwego maiątku na przypadek ſwoiey śmierci, atoli trzeciey oſobie niewolno przedawać nadziei ſwey do dziedziczenia w ogólności po kimkolwiek, albo po pewney ieſzcze żyiącey oſobie. Obięte, albo przynaymniey przypadłe dziedzictwa mogą bydź zbywane.

§. 361.

Kupuiący dziedzictwo nie tylko wſtępuie w prawa, lecz także bierze na ſiebie obowiązki przedaiącego iako dziedzica, ile te kupione, lub ſprzedane bydź mogą. Ieżeli więc prawne dobrodzieyſtwo inwentarza użyte nie będzie; wtedy kupno dziedzictwa także ieſt loſową czynnością.

§. 362.

Do rzeczy, które przedaiącemu nie iak dziedzicowi, lecz z innego powodu, n. p. iak zapis z pièrwſzeńſtwem, iak fideikommis, iak ſubſtytucya, iak pretenſya dłużna ze ſpadku przynależą, i nawet bez prawa dziedziczenia do niegoby należały, nie ma kupuiący dziedzictwo żadnego prawa: przeciwnie należy mu wſzyſtko, co do dziedzictwa ſamego przybywa, czy to przez ubycie legataryuſza, albo współdziedzica, czy innym iakimkolwiek ſpoſobem.

§. 363.

Wſzyſtko, co dziedzic iako dziedzic iſtotnie przyiął, i z ſwoim iuż mianym maiątkiem złączył, rachuie ſię do maſsy, przeciwnie zaś wſzyſtko, co tenże ze ſwego maiątku na ſpadek wydał, odciąga ſię od maſsy. Do tego należą z iedney ſtrony pobrane pożytki, i pretenſye; z drugiey ſtrony popłacone długi,

wydane zapiſy, i gdy nic innego wyraźnie umówiono nie było, nawet koſzta pogrzebowe.

§. 364.

Ile przedaiący zarządzał maiątkiem ſpadkowym przed oddaniem, tyle za to iak inny zaſtępca, kupuiącemu odpowiada. W ſtoſunkach zaś, iakie między wierzycielami ſpadkowego maiątku, lub dłużnikami, i między przedaiącym ſą, rozumie ſię, iż kupuiący iak pełnomocnik oſobę przedaiącego wyſtawuie.

§. 365.

Ieżeli inwentarz przy kupowaniu dziedzictwa za fundament wzięto, tedy za ten przedaiący odpowiada. Ieżli zaś kupno hurtem ſię działo, w ten czas przedaiący odpowiada nayprzód za rzetelność prawa ſwego dziedziczenia tak, iak go podał, powtóre za wſzelką

ſzko-

ſzkodę przez ſwe przewinienie kupuiącemu wyrządzoną.

§. 366.

Prawo wymagania od kogo przez czas życia dochodu rocznego, iak inna rzecz każda, może bydź darowane, lub odkazane. Lecz ieżli to albo za ſummę pieniężną kupione, albo za inny kapitał wymieniane będzie; wtedy powſtaie czynność loſowa: ugoda dożywotniego dochodu.

§. 367.

Trwanie dożywotniego dochodu może zależeć albo od życia kupuiącego, lub przedaiącego, albo też trzeciey oſoby. W wątpliwości kwartałami naprzód ſię wypłaca, i we wſzyſtkich przypadkach kończy ſię z życiem tego, na którego głowie polegał, czy ten naturalną, czy gwałtowną śmiercią umrze.

§. 368.

Ieżli wierzyciele kupuiącego skrzywdzonemi się bydź rozumieią przez tę ugodę; to tylko na dożywotni dochod maią prawo kłaść areszt. Dzieci nawet nie maią prawa z powodu usczèrbku części obowiązkowey znosić ugodę dożywotniego dochodu przez ich oyca zawartą. Wolno im iednak złożenia części dochodu, bez którey strona maiąca ten dochod obeyść się może, sądownie żądać, i na tey potrzebne im wyżywienie zabespieczyć.

§. 369.

Gdy wiele osób złożonym kapitałem fundusz między sobą zakładaią, z którego albo oni sami w razie potrzebnym, albo ich żony iak wdowy, lub dzieci ich iak sieroty wsparcie mieć powinni, wchodzący w ugodę przyimuią na siebie wprawdzie pewny, ale mały ciężar, ażeby w przypadku proporcyonalną

po-

pomoc mieli. Iest to czynnością losową, którey prawa podług prawideł ugod towarzystwa uznane będą.

§. 370.

Kiedy kto niebespieczeństwo szkody, którąby drugiego spotkać mogła, na siebie bierze, i iemu za pewną zapłatę obiecuie, umówione nadgrodzenie szkody uczynić; w ten czas dzieie się ugoda zabespieczenia. Zabespieczaiący odpowiada za szkodę przypadkową, a zabespieczony za przyobiecaną zapłatę.

§. 371.

Przedmiot zwyczayny tey ugody są towary, które albo wodą, albo lądem sprowadzaią się. Mogą iednak także inne rzeczy, n. p. domy, i grunta naprzeciw ognia, wody, i innym niebespieczeństwom, nawet życie iakiey osoby tyle bydź zabespieczone, ile strata, o którąby iey śmierć wczesna iednego

przy-

przyprawiła, od drugiego nadgrodzona bydź powinna.

§. 372.

Ieżeli ugoda zabespieczenia ważną bydź ma, powinna bydź albo na pismie uczyniona, albo w dziennik uprzywileiowanego do takich czynności wpiſana: w tym także przedmiot ugody, imię kontrahentow, umówiona zapłata, i nadgrodzenie, iakie na oſtrzeżony nieſzczęśliwy przypadek uczynione bydź ma, muſzą bydź wyraźnie oznaczone.

§. 373.

Ieżeli ſię wchodzący w ugodę o inne ieſzcze warunki umówili, n. p. o oſobę ſzypra, lub furmana, o czas iazdy, o mieyſce wyładowania, lub wyłożenia, i t. p. zaczym zabespieczony nie może ſam przez ſię od tego odſtępować. Ieżli odſtąpi, to zabespieczaiący do nadgrodzenia obowiązany nie ieſt, choçiaż mo-

cen

cen zostaie, zapłatę zabespieczenia zatrymać.

§. 374.

Ieżeli się nieszczęśliwy przypadek wydarza; wtedy zabespieczony, gdy niezwyciężona przeszkoda nie zachodzi, albo nic innego umówiono nie było, w tym terminie uwiadomić powinien zabespieczaiącego, który do przyięcia przyrzeczenia między nieprzytomnemi został iuż naznaczony.

§. 375.

Kto o nieszczęśliwym przypadku nie w przyzwoitym czasie donosi, lub dowieść nie może; traci zapłatę, i tak mało ma prawa do nadgrodzenia, iak ów, który albo przez niezapłacenie cła, albo przez zaniedbane zachowanie towarow sam na siebie szkodę ściągnął.

§. 376.

Zabespieczony nie może z powodu utraty rzeczy więcey otrzymać, niżby

mu

mu z powodu uratowania oney zoſtawało; na tym fundamencie zapłata umówiona zawſze od prawdziwey ſzacunkowey wartości rzeczy tey, która ma bydź zabespieczoną, odciągniona bydź powinna. Rzetelnemu zabespieczycielowi przynależy w każdym przypadku zapłata; zabespieczony zaś otrzymuie powrócenie ſzkody tylko wtedy, kiedy ſię nieſzczęśliwy przypadek iſtotnie wydarza.

§. 377.

Kiedy zaginienie, albo uratowanie rzeczy pod czas zawartey ugody iednemu z kontrahentow było iuż wiadome; wtedy ugoda nieważna ieſt.

§. 378.

Gdy gotowe pieniądze na okręt za część zysku, lub za nadzwyczayną prowizyę z tym warunkiem użyczaią ſię, ażeby, gdyby okręt bez przewinienia zapożyczaiącego ſię utonął, także pre-

ten-

tenſya użyczaiącego uſtała; w ten czas naſtaie ugoda użyczenia, która ſię w ſzczególności zowie bodmeria.

§. 379.

Bodmeria może bydź iak zakład, albo iak ugoda towarzyſtwa uważana. Dalſze uſtanowienia względem ugod zabespieczenia i bodmeryi w uſtawach morskich zawarte ſą.

ROZ-

ROZDZIAŁ XII.

O ugodach domniemywanych.

§. 380.

Są takie dozwolone czynności, które razem do praw drugiey osoby wpływ maią, i z niedostatku umowy istotney nie należą do ugod prawdziwych, lecz którym ustawa przez wzgląd na domniemane zezwolenie stron przy tym interessowanych, nadaie moc ugody.

§. 381.

Domniemywanie prawne gruntuie się w takowych przypadkach na iednym z następuiących niezaprzeczonych prawideł: nayprzód iż ten, który się interessu po-

podeymuie, zezwala na skutki zwykle z niego wypływaiące. Powtóre, iż każdy nawet niedorosły, i na zmysłach pomieszany pomnożyć dobro swoie dopuszcza. Potrzecie, iż nikt ze szkodą trzeciego zyskiwać nie myśli.

§. 382.

W ogólności obowiązani iesteśmy to wszystko drugiemu nadgrodzić, co on bez woli darowania na nasz pożytek wyłożył. Ten więc ma prawo do domagania się o powrócenie od nas tego, co na nasz pożytek wyłożył. To tylko, co małżonkowie, albo rodzice, albo dzieci iedno dla drugiego łożą, w wątpliwości za darowane uważa się.

§. 383.

Z tey przyczyny dobrowolne pożyteczne zawiadywanie rzeczami cudzemi, ieżli właściciel wyraźnie tego nie zakazał, miane będzie za równe z ugodą pełnomoctwa. Ta zasada we

wſzyſtkich tych przypadkach waży, w których podeymuie ſię kto intereſsow, których zarządzanie albo zupełnie, albo po części na pożytek drugiego idzie.

§. 384.

W takich przypadkach ſą opiekunowie i kuratorowie, którzy bez poprzedniczego umówienia ſię maiątek, albo intereſsa niedorosłych, nieprzytomnych, lub innym ſpoſobem przeſzkodzonych oſob do zarządzania przyimuią. Przez to powſtaie ugoda dwóſtronnie obowięzuiąca: ſtrona iedna obowięzuie ſię wiernie, i pilnie rząd prowadzić; druga zaś obowięzuie ſię nadgrodzić uczynione potrzebne wydatki.

§. 385.

Kto intereſsami do opiekuna, albo kuratora należącemi pożytecznie zarządza, ma prawo upomnienia ſię o nadgrodzenie u opiekuna, albo u kuratora, lub u zoſtaiących pod opieką, albo

kura-

kuratelą, których dobrem zawiadywał. To także waży w tym przypadku, kiedy kto mylnie mniema, iż opieka, albo kuratela do niego rzeczywiście należy.

§. 386.

Kto dziedzictwo obeymuie, o tym ſię domniemywa, iż on wolę ſwą oświadczył, iż tak długi maſsy, przynaymniey podług inwentarza, iako też zapiſy przez zoſtawuiącego dziedzictwo wydzielone pooddaie. Zaczym wierzyciele i legataryuſzowie maią prawo przeciw dziedzicowi, iak gdyby z niemi formalną ugodę zawarł był.

§. 387.

W niedoſtatku innego woli oſtatniey rozporządzenia obowiązany ieſt dziedzic zoſtawuiącego dziedzictwo przyzwoicie kazać pochować. Lecz ieżli drugi kto obowiązek ten na ſiebie przyiął, i wydatki pogrzebowe ſpoſobem

zwyczaiowi mieyſca, tudzież ſtanowi i maiątkowi zmarłego przyzwoitym zaſtąpił; tedy tyle ma prawa do upomnienia ſię u dziedzica o powrócenie koſztow, iak gdyby na to od niego umocowanym był.

§. 388.

Kiedy nikt dziedzictwa nie obiął, w ten czas temu, który potrzebne pogrzebowe koſzta założył, nadgrodzenie z maſsy przynależy; o te może ſię on u rządzcy maſsy upomnieć.

§. 389.

Kiedy współdziedzic, albo współuczeſtnik bez polecenia innych intereſsowanych, współdziedzicznym, albo innym maiątkiem rządził; to ten rządzca iak pełnomocnik będzie uważany. Ten obowiązany ieſt z iedney ſtrony, zdać porządne rachunki, z drugiey ſtrony mocen ieſt, odrachować ſobie wſzelkie wydatki pożytecznie czynione.

§. 390.

§. 390.

Ieżeli kto dla odwrócenia ſzkody większey od ſiebie, i od drugich własność ſwą poświęcić muſi, wtedy ſię domniemywa, iż wſzyſcy pożytek ztąd odnoſzący ugodą obowięzuią ſię do wspólnego ponoſzenia ſtraty, i do proporcyonalnego nadgrodzenia temu, który tę ofiarę uczynił.

§. 391.

Gdy n. p. okręt od zbóycow morskich wzięty, i za wykup nazad oddany będzie; wtedy wſzyſcy intereſsowani, a nawet właściciel okrętu podług prawideł ugody towarzyſtwa wspólnie ſzkodę ponoſzą. Co innego zaś ieſt, kiedy okręt zrabowany będzie: w tym przypadku, gdzie żaden nie cierpi, ażeby wspólnemu złemu zapobiedz, każdy maiący ſwą część w okręcie z oſobna ſtratę ponoſi.

§. 392.

Kiedy okręt dla uratowania lżeyſzym uczyniony, i część ładowania, lub okrętowych ſprzętow w morze wrzuconą będzie; wtedy wſzyſcy intereſsowani, ile przez to zyskali, proporcyonalnie nadgrodzić powinni.

§. 393.

Toż ſamo waży, kiedy dla ulżenia okrętu część ładunku do batu przenieſioną zoſtanie, i utonie: albo kiędy przez wyrzucenie niektórych rzeczy do morza inne w okręcie pozoſtałe, i uratowane ſzkodę przez to poniosły.

§. 394.

Złoto, ſrèbro, kleynoty, gotowe pieniądze i ogólnie wſzyſtko, co ſzacować można, w takim przypadku podpada pod składkę. Ta nie podług wagi, lecz podług wartości rzeczy tak rachuie ſię, iż podane i zatopione rzeczy podług ceny zakupienia, uratowane zaś podług

ceny przedawania uważaią ſię. Potrzebne żywności i odzienia w to ſię nie rachuią.

§. 395.

Ieżeli okręt mimo wyrzucenie utonie: to właściciel rzeczy wyrzuconych i pożyczonych do żadnego przykładania ſię obowiązany nie ieſt. Prawo iednak, które komu na takie pożyczone rzeczy z powodu dodanego w czaſie przeſzłey burzy ratunku, iuż przynależało, przy ſwey mocy zoſtaie.

§. 396.

Kiedy niebespieczeńſtwo okrętu z przewinienia właściciela okrętu powſtało; zaczym on ſzczególniey obowiązany ieſt, wartość rzeczy dla wspólnego uratowania wyrzuconych nadgrodzić. A ieżeli tego uczynić nie może; to te nadgrodzenie ſpada na właścicielow rzeczy wyratowanych.

§. 397.

Kiedy, i gdzie nadgrodzenie, i obrachowanie ſzkody, tudzież zabespieczenie na wyratowanych rzeczach żądane bydź może, iak przypadku nieſzczęśliwego dowodzić, i wyrachowanie rzeczy zatonionych, i wyratowanych czynić należy? to ſzczególne uſtawy morskie przepiſuią.

§. 398.

Gdy ſię co przez omyłkę komu czyni, do czego on prawa nie ma; wtedy domniemywa ſię uſtawa, iż daiący wymówił ſobie odebranie na powrót, a biorący na to zezwolił.

§. 399.

Wypełnione czynności, nie mogą bydź wprawdzie na powrót odbierane; gdy iednak kto co uczynił, do czego ſię bezpłatnie obowiązanym bydź myſlnie ſądził; ten mocen ieſt, żądać nad-

grody

grody ſprawionemu pożytkowi przyzwoitey.

§. 400.

Toż ſamo waży także, kiedy pretenſya z iakiego bądź powodu ieſt ieſzcze niepewną, albo kiedy od wypełnienia przydanego warunku zawisła. Prawdziwy dług na powrót żądany bydź nie może dla tey przyczyny, że termin płacenia ieſzcze nie przypadł: ale dług nieprawdziwy przez omyłkę zapłacony może bydź na powrót żądany.

§. 401.

Tudzież rzeczy, które iako prawdziwa powinność dane były, może daiący na powrót żądać od biorącego, kiedy prawny fundament do zatrzymania onych uſtał. Przeto zaręczony, kiedy małżeńſtwo do skutku nie przyſzło, wzięty naprzód poſag, a żeglarz, który wyrzucone ſwe do morza towary

znowu otrzymuie, powinien proporcyonalnie oddać nadgrodę, którą był otrzymał.

§. 402.

Ieżli kto z dwóch rzeczy iedną tylko, i tę według swego upodobania dać był obowiązany, i ieżeli przez omyłkę dał obydwie; wtedy od niego zależy, aby tey, lub owey rzeczy na powrót żądał.

§. 403.

Biorący uważany będzie za rzetelnego, albo nierzetelnego posiadacza podług tego, gdy o omyłce daiącego wiedział, albo nie wiedział. Za pożyczaiącego uważać go wcale nie można. Niebespieczeństwo straty rzeczy otrzymaney tyczy się tylko nierzetelnego posiadacza. Ieżli biorący iest rzetelny; to ten stratę ponosi, który mu przez omyłkę rzecz był dał.

§. 404.

§. 404.

Kto płacąc wie, że dłużnym nie ieſt, ten czyni darowiznę, i według tey uſtawy tak mało ma prawa do pozywania o oddanie, iak ten, który na przedſięwzięcie niedozwoloney, albo do wykonania niepodobney czynności co zaliczył.

§. 405.

Płacenia względem odbierania, których uſtawa tylko prawa pozywania nie dozwala, n. p. nadzwyczayne prowizye, albo długi z gry, ieżeli iuż uiſzczone były, nie mogą bydź na powrót żądane, wyiąwſzy ten przypadek, gdyby pod opieką, lub kuratelą zoſtaiący, albo inna oſoba zapłaciła, która maiątkiem ſwym wolnie rządzić nie może.

§. 406.

Kto pretenſyę ſwą na pożytecznym koſztow obróceniu zaſadza, ten nie tyl-

tylko ſprawiony pożytek, albo odwróconą ſzkodę dowieść, ale też okazać powinien, iż te pożytki albo ieſzcze iſtotnie znayduią ſię, albo iż ie właściciel otrzymał, albo przynaymniey iżby on takiż ſam wydatek łożyć był muſiał.

§. 407.

Kto n. p. dla ſyna, któremu oyciec wyżywienie dać powinien, potrzebną ſuknię przedaie, lub potrzebnych na to pieniędzy użycza, i przedaiącego w rzeczy ſamey zaspokaia; ten może ſię u oyca o zapłacenie upomnieć.

§. 408.

Ieżli zaś ſyn otrzymaną na ſuknię materyę przemarnował, albo zapożyczone pieniądze na zapłacenie ſukni ſtracił; zaczym ani użyczaiący materyi, ani użyczaiący pieniędzy z powodu

poży-

pożytecznego koſztow obrócenia przeciw oycu żałoby czynić nie może.

§. 409.

Ieżeli kupiec wygotowaniem ſukni zatrudnia ſię, i ią ſynowi oddaie, drugi zaś na zapłacenie okazanego rachunku pieniędzy użycza, a tym czaſem ſynowy ſuknia i pieniadze ukradzione zoſtaną; wtedy oyciec obowiązany zaspokoić kupca, nie zaś użyczaiącego; ponieważ ten nie ſam kupcowi zapłacił, a zatym o pożyteczne pieniędzy obrócenie nie był doſtatecznie troskliwym.

§. 410.

Ieżeli zaś ſyn potrzebną ſuknię na borg ſobie ſprawił, i przedaiący zapożyczonemi pieniędzmi iſtotnie zaspokoiony zoſtał; wtedy oyciec zapłaci użyczkę, chociażby ſuknia ukradzioną

by-

była: gdyż w tym przypadku tak przedaiący, iak użyczaiący dowodzą pożytecznego obrócenia. Te prawidła we wſzyſtkich podobnych przypadkach maią bydź przyſtoſowane.

ROZ-

ROZDZIAŁ XIII.

O przewinieniu.

§. 411.

Przewinienie w prawnym rozumieniu iest wolna czynność, albo zaniechanie, które się winnym względem innych obowiązkom sprzeciwia.

§. 412.

Zdarzenia, które wolney czynności, albo zaniechania za fundament nie maią, których przewidzieć, a przynaymniey ustrzedz się nie można, nie należą pomiędzy przewinienia: są one przypadkami.

§. 413.

§. 413.

Kiedy kto do takiego ſtanu dobrowolnie wchodzi, w którym więcey czynić wolnie nie może, kiedy ſię n. p. upiia, albo ſię inney zbyteczney namiętności oddaie; zaczym to, co w ſtanie takim z uſzczèrbkiem drugiego czyni, lub zaniedbuie, nie ieſt przypadkiem, lecz przewinieniem.

§. 414.

Przewinienia ſą publiczne i prywatne według tego, iak obowiązki albo względem cywilnego towarzyſtwa ogólnie, albo względem poiedyńczych współczłonkow tegoż przez wolną czynność, lub zaniechanie zgwałcone bywaią.

§. 415.

Przez publiczne przewinienie zawſze ſię zasługuie na karę naznaczoną za nie. Prywatne przewinienie ciągnie za ſobą obowiązek do uchylenia krzywdy

uczy-

uczynioney, i do nadgrodzenia ſprawioney ſzkody. Kiedy ſię obydwa przewinienia rodzaie w iedneyże czynności znayduią, wtedy i kara, i nadgrodzenie maią razem mieyſce.

§. 416.

Ieżeli publiczne przewinienie tylko nieznacznym od towarzyskiego porządku wyboczeniem, lub zaniedbaniem ſpołecznego obowiązku ieſt, tedy to albo policyinym, albo innym cywilnym wykroczeniem będzie. Ieżeli zaś ſpokoyność i bespieczeńſtwo towarzyſtwa złośliwym ſpoſobem, i przez czynność, albo zaniechanie wyraźnie w uſtawach karzących wymienione zaburzone ieſt; w ten czas przewinienie wyſtępkiem ſię nazywa.

§. 417.

Względem skutkow wykroczeń policyinych i innych cywilnych ſtanowią polityczne, skarbowe, i inne takowe

rozporządzenia. A co względem wyſtępkow, i onych ukarania prawność nieſie, to uſtawa karząca uſtanawia.

§. 418.

Tylko wtedy, kiedy o nadgrodzenie, czyli o porównanie krzywdy żałoba zaydzie, prawa prywatne cywilne rozſądzaią, a poſtępowanie, ieżli z inney miary ſądowi kryminalnemu przez uſtawy karzące nie ieſt wyraźnie polecone, do ſądu cywilnego należy; czy przewinienie przez niewypełnienie ugody, czy przez inne ukrzywdzenie oſoby na ciele, wolności, honorze, lub na maiątku popełnione było.

§. 419.

Aby uczynić nadgrodzenie, muſi bydź albo wſzyſtko do pierwſzego ſtanu powrócone, albo wartość ſzacunkowa nadgrodzoną. Ieżli nadgrodzenie tyczy ſię tylko ponieſioney ſzkody, czyli umnieyſzenia mianego iuż maiąt-

ku;

ku; wtedy ieſt właściwie powrócenie ſzkody: a ieżeli i na zysk ubyły, lub na zgładzenie obelgi rozciągać ſię ma; zowie ſię zadoſyć uczynieniem.

§. 420.

Każde przewinienie pochodzi z błędu uchronnego, albo rozumu, albo woli: z błędu rozumu pochodzi: kiedy nie wiemy, lub nie uważamy tego, co wiedzieć, lub uważać powinniśmy; z błędu woli: kiedy od ſwego uznanego obowiązku umyślnie odchodziemy.

§. 421.

Kiedy błąd ze ſtrony rozumu zachodzi, zowie ſię pobłądzeniem, niedbalſtwem; a kiedy ze ſtrony woli, złością ſię nazywa.

§. 422.

Krzywda ze złości cięższa ieſt, niżeli krzywda z pobłądzenia, chociażby równa była ſzkoda iednym i drugim ſpoſobem wyrządzona. Zła wola nie-

bespiecznieyszą iest dla przyszłego bespieczeństwa, niżeli rozum słaby. Dlaczego prawa obrony daley się rozciągaią przeciw złośliwemu, niż przeciw niedbałemu: przeto też ustawy surowiey karzą pierwszego, niż drugiego.

§. 423.

Są wprawdzie wyższe i niższe stopnie tak złości, iak pobłądzenia, i można między obydwoma znowu wiele śrzednich stopniow wystawić sobie; z tym wszystkim tak mało można ie dokładnie wyrachować, iak większa lub mnieysza wolność czyniącego oznaczoną bydź może.

§. 424.

Naywiększe pobłądzenie w ogólności popełnia ten, który o wykonanie swych obowiązkow wcale się nie troszczy. Kto przeciwnie całą swą uwagę do tego kieruie, i wszystkie swe siły na to łoży, ten nawet od naymnieyszego

po-

pobłądzenia wolnym ieſt. Reſzta niezliczonych ſtopniow pobłądzenia między temi dwoma ieſt zawarta.

§. 425.

Naywiękſze pobłądzenie zdaie ſię bydź bardziey błędem woli, niż rozumu. Graniczy one ze złością, i kiedy o nadgrodzenie idzie, nawet ſię iak złość wykłada.

§. 426.

Każdy za ſwą złość, i za ſwe pobłądzenie odpowiada: przeciwnie w ogólności nikt nie odpowiada za przypadek. Przypadek ſzkodzi właścicielowi, wyiąwſzy, kiedy przez poprzedzaiącą nieprawną czynność ſprawionym zoſtał, albo kiedy uſtawa, lub ugoda innego co poſtanowi.

§. 427.

Przy przyſtoſowaniu uſtaw karzących ma bydź miana uwaga na rozmaite ſtopnie złości, lub pobłądzenia. Wy-

darzyć ſię może, iż z wielu oſób, które ſię razem czynności prawu przeciwney podięły, każda na odmienną, wſzelakoż proporcyonalną karę skazana bydź muſi.

§. 428.

Kiedy o nadgrodę, i zadość uczynienie idzie; w ten czas między złością i pobłądzeniem ta ſię czyni różnica, iż niedbały do nadgrodzenia ſzkody, złośliwy zaś do zadość uczynienia skazany zoſtanie. Na ſtopnie złości żadna dalſza uwaga brana bydź nie może. Nieprawnie wyrządzona ſtrata służy ſzczególnie za prawidło żałobom pokrzywdzenia.

§. 429.

Niepożyteczną rzeczą ieſt, a nawet niebespieczną toczyć ſpór o ſtopnie dowiedzionego iuż pobłądzenia. Sprawiedliwość tego wymaga, ażeby ten, który nieznaczne nawet przewinienie

po-

popełnił, skutki iey raczey znosił, niż ów, który bez wszelkiego przewinienia uszkodzonym przez to został.

§. 430.

Ieżli kto własnym przewinieniem szkodę sobie czyni; tedy ią sam znosi: ieżli zaś obydwa, to iest: uszkodziciel, i uszkodzony sprawcami szkody są, zaczym każdy z nich połowę znosi.

§. 431.

Nie każda dla drugiego szkodliwa czynność, lub zaniechanie przez to iest przewinieniem. Powinna bydź ustawa, lub ugoda, mocą którey obowiązani iesteśmy co czynić, albo zaniechać.

§. 432.

Kto prawa swego używa, i drugiey osoby prawa nieumyślnie nadweręża, ten nic nie przewinia, ale prawo naturalney wolności wykonywa. W tym przypadku niewiadomość i zaniechanie bez przewinienia są.

§. 433.

Kto tedy o drugiego czynności i zaniechaniu nie wie, kto dostatecznych ciała, lub umysłu sił nie posiada, ani się oświadcza, iż ie posiada, i chociażby te posiadał, nie iest szczególnie obowiązany, aby ie na pożytek drugiego łożył; ten ani o złość, ani o pobłądzenie z takowego powodu nie może bydź obwiniony. Przewinienie wystawuie zawsze poprzedzaiący obowiązek.

§. 434.

Przeciwnie zaś nikt się wymówić nie może, udaiąc niewiadomość ustawy, albo swey własney czynności. Kto się bowiem czynić co obowiązał, kto się oświadcza, że iest iakiego kunsztu, albo rękodzieła wiadomy, kto się, nie będąc o to proszonym, w cudze interessa wdał; ten obowiązany iest potrzebną uwagę zwrócić na to, a ieżeli tego zaniedbuie, tedy za to odpowiada.

§. 435.

§. 435.

Czy omyłka iaka przy wypełnieniu ugody popełnioną zoſtała, albo nie; to ſię z treści ugody uznaie. Kto ſię do czuwania przez całą noc obowiązał, ten iuż wykrocył, kiedy przez ieden tylko kwadrans ſpał: kto na iednę tylko godzinę czuyność przyobiecał, ten bez odpowiadalności przez reſztę czaſu ſpać może.

§. 436.

Kiedy kto komu na iego prożbę bezpłatnie, i bez złego zamiaru usługę czyni, kiedy co daruie, wygodą daie, użycza, interes ſprawuie, rzecz iaką chowa, a do niczego ſię więcey nie obowięzuie, ten nigdy o pobłądzenie obwiniony bydź nie może. Takowego bezwinna niewiadomość brónić może. Lecz ieżli co podſtępnie przytym czynił; tedy za wynikłą ztąd ſzkodę odpowiada.

§. 437.

Ieżli przeciwnie daruiący, wygodą daiący, użyczaiący, zastępca interessu, lub chowaiący rzecz sam się do tey usługi ofiarował, albo sprawowania tyczącego się interessu, kunsztu, lub tym podobnego urzędu wiadomym się bydź czynił; tedy się domniemywa, iż o przedmiocie interessu dobrze był informowany. A zatym odpowiada za szkodę z iego niedbalstwa wynikłą.

§. 438.

Rzemieślnicy, kunstmistrze, prawnicy, lekarze, i cyrulicy, ziemiomiercy, rachmistrze, karczmarze, szyprowie, furmani, i tym podobni nawet w ten czas także odpowiadaią za szkodę przez ich niedbalstwo nastąpioną, kiedy ich staranność bez zapłaty warowana była. Naprzeciw sędziego przewinieniu użalać się należy przed wyższym

są-

ſądem, który urzędownie docieka, i rozpoznaie zażalenie.

§. 439.

Kto ſię bez wezwania, bez pełnomoctwa, i bez potrzeby do cudzego intereſsu wciska, przez to ſamo iuż popełnia przewinienie. Nie tylko on odpowiada za złość w ſwym czynieniu i zaniechaniu, ale też i za skutki ſwey niewiadomości, a nawet za każdy ſzkodliwy przypadek, którýby bez tego nieprawnego wtrącania ſię nie naſtąpił był.

§. 440.

Kto w czaſie pożaru, powodzi, buntu, lub innego gwałtownego przypadku usługę komu uczynił, temu ſzkoda, od którey nie ochronił, rachowana nie będzie: chybaby drugiemu, któryby więcey był usłużył, z własney winy do tego przeſzkodził. W tym iednak razie może także porachować pożytek iſtotnie przyſpoſobiony,

ny, za ſzkodę iakiey on był przyczyną.

§. 441.

Biorący podarunki, biorący wygogą, zapożyczaiący, daiący pełnomoctwo, depozytaryuſz, i w ogólności każdy, komu ſię usługa czyni, tylko tyle ma prawa, ile mu od usługę czyniącego bezpłatną ugodą nadano było. Powinien i on także ze ſwey ſtrony dokładać potrzebney pilności. Ieżeli ſię w tym intereſsie ſzkoda wydarzy; tedy ta w wątpliwości raczey przewinieniu iego, niż przypadkowi przypiſaną będzie.

§. 442.

Przy wſzyſtkich z ſamego początku dwóſtronnie obowięzuiących ugodach, każda z obydwóch ſtrón nic darować nie chce. Ieden od drugiego równego zysku oczekuie, i ma prawo do tego. Każdy ſię obowięzuie do przynależytey pilności: i kto obowiązku tego nie

do-

dochowuie, popełnia pobłądzenie, i za nie odpowiada.

§. 443.

Za pokrzywdzenia także ugody ſię nie tyczące, które albo umyślnie, albo pobłądzeniem wyrządzone bywaią, przyzwoita nadgroda pokrzywdzonemu należy ſię, i wprawdzie bez uwagi na to, czy pokrzywdzaiący za to ieſzcze ukarany będzie, albo nie.

§. 444.

Kiedy kto kogo na ciele uſzkodzi, zaſtępuie koſzta na wyleczenie skrzywdzonego, nadgradza mu odiętą zasługę, tudzież gdy tego skrzywdzony żąda, płaci mu przyzwoity tak nazwany baſarunek.

§. 445.

Ieżli skrzywdzona oſoba przez złe poſtępowanie skalèczoną ieſt; tedy, zwłaſzcza gdy płci niewieściey ieſt, tyle uwagi na tę okoliczność mieć na-

leży,

leży, ile przez to dalſzy iey los prze-ſzkodzony bydź może.

§. 446.

Ieżeli z pokrzywdzenia na ciele oyciec familii umrze, tedy iego żona i dzieci maią prawo do upomnienia ſię u pokrzywdziciela nie tylko o to, co w ſwym prawnym utrzymywaniu przez to ſtracili, ale też i o dalſze nawet nadgrodzenie, a gdy pokrzywdzenie umyślnie ſię ſtało, o zupełne zadoſyć uczynienie. Prawo te maią także inne oſoby, które z takiego pokrzywdzenia ſzkodę cierpią.

§. 447.

Kto białogłowę zwodzi, i z nią dziècię płodzi, płaci nayprzód koſzta porodzenia i połogu, tudzież wypełnia inne w trzecim rozdziale, części piërwſzey uſtanowione obowiązki oycowskie.

§. 448.

§. 448.

Kto przez nieprawny areſzt, przez gwałtowne uwiezienie, albo przez prywatne w niewolę wzięcie, drugiego z wolności wyzuwa; nadewſzyſtko obowiązany ieſt, aby skrzywdzonemu pièrwſzą iego wolność przywrócił, i wſzelką wynikłą ztąd ſzkodę, iako i pożytek ubyły nadgrodził. A kiedy mu wolności iego przywrócić iuż nie może; powinien iego żonie, dzieciom, i innym wſzyſtkim przez to uſzkodzonym oſobom, iak przy zabóyſtwie uczynić nadgrodę.

§. 449.

Prawo dobrey sławy może bydź naruſzone przez obelgi w mowach, w pismach, odmalowaniach, iako też przez inne złośliwe, sławę oſoby iakiey uciemiężaiące czynności. Gdy rzeczywiſta ſzkoda ztąd wynika, to skrzyw-

dzony

dzony mocen ieſt skarzyć ſię na pokrzywdziciela przed ſądem cywilnym.

§. 450.

A ieżeli iſtotna ſzkoda ztąd nie wynikła; zaczym ſąd cywilny ukarze pokrzywdziciela areſztem, pieniężną, lub inną karą. W takich przypadkach proceſsa nie dozwalaią ſię, lecz po uczynionym ſądowym dochodzeniu, przyzwoita kara natychmiaſt uznaną będzie.

§. 451.

Do wymiaru kar służą, oprócz ſtanu maiątku, wzaiemne ſtoſunki pokrzywdzonego i pokrzywdziciela. Prócz tego zaś kary te ſą śrzodkiem do utrzymania publicznego porządku i bespieczeńſtwa, i gdy ſię z pieniędzy składaią, dla dobra ubogich naznaczone będą.

§. 452.

§. 452.

Kiedy niebespieczeństwo nowych pokrzywdzeń zachodzi; to pokrzywdzony o dostateczne zabespieczenie naprzeciw przyszłym sławy swoiey urazom nalegać może. Do tego służy złożenie, albo zaręczenie summy pieniężney, albo pogrożenie surowszym ukaraniem. Potwarze według treści karzącey ustawy, iak występki karane bydź maią.

§. 453.

Niezliczone są przypadki nadweręzenia maiątku drugiey osoby. Pokrzywdzony ma przeto, ile tylko można, starać się o dowody pokrzywdzenia uczynionego ze złości, lub z pobłądzenia, iako też wynikłey ztąd szkody.

§. 454.

Kiedy szkoda wyrządzoną iest umyślnie, czy się to z chęci zysku, to iest: przez rabunek, kradzież, oszukaństwo, niegodziwy gwałt, czy ze swywoli, i

z uciechy ſzkodzenia ſtało, to pokrzywdzony ma prawo do upomnienia ſię tak o wartość ſzczególnego ku rzeczy przywiązania, iako też o zysk ubyły.

§. 455.

Gdy zaś ſzkoda z niedbalſtwa, lub z winney niewiadomości ſtała ſię, przez to n. p. iż dzieci, lub ſzalonych nie dobrze pilnowano, iż z robieniem ognia, prowadzeniem wody, ze ſtrzelaniem, wożeniem ſię, ieżdzeniem konno, budowaniem, kopaniem, rzucaniem, wylewaniem, i tym podobnemi nieoſtrożnie, i nieſprawnie ſię obchodzono; wtedy pokrzywdziciel wartość naywyżſzą nadgradza, iaka od czaſu uſzkodzenia aż do czaſu nadgrody była.

§. 456.

Dzieci, i na zmysłach pomięſzani, ani o podſtęp, ani o winną niewiadomość nie mogą bydż obwinieni. Szkoda z ich czynności wynikła, ieżli ich nikt

ſwym

ſwym przewinieniem do czynności nie pobudził, należy do przypadkow. Lecz ponieważ nadgrodzenie ſzkody na prawie obrony funduie ſię, które przeciw dzieciom, i na zmysłach pomięſzanym także ma mieyſce; przeto te ſzkody nadgrodzenie, ieżeli od winnego nie ieſt dopełnione, wſzelako na uſzkodziciela ſpada.

§. 457.

Kiedy kto przez iakie zwièrzę uſzkodzonym będzie; to ten w odpowiedzi za to zoſtaie, który zwièrzę napędził, rozdrażnił, albo ie pilnować zaniedbał. Ieżeli przewinienia tego rodzaiu nikomu dowieść nie można; wtedy to uſzkodzenie za przypadek miane zoſtanie.

§. 458.

Kto na ſwym gruncie, i ziemi bydle cudze zaſtaie; nie ma dla tego ieſzcze prawa, aby ie zabiiał. Może ie gwał-

tem odpędzić, albo gdy przez to ſzkodę poniósł, prawa prywatnego zagrabienia tylu ſztuk bydła użyć, ile do iego zupełnego zadość uczynienia wyſtarcza. Wſzelakoż, kiedy ſię ſtrony pièrwey z ſobą nie pogodziły, albo żałobę ſwą w przeciągu dni trzech przed ſędziego zanieść, albo zagrabione bydło na powrót oddać powinien.

§. 459.

Wiele także oſób mogą bydź w odpowiedzi iednemu pokrzywdzonemu, gdy te n. p. złączonemi ſiłami i wolą przedſiębiorą czynność nieprawą, albo prożbą, radą, poduſzczeniem, groźbą, rozkazaniem, pomaganiem, zataieniem, i tym podobnie do tego ſię przykładaią, lub gdy ſzczególnego ſwego obowiązku zapobieżenia złemu nie dopełniaią.

§. 460.

Kara pada proporcyonalnie na wſzyſtkich uczeſtnikow i współwinnych.

Nad-

Nadgrodzenie zaś uſzkodzonemu raz tylko czyni ſię. Ieżeli pokrzywdzenie ſtało ſię ze złości; to wſzyſcy za iednego, a ieden za wſzyſtkich odpowiada: ieżeli zaś z pobłądzenia naſtąpiło; wtedy każdy za ſiebie podpada odpowiedzi.

§. 461.

Kara za przewinienie zasłużona tylko przewiniaiącego, a nie iego dziedzicow ſię tyczy: zupełne iednak nadgrodzenie ſzkody i od dziedzicow także dopełnione bydź muſi.

ROZDZIAŁ XIV.

O prawach i obowiązkach przez poboczne osoby, i na przydatkowe należytości.

§. 462.

Wogólności nikt za cudze czynności nie odpowiada. Przez ugody sami tylko kontrahenci wkładaią na siebie obowiązek, i ieżeli który zawinił co, to tylko iemu, nie zaś niewinnemu przypisuie się.

§. 463.

Lecz kiedy ustawa pozwala, albo rozkazuie komu, aby drugą osobę zastępował, lub kiedy się kto obowięzuie do

do odpowiadania za drugiego czynności; wtedy osoba iedna tak praw nabywać dla drugiey, iako też obowiązki wkładać na drugą może.

§. 464.

Iż mężowie swe żony, oycowie swoie dzieci, opiekunowie i kuratorowie będących pod kuratelą, albo pod opieką zastępować powinni, to się iuż w trzecim, czwartym, i piątym rozdziale, części pierwszey ustanowiło. Lecz ieżli te zastępstwo bez włożenia obowiązku na zastępowanego mieysca mieć nie może; wtedy i zastępca ma prawo wchodzić w takowy obowiązek.

§. 465.

Iakim sposobem pełnomoctwo daiący z własney woli przez czynności pełnomocnika do praw, i obowiązkow przychodzić może; to się iuż w rozdziale IV. części III. postanowiło. W tym mieyscu te przypadki muszą bydź wymie-

nione, w których iedna osoba za drugą mocą pełnomoctwa, albo mocą ustawy odpowiadać obowiązana.

§. 466.

Pełnomoctwo czy przez ugodę polecenia bez zapłaty, czy przez ugodę zamówienia za zapłatę dane, lub przyięte iest, też same ma skutki. Kto prawnie na drugiego moc przeniosł, aby co imieniem iego czynił, uważany będzie, iak gdyby sam to uczynił.

§. 467.

Gdy tedy właściciel handlu, okrętu, sklepu, lub innego rzemiosła zawiadowanie swoich interessow faktorowi, szyprowi, kupczykowi, lub innemu sprawuiącemu interessa powierzył, to tyle za nich odpowiada, ile ciż pełnomoctwa swego nie przestąpili.

§. 468.

Ieżli zawiadowanie interessu na pismie było polecone; tedy rozciągłość pełnomoct-

moctwa z dokumentu do intereſsu należącego, n. p. z porządnie ogłoſzoney firmy, z liſtow wexlowych i frachtowych i t. p. rozeznaną będzie.

§. 469.

A ieżeli pełnomoctwo nie na piſmie dane było; to rozciągłość iey z przedmiotu i z natury intereſsu ma bydź rozeznana. Kto zawiadowanie komu powierzył, o tym ſię domniemywa, iż mu także uſtąpił mocy do czynienia tego wſzyſtkiego, czego ſamo zawiadowanie wyciąga, i co z nim za zwyczay połączone ieſt.

§. 470.

Kiedy właściciel handlu ſwemu służącemu, lub ſwemu uczniowi w sklepie, lub za sklepem towary przedawać pozwala; to ſię domniemywa, iż ich upełnomocnił także do odbierania pieniędzy, i do wydawania na to kwitow.

§. 471.

Pełnomoctwo iednak do przedawania towarow imieniem właściciela nie rozciąga ſię na prawo do skupowania towarow imieniem iego. Furmani nie mogą także ani wartości powierzonych ſobie rzeczy pobierać, ani na te pieniędzy zaciągać, ieżeli to wyraźnie wymieniono nie ieſt w liſtach frachtowych.

§. 472.

Pańſtwa, i głowy familiow nie ſą obowiązane to płacić, co ich służący, lub inni domownicy imieniem ich na borg wzięli. Borguiący powinien w takich przypadkach okazać rozkaz ſobie dany.

§. 473.

Gdy ſię zaś między biorącym i daiącym na borg porządna do zapiſywania kſiążka, w którą ſię poborgowane rzeczy wpiſuią, znayduie; w ten czas domnie-

niemywanie waży, iż przynoszący tę książkę upełnomocniony był, brać na borg towary.

§. 474.

Za czynności niedozwolone, które dozorca handlu, lub rzemiosła popełnia, właściciel, nie bywszy onych uczestnikiem, nie odpowiada. Ieżli zaś towary z powodu przestąpienia celnych, i innych politycznych ustaw zabrane zostaną; to właściciel traci towary, i o bezszkodność u winnego dopomina się.

§. 475.

Panowie domu i czeladzi w ogólności obowiązani nie są, nadgradzać szkodę przez swych domownikow, lub przez służących uczynioną. Lecz kiedy wiadomemu przestępcy pomięszkanie daią, albo służącego bez zaświadczenia przyimuią; w ten czas za wszelką przez ludzi takich wyrządzoną szkodę odpowiadaią.

§. 476.

§. 476.

Karczmarze, ſzyprowie i furmani odpowiadaią za ſzkodę, którą ich służący w domu ich, w ſtatku, albo w ładunku podróżnemu czynią. Kiedy zaś podróżny drugiego uſzkodzi, lub kiedy ſzkoda przypadkiem ſię ſtanie; wtedy za nic nie odpowiadaią.

§. 477.

Kiedy kto przez wyrzucenie, lub wylewanie ſzkodę ponoſi; to ten mieſzkaniec domu odpowiada za ſzkodę, z którego pomieſzkania było wyrzucono, lub wylano.

§. 478.

Zpowodu mogącego ſię zdarzyć niebespieczeńſtwa, iż tarcza, lub znak, naczynie, albo inna iaka na placu przechodnim wywieſzona, lub wyſtawiona rzecz upaść, i przechodzących uſzkodziéby mogła, nikt ieſzcze ſądownie pozywać nie może. Każdy iednak ma

pra-

prawo, aby dla powſzechnego bespieczeńſtwa do polityczney zwierzchności o takowym niebespieczeńſtwie uczynił donieſienie.

§. 479.

Przez przydatkowe należytości rozumieią ſię te pretenſye, o które wierzyciel dłużnika ſwego oprócz głównego długu czaſem zaskarzyć może. Zależą one albo na przybyciu, i przypłodku, albo na pożytkach rzeczy główney, albo na poſtanowionych, i zwleczonych prowizyach, albo na tym, na czym drugiemu zależy, to ieſt: na tak nazwaney prowizyi, albo nakoniec na ilości ſtrofu, którą ſobie ſtrona iedna na ten przypadek wymówiła, gdyby druga obowiązku nie wypełniła.

§. 480.

Iak daleko z prawem na rzecz połączone ieſt prawo na przypłodek, lub na pożytki z tey rzeczy? to ſię iuż w drugim,

i

i piątym rozdziale części drugiey ustanowiło. Dla samego prawa do rzeczy, to iest dla prawa do pewney osoby, maiący moc, żadnego ieszcze prawa nie ma na przydatkowe należytości, gdy szczególney ugody, lub szkodliwego przewinienia nie było.

§. 481.

Ugoda darowizny bierze się nie w rozległym, lecz w ścisłym rozumieniu. Kto n. p. morg ziemi darował, ten nie iest obowiązany przed oddaniem ustępować przypłodku nowo otrzymanego przez powodź. Owszem ma prawo do zebrania wszelkich znayduiących się pożytkow, i do zatrzymania onych dla siebie.

§. 482.

Przy ugodzie zamiany każdemu kontrahentowi należą pożytki z rzeczy iego, aż do oddania iey. Ieżli zaś strona iedna z pożytkami rzecz zamienioną od-

da-

dała ; to ſię rozumie , iż druga ſtrona podobnież uczynić zezwoliła.

§. 483.

Kiedy kupuiący przy ugodzie kupna z powodu kupioney rzeczy będące niebespieczeńſtwo na ſiebie wziął ; wtedy domniemywanie waży , iż i pożytki rzeczy tey uſtąpione mu zoſtały. Przeciwnie kupuiący obowiązany przedaiącemu pożytki z pieniędzy , to ieſt : prowizyę płacić.

§. 484.

Oprócz tego przypadku w ten czas tylko mogą bydź żądane prowizye, iak należytości przydatkowe, kiedy ie dłużnik albo przyrzekł, albo kiedy zapłacenie długu głównego zwlekł. Ta należytość przydatkowa przypada proporcyonalnie wierzycielowi albo od dnia przyobiecania, albo od dnia naſtąpioney zwłoki.

§. 485.

§. 485.

Miara prowizyi, które na ugodzie polegaią, wyznaczona iest w rozdziale VIII. części II. Zwleczone prowizye w ten czas dla dłużnika staią się ciężarem, kiedy albo umówionego do płacenia terminu nie dotrzymuie, albo kiedy termin do płacenia umówiony nie był, po dniu uczynionego sądowego upomnienia się, z wierzycielem nie ułożył się.

§. 486.

Prowizye od prowizyi nigdy brane bydź nie maią. Ieżli zaś wierzyciel, nie upominaiąc się sądownie, dopuścił narastać prowizyi aż do wyrównania głównemu długowi; na ten czas ustaie prawo do pobierania dalszych prowizyi od kapitału.

§. 478.

Kiedy szkoda wierzycielowi wyrządzona zagodzoną przez prowizye bydź nie

nie może, n. p. kiedy ugoda albo wcale nie, albo nie w przyzwoitym czaſie została wypełniona; w ten czas wierzyciel może ſię dopomnieć o prowizyę, i nadgrodzenie ſzkody przez pobłądzenie uczynioney, alboli też nawet zupełne zadość uczynienie, to ieſt nadgrodzenie uwleczonego umyślnie przez dłużnika pożytku będzie mu przyznane.

§. 488.

Ieżeli kontrahenci przez naznaczenie pieniężney, lub inney ilości iakiey uniknąć chcą ſporu prawnego, któryby z powodu wymierzenia prowizyi powſtać mógł; zaczym mocni ſą, zoſobna o to ſię z ſobą ułożyć, i na przypadek, gdyby przyrzeczenie albo ſpoźnione, albo wcale wypełnione nie było, karę czyli ſtrof ſobie wymówić.

§. 489.

Przecież ilość ſtrofu dla niewypełnionego przyrzeczenia, podwóyney do-

wiedzioną bydź mogącey prowizyi, a dla ſpoźnionego płacenia naywiękſzey prawnie dozwoloney prowizyi przewyżſzać nie powinna. A ieżeli prowizya nie ieſt przedmiotem ſzacunku, tedy ią ſędzia uſtanowić ma.

ROZ-

ROZDZIAŁ XV.

O umocowaniu praw i obowiązkow.

§. 490.

Same prawo do rzeczy nie zawſze na mocnym i bespiecznym fundamencie polega. Obowiązana oſoba ieſt czaſem nieznaną, albo w obcym kraiu oſiadła, może też bez ſpoſobu bydź, albo uciec. Przeto wierzyciel nalegać może o zabespieczenie prawa ſwego, i o umocnienie obowiązku wierzyciela ſwego.

§. 491.

Niekiedy przeſtaie wierzyciel na słowie honoru, lub na zapewnieniu pod przyſięgą danym ſwego dłużnika.

Częściey domaga się poręki drugiey osoby, a nawet rzeczy pewney. Przez to powstaią rozmaite poboczne ugody.

§. 492.

Przez danie swego słowa honoru, a nawet przez wykonanie przysięgi, nie przenosi ieszcze dłużnik na swego wierzyciela nowego prawa; umocowania takowe lubo dla obowiązanego nowemi są przyczynami do wypełnienia iego obowiązku, z tym wszystkim u poczciwego dłużnika nie są one potrzebne, a u niepoczciwego żadney dzielności nie maią.

§. 493.

Kto przeciwnie obowiązek drugiey osoby za porękę długu swego daie, ten wierzycielowi swemu czyni iuż nowe prawo do rzeczy, to iest prawo przeciw osobie porękę daiącey.

§. 494.

§. 494.

Kiedy zaſtaw z rzeczy ſię składa; w ten czas prawo do rzeczy łączy ſię z prawem na rzecz, to ieſt z prawem zaſtawu, i przez to większe ieszcze beſpieczeńſtwo niż przez inną oſobę wierzycielowi daie ſię.

§. 495.

Oſoba trzecia może ſię troiakim ſpoſobem wierzycielowi za dłużnika obowiązać: raz, kiedy ſama cały dług bierze na ſiebie; powtóre, kiedy do obowiązku iako współdłużnik teyże rzeczy bez warunku przyſtępuie; na koniec kiedy za zaspokoienie wierzycielowi ręczy, gdyby pierwszy dłużnik obowiązku nie wypełnił.

§. 496.

Przez pierwszą ugodę nie utwierdza ſię właściwie pierwszy obowiązek, lecz z zezwoleniem wierzyciela przemienia ſię, i od nowego dłużnika przyimuie

ſię, który iako ſam płacić maiący zaręcza.

§. 497.

Przez drugą ugodę naſtaie współka wielu współdłużnikow, którzy, ieżeli dział umówiony nie był, wſzyſcy za iednego, a ieden za wſzyſtkich ręczą. Od upodobania wierzyciela będzie zależało, iednego, lub drugiego trzymać ſię.

§. 498.

Przy trzeciey ugodzie pièrwſzey dłużnik zawſze ieſt dłużnikiem głównym: drugi przychodzi do tey iak dłużnik poźnieyſzy. Ten zowie ſię ręczycielem, ugoda zaś między nim a wierzycielem zawarta, nazywa ſię ugodą rękoymii.

§. 499.

Przyrzekaiący nadgrodzenie dla ręczącego, ieżeliby ten przez ſwą porękę przyiść miał do ſzkody, zowie ſię zwrot-

zwrotnym ręczycielem. Można go iak głównego ręczyciela w niektórych okolicznościach ręczycielem bezſzkodności nazywać.

§. 500.

Poręka może bydź dana bez zapłaty, albo za zapłatą. W tym względzie ugoda rękoymii należy czaſem do ugod iednoſtronnie, a czaſem do ugod dwóſtronnie obwięzuiących.

§. 501.

Pozwalaiący ſobie przytym czynności pozorney, żadnego przez to prawa nabyć nie może.

§. 502.

Kto ſię tylko podpiſze na karcie dłużney bez wyrażenia, że ieſt ſam zapłacicielem, albo współdłużnikiem, lub ręczycielem, ten iak świadek będzie uważany.

§. 503.

Kto ſię iak ręczyciel i zapłaciciel podpiſuie, ten miany będzie za współdłużnika całego długu: chybaby ſię wyraźnie do iedney tylko części obowiązał.

§. 504.

Ile kto ważne podarunki czynić może, tyle też, a nawet bez różnicy płci, ma prawa do przyimowania na ſiebie cudzych obowiązkow.

§. 505.

Ugody rękoymii nie tylko na pewne ſummy, ale też na czynności i na zaniechania dozwolone, czyli w względzie na interes zabespieczonego mogą bydź zawierane. Co nie dozwolono ieſt, za to ani ręczyć, ani ſię o to godzić ważnie można.

§. 506.

Obowiązki, które nigdy prawa nie czyniły, albo które iuż uchylone ſą, ani przeymowane, ani umocowane bydź

nie mogą. Nawet ręczyciel tyle ſię tylko obowiązać może, ile główny dłużnik obowiązany był.

§. 507.

Kto za małoletniego, lub za ſądownie ogłoſzonego marnotrawcę ręczy, ten za niepodzielnego współdłużnika całey rzeczy będzie poczytany.

§. 508.

Excepcya własnego niedoſtatku, przez którą dłużnik, oſobliwie kiedy ieſt urzędnikiem kraiowym, podług przepiſu uſtawy ſądowey o zatrzymanie, potrzebnego utrzymywania ſię żądać może, zaręczaiącemu nie służy. Pretenſya większą bydź nie może do zaręczyciela, iak do dlużnika, lecz mocnieyſzą i bespiecznieyſzą.

§. 509.

Ręczyciel w ten czas dopiero zapozwanym bydź może, kiedy żałoba przeciw głównemu dłużnikowi, lub przeciw

iego maſsie należycie prowadzona, i kiedy pozwanemu ręczycielowi dowiedziono będzie, iż główny dłużnik nie ieſt w ſtanie płacenia. Toż ſamo waży także względem zwrotnego ręczyciela.

§. 510.

Kiedy ręczyciel iak zapłaciciel obowiązał ſię, lub też prawa, iż główny dłużnik pièrwey pozwanym bydź muſi, wyrzekł ſię; w ten czas z nim, nie iak z ſamym ręczycielem, lecz iak z niepodzielnym współdłużnikiem poſtępuie ſię. Toż ſamo ma mieyſce na ten czas, kiedy główny dłużnik z pod ſądownictwa Państw Auſtryackich uchylił ſię, i kiedy wierzyciela o niedbalſtwo obwinić nie można.

§. 511.

Kto dług za drugiego zapłacił, ten wſtępuie w prawa wierzyciela głównego, i ma moc żądania powrócenia od uwolnionego dłużnika. Dlaczego zaſpo-

ſpokoiony główny wierzyciel płacącemu wſzyſtkie znayduiące ſię prawne dowody wydać obowiązany ieſt.

§. 512.

Ieżeli więcey oſób za tę ſamą całą ſummę ręczyło, i gdy iedna z nich cały dług zapłaciła; to tey oſobie prawo czynienia żałoby przeciw innym o powrócenie ſummy zapłaconey nie przynależy, wyiąwſzy gdyby z ſobą w ſpółce zoſtawały.

§. 513.

Kiedy ręczyciel albo płaciciel, nie porozumiawſzy ſię z głównym dłużnikiem, zaspokoił wierzyciela; wtedy dłużnik główny wſzyſtko mu zarzucać może, coby wierzycielowi zarzucić był mógł.

§. 514.

Obowiązek ręczycicla uſtaie proporcyonalnie z obowiązkiem dłużnika. Kiedy ſię ręczyciel na czas tylko pewny

obo-

obowiązał; to po wyiściu tego czasu kończy się rękoymia. Uchylenie przeciwnie iednego współręczyciela innym współręczycielom służyć nie może.

§. 515.

Przez wyiście czasu, w którym dłużnik płacić był powinien, ręczyciel od swey rękoymii uwolniony nie iest, choćby wierzyciel o zaspokoienie nie nalegał; wolno mu iednak czynić żałobę tak przeciw wierzycielowi, iak przeciw dłużnikowi o zaspokoienie długu, oraz doprasząć się o uchylenie go od rękoymii.

§. 516.

Toż samo prawo służy ręczycielowi wtedy, kiedy dłużnik złym gospodarzem bydź pokazuie się, kiedy się wywędrowania podeyrzanym czyni, lub kiedy się interes zaręczony skończył. W razie ostatnim może bydź żądane odrachowanie, i zniesienie rękoymii.

§. 517.

§. 517.

Kiedy ugoda rękoymii ani zaſtawem, ani ręcznym prawem umocniona nie ieſt; wtedy ta w lat trzy po śmierci ręczyciela gaśnie, ieżeli wierzyciel w tym czaſu przeciągu upominać ſię ſądownie, albo zaſądownie o długu dziedzica zaniedbał.

§. 518.

Pozywanie ręczyciela podpada częſtokroć trudnościom. Przeciwnie prawo zaſtawu naylepſze zabespieczenie wierzycielowi daie.

§. 519.

Ugodą zaſtawu zowie ſię ta ugoda, przez którą dłużnik, lub drugi kto na mieyſcu iego uſtępuie wierzycielowi iſtotnie prawa zaſtawu na rzecz ſobie należącą, i iemu ruchomą rzecz zaſtawną oddaie, albo nieruchomą w kſięgach zaſtawow zapiſuie. Ugoda względem

chę-

chęci dania zaſtawu nie ieſt ieſzcze ugodą zaſtawu.

§. 520.

Co ogólnie względem ugod prawnością ieſt, toż ſamo waży także przy ugodzie zaſtawu. Ieſt ona dwóſtronnie obowięzuiąca, ieżeli daiący zaſtaw nie wypełnia obowiązku przez zaſtaw utwierdzonego; wtedy cierpieć muſi, iż zaſtaw iego według przepiſu uſtawy ſądowey zbytym zoſtanie. Przyimuiący zaſtaw powinien należycie ręczny zaſtaw zachować, i po otrzymanym zaſpokoieniu oddać go zaſtawuiącemu. A kiedy ſię to hypoteki tyczy; tedy wierzyciel zaſpokoiony muſi pozwolić na wymazanie obowiązku z kſiąg hypotekalnych.

§. 521.

Biorący zaſtaw ręczny obowiązany ieſt, dać kartę daiącemu zaſtaw, i w niey opiſać znaki tenże zaſtaw rozróżnia-

niaiące. Istotne warunki ugody zastawu mogą bydź także w tey karcie przywiedzione.

§. 522.

Wszelkie warunki, i poboczne ugody istocie ugody zastawu przeciwne nieważne są. Do tych należą umowy następuiące : iż zastaw po wyiściu pretensyi wierzycielowi przypadnie , iż go albo według upodobania , albo za naznaczoną przed tym iuż cenę zbyć może, iż dłużnik zastaw ten nigdy wykupić , albo leżącego dobra drugiemu zapisać nie może.

§. 523.

Ugoda poboczna o to, ażeby dochód z rzeczy zastawioney do wierzyciela należał, tyle ważna będzie, ile przez to miara prowizyi prawem podaney przestąpioną nie zostanie. Dla tego daiący zastaw ma prawo żądania rachunkow przy zakończeniu interessu.

§. 524.

Kto ſię obowiązał dać bespieczeńſtwo, powinien obowiązek ten albo przez zaſtaw ręczny, albo hypotekę wypełnić. W tym tylko przypadku, kiedy kto nie ieſt w ſtanie dania zaſtawu, ręczyciele zdolni przyimowani bywaią.

§. 525.

Nikt nie powinien rzecz za bespieczeńſtwo służyć maiącą wyżey, iak w dwóch trzecich częściach wartości ſzacunkowey w zaſtaw przyimować. Kto przyzwoity maiątek poſiada, i w kraiu pozwanym bydź może, ten ieſt zdolnym ręczycielem.

ROZ-

ROZDZIAŁ XVI.

O odmienianiu praw i obowiązkow.

§. 526.

Od zgodney wierzyciela i dłużnika woli zależy, odmienić, lub uchylić wzaiemne ſwoie na własnym upodobaniu polegaiące prawa i obowiązki. Odmiana dziać ſię może bez przyſtąpienia, i z przyſtąpieniem trzeciey oſoby, i wprawdzie albo wierzyciela nowego, albo dłużnika nowego.

§. 527.

Odmiana bez przyſtąpienia oſoby trzeciey ma mieyſce, kiedy fundament prawny dłużney pretenſyi zamienia ſię, a zatym dawny obowiązek w nowy

przechodzi, n. p. kiedy przedaiący kupuiącemu pieniądze kupna iak użyczkę na prowizyę daie.

§. 528.

Odmiana takowa zowie śię nowacyą, odnowieniem długu, albo odnowieniem ugody. Mocą tey ugody ustaie dawny główny obowiązek, a nowy natychmiast bierze swóy początek.

§. 529.

Prawa rękoymii, zastawu i inne z przeszłym głównym obowiązkiem połączone, nie odnawiaią śię przez ugodę odnowienia bez szczególnego porozumienia śię z sobą interessowanych, ale też ani znieśione bydź mogą, lecz iak przed tym daley ieszcze wykonywane będą, ieżeli przez to nowy ciężar dla kogo nie wzrasta.

§. 530.

Gdy ugoda odnowienia za nieważną uznaną będzie; to przeszły obowiązek

głó-

główny przy swey dzielności pozostanie: ieżeli zaś przydatkowe obowiązki ręczycielowi, lub zastawnikowi ważnie, i bez warunku opuszczone zostały; to rzeczone obowiązki, nie zważaiąc na będący obowiązek główny, uchylonemi będą.

§. 531.

Dokładnieysze wyznaczenie: gdzie, kiedy, i iakim sposobem obowiązek iuż zostaiący ma bydź wypełniony, tak mało za ugodę odnowienia ma bydź poczytane, iak samo napisanie nowey karty dłużney, lub innego do niey należącego dokumentu. Ogólnie w wątpliwości dawny obowiązek póty za niezniesiony miany będzie, póki z nowym obowiązkiem zostawać może.

§. 532.

Ugoda odnowienia, przez którą sporne, lub wątpliwe prawa tym się sposobem rozstrzygaią, iż każda strona

wzaiemnie ſobie co dać, uczynić, albo zaniechać obowięzuie ſię, zowie ſię zagodzeniem. Zagodzenie należy do ugod zamiany, i według teyże prawideł ma bydź uważane.

§. 533.

Względem praw niezaprzeczonych, lub wyrokow ſędziowskich, które mocy prawa nabyły, zagodzenia czynić nie można. Kto obowiązanemu prawo niezaprzeczone wiadomie daruie, albo ſię wątpliwego prawa bez opłaty zrzeka, ten czyni darowiznę.

§. 534.

Wſzelkie ſpory, do których rozſądzenia może bydź pomoc ſędziowska wezwaną, w ogólności zaſądownie nawet przez zagodzenia załatwione bydź mogą.

§. 535.

Są iednak wątpliwe przypadki, które przez zagodzenie załatwione bydź

nie

nie mogą. Do tych osobliwie należy spór między małżonkami o ważność małżeństwa ich wszczęty. Ten tylko od sądu prawem ustanowionego rozstrzygnionym bydź może.

§. 536.

Ażeby ostatniey woli rozrządzenia swóy skutek miały, strony, które o treści woli ostatniey powątpiewaią, ani sądowego, ani zasądowego o to zagodzenia przed ogłoszeniem teyże czynić nie mogą. Wszczęty o to zakład polega na swoiey wartości.

§. 537.

Zagodzenia względem występkow i kar w ten czas tylko są ważne, kiedy występki tego są rodzaiu, iż sędzia urzędownie dochodzić onych nie może, lecz na żałobę strony czekać musi.

§. 538.

Zagodzenia maiące na celu zataienie innych występkow, albo uyście kary

publiczney, ſą niedozwolone i nieważne. Względem prywatnego zadość uczynienia mogą ſię ſtrony zagodzić według upodobania.

§. 539.

Zagodzenie o ſpór ſzczególny zawarte nie rozciąga ſię na inne przypadki. Nawet powſzechne ogólnie wſzelkich ſporow tyczące ſię zagodzenia do takich praw nie maią bydź przytaczane, na iakie nikt pomyśleć nie mógł, lub iakie albo przez oſzukańſtwo zatarte, albo przez podſtęp zataione zoſtały.

§. 540.

Zagodzenie rzetelnie uczynione zaprzeczone bydź nie może z powodu skrzywdzenia nad połowę. Połowy wątpliwey całości oznaczyć nie można. Zagodzenia mogą bydź w ogólności za rodzay ugod loſowych uważane.

§. 541.

Błąd w istocie osoby czyni zagodzenie nieważnym. Błąd zaś inny, chociażby nawet samego przymiotu spornego prawa tyczył się; nie przeciwi się ważności zagodzenia.

§. 542.

Nowo znalezione dokumenta, chociażby zupełny niedostatek prawa na rzecz iedney strony odkrywały, uczynionego rzetelnie zagodzenia znosić nie mogą.

§. 543.

Oczywiste w rachunkach pomylenie, któreby przy ukończeniu zagodzenia w zasumowaniu, albo w odciągnieniu summy pieniężney było popełnione, żadnemu z kontrahentow nie szkodzi.

§. 544.

Rękoymie, i zastawy dla bespieczeństwa całego prawa w sporze ieszcze będącego dane, za tę także część odpowia-

wiadać maią, która zagodzeniem wyznaczoną została. Przez samo obowiązku głównego odmienienie, i bez dalszey umowy nie uchylaią się obowiązki poboczne.

§. 545.

Kiedy się pretensye z iedney osoby na drugą przenoszą, i ta druga osoba ważnie ie przyięła, wtedy dzieie się odmiana prawa z przystąpieniem nowego wierzyciela. Takowe osób ułożenie się z sobą nazywa się ugodą odstępną, czyli cessyą, i może bydź zawarte za zapłatą, lub bez zapłaty.

§. 546.

Przez ugodę odstępną powstaie tylko między przenoszącym (cedens) i przeymuiącym pretensyę, (cessionarius) nie zaś między ostatnim, a przeiętym dłużnikiem (cessus) nowy obowiązek. A przeto dłużnik, iak długo mu przeymuiący wiadomym nie będzie, ma prawo

wo do ſpłacenia pièrwſzego wierzyciela, lub do pogodzenia ſię z nim innym ſpoſobem.

§. 547.

Skoro mu zaś przeymuiący wiadomym ieſt; to dłużnik czynić tego więcey nie może. Wſzelakoż pozoſtaie mu prawo do wnieſienia zarzutow naprzeciw pretenſyi. A kiedy pretenſyę przeciw przeymuiącemu za rzetelną przyzna; wtedy obowiązany ieſt, zaſpokoić go iak ſwego wierzyciela.

§. 548.

Prawa, które do oſoby przywiązane ſą, a zatym z nią gaſną, odſtąpione bydź nie mogą. Karty dłużne ukazicielowi służące, ceſsyi nie potrzebuią. Wreſzcie prawa przeymuiącego z prawami przenoſzącego zarówne ſą, co do uſtąpioney pretenſyi.

§. 549.

Kto pretensyę bez zapłaty odstępuie, a zatym daruie, więcey za nią nie odpowiada. Lecz kiedy odstąpienie przez zamianę do skutku przychodzi; wtedy przenoszący ogólnie obowiązany iest, nie tylko za rzetelność pretensyi, ale też za bespieczeństwo iey przeymuiącemu ręczyć.

§. 550.

Ieżeli cedent pretensyę za nierzetelną, lub niebespieczną sam wyznaie; to w pierwszym przypadku wcale żadnego ubespieczenia dawać nie potrzebuie, w drugim zaś w części tylko powinien one uczynić.

§. 551.

Kto cessyę ze stratą po dziesięć od sta uczynił, za żadne więcey bespieczeństwo nie odpowiada. Tudzież cedent za nic więcey nie odpowiada, iak za to, co od cessyonaryusza otrzymał.

§. 552.

§. 552.

Ieżeli cesſyonaryuſz długu w kſięgach publicznych wpiſanego, z powodu zapewnienia ſię, kſięgi zaſtawne widzieć mógł; tedy żadne więcey mu nie należy bespieczeńſtwo. Ieżeli zaś cesſyonaryuſz przez właſną ſwą nieoſtrożność dług z początku bespieczny, niebeſpiecznym bydź dopuścił, przenoſzący za nic nie odpowiada.

§. 553.

Tego rodzaiu nieoſtrożność popełnia przeymuiący, kiedy w przyzwoitym czaſie długu nie wypowiada, lub po zapadłym terminie nie pobiera; kiedy dłużnikowi pobłaża; kiedy bespieczeńſtwo mieć ieſzcze mogące zapewnić ſobie w czaſie przyzwoitym zaniedbuie, lub ſądowey exekucyi przyſpieſzyć omieſzkuie.

§. 554.

Kiedy dłużnik trzeciego iak płaciciela na mieyſce ſwoie ſtawia, i do tego trzeciego odkazuie ſwego wierzyciela; wtedy powſtaie odmiana obowiązku przez przyſtąpienie nowego dłużnika.

§. 555.

Ieżeli odkazany wierzyciel przekazanego ſobie dłużnika zamiaſt przekazuiącego przyimuie, i dłużnik zezwolenie ſwoie na to daie; wtedy przekazuiący uwolniony ieſt od długu, i zupełne dzieie ſię odkazanie, czyli delegacya.

§. 556.

Póki potróyna ta ugoda do skutku nie przychodzi, póty przekazanie zoſtawa niezupełne, i aſsygnacyą ſię zowie. To przekazanie dla tych tylko ſtrón kontrahuiących dzielne ieſt, które w porozumieniu z ſobą zoſtaią.

§. 557.

§. 557.

Ieżeli przekazuiący zapłacenie długu trzeciemu, który mu nie ieſt dłużnym, zleca; to temu wolno ieſt przekazanie przyiąć, albo nie. Kiedy go nie przyimuie wtedy nowy obowiązek nie powſtaie; kiedy zaś przyimuie, na ten czas powſtaie ugoda między przekazuiącym (aſsygnantem) i tym, któremu zapłacenie zlecone było, (aſsygnatem) ale ieſzcze nie z tym, co ma zapłacenie odebrać, (aſsygnataryuſzem).

§. 558.

Aſsygnant iako moc daiący może od aſsygnata iako moc maiącego aſsygnacyę nie przyiętą ieſzcze od aſsygnataryuſza odwołać. W przypadku tym aſsygnat nie ieſt więcey mocen, aſsygnataryuſzowi płacić.

§. 559.

Ieżeli aſsygnat wolę ſwą do zapłacenia przekazaney od aſsygnanta ilości aſsygnataryuſzowi oświadczył, ten zaś tego oświadczenia nie przyiął, i na odmianę ſwego prawa nie zezwolił; tedy ma ieſzcze wybór żądania od aſsygnanta zapłaty, lub przyſtania na aſsygnacyą.

§. 560.

Kiedy aſsygnataryuſz oświadczenie aſsygnata przyiął; tedy przeciw aſsygnantowi żadna pretenſya więcey mieyſca nie ma. Kiedy zaś aſsygnat w przyzwoitym czaſie nie zapłacił, aſsygnant za to odpowiada.

§. 561.

Gdy aſsygnant ſwemu dłużnikowi iako aſsygnatowi zapłacenie zleca, i do niego aſsygnataryuſza po odebranie

od-

odſyła ; wtedy aſsygnat oddać dług powinien, albo aſsygnantowi, albo aſsygnataryuſzowi. Aſsygnacya służy wtedy aſsygnataryuſzowi za dokument odſtąpienia.

§. 562.

Przy aſsygnacyi, która razem ceſsyę w ſobie zawiera, nie ieſt potrzebne zezwolenie aſsygnata. Z tego powodu aſsygnat ma także moc, do zaspokoienia bezpośrzedniczo pièrwſzego wierzyciela zamiaſt aſsygnataryuſza. Lecz kiedy aſsygnat bez przyczyny wzbrania ſię zapłacenia, lub kiedy, przyobiecawſzy aſsygnataryuſzowi, zwleka, wtedy za skutki odpowiada.

§. 563.

Kiedy aſsygnat nie przyiął przekazania, wtedy aſsygnataryuſz w przeciągu dni cztèrnaſtu uwiadomić o tym powinien

nien afsygnanta. Termin ten od dnia rachowany bydź ma, którego przekazanie afsygnatowi w iego pomiefzkaniu pokazane bydź mogło. Handluiący fzczególnie wexlowych ustaw trzymać się maią.

ROZ-

ROZDZIAŁ XVII.

O znoſzeniu praw i obowiązkow.

§. 564.

Prawo i obowiązek w takim na przeciw ſobie zoſtaią ſtoſunku, iż obowiązek z iedney ſtrony rozwięzuie ſię, kiedy z drugiey prawo uſtaie, i przeciwnie. Skoro zaś obowiązek rozwięzuie ſię, obowiązany nic więcey nie winien.

§. 565.

Kiedy maiący prawo iſtotnie, co mu należało, otrzymał; o to żadnym ſpoſobem, i żadnego czaſu upominać ſię więcey nie może. Prawo iego zgładzone ieſt. Naybardziey zatym obowiązek

rozwięzuie się wtedy, kiedy obowiązany to czyni, co czynić powinien.

§. 566.

Przeciwko woli swey ani wierzyciel przymuszonym bydź nie może, aby innego co przyiął, niż to, o co upominać się ma prawo, ani dłużnik, aby innego co czynił, niż to, co się czynić obowiązał. Toż samo waży także o mieyscu, o czasie, i o sposobie wypełnienia obowiązku.

§. 567.

Gdy się wzaiemne pretensye razem z sobą zchodzą, które nietylko rzetelne, i iednakowego rodzaiu, ale też takie są, iż taż sama rzecz, która iednemu iak wierzycielowi należy, od tego iak od dłużnika drugiemu oddaną bydź może; wtedy dzieie się wzaiemne zniesienie obowiązkow (compensatio), które nawet podług prawa iako wzaiemne zapłacenie skutkuie.

§. 568.

§. 568.

Nikt nie ieſt obowiązany zaſpokaiać długi, które albo ieſzcze niewyrzetelnione (liquida) ſą, albo do zaspokoienia nie przypadaią. A zatym między wyrzetelnionemi, i niewyrzetelnionemi pretenſyami kompenſacya mieyſca mieć nie może.

§. 569.

Nie ieſt także wierzyciel obowiązany, aby rzecz iaką za inną przyimował. Przeto nieiednakowe rzeczy, n. p. wino ze zbożem; albo też pewne iednakowe z niepewnemi, n. p. wybrany koń z innym iakim koniem znoſić ſię wzaiemnie nie daią. Rzeczy albo pożyczanym ſpoſobem, albo do ſchowania wzięte ogólnie kompenſacyi przedmiotem nie ſą.

§. 570.

Nie może także dłużnik ſwemu wierzycielowi tego rachować, co wierzy-

ciel trzeciemu, a ten trzeci dłużnikowi zapłacić ma. Summa nawet, którą kto w kaſsie kraiowey ma, nie może w zapłacie, którą tenże do inney kraiowey kaſsy winien, bydź porachowaną.

§. 571.

Wtedy tylko dać można co innego zamiaſt zapłacenia, kiedy wierzyciel i dłużnik z ſobą ſię porozumieli do odnowienia obowiązku, lub kiedy ſamo zapłacenie ieſt niepodobnym. Czynność ta: dać co innego zamiaſt zapłacenia, zawſze iak ugoda zamiany uważana będzie.

§. 572.

Kto dług rzetelny i przypadły zapłacił, ten ſtanu ſwego gorſzym nie czyni, owſzem go ulepſza. Oſoba zatym do rządzenia maiątkiem ſwym niezdolna dług takowy prawnie zapłacić, i od obowiązku ſię ſwego uwolnić może. Lecz gdyby ta oſoba dług albo nierzetel-

telny, albo ieſzcze nie przypadły zapłaciła; na ten czas iey opiekun, lub kurator obowiązany ieſt, o powrót tego, co zapłaciła, upomnieć ſię.

§. 573.

Kiedy zamiaſt dłużnika za porozumieniem ſię iego trzeci chce, i może zapłacić; wtedy wierzyciel zapłacenie przyiąć, i płacicielowi prawa ſwego odſtąpić powinien. Te iednak przez trzeciego zapłacenie mieyſca nie ma, kiedy ſię ani wierzyciel, ani dłużnik na to nie zgodzili.

§. 574.

Ilość dłużna albo wierzycielowi, albo iego pełnomocnikowi, albo temu oddaną bydź powinna, kogo ſąd za właściciela rzeczy uznał. Ten, co oſobie maiątkiem ſwym rządzić nie mogącey zapłacił, tyle obowiązany płacić powtórnie, ile to, co zapłacił, nieiſtot-

nie ku pożytkowi przyimuiącego obróconym było.

§. 575.

Wierzyciel nie ieſt obowiązany, przyimować zapłacenie długu częściami, lub z wytrąceniem. Lecz kiedy rozmaite ſą do zapłacenia ſummy; zaczym ta za zapłaconą mianą będzie, do którey zaspokoienia dłużnik za zezwoleniem wierzyciela wolę ſwą wyraźnie oświadczył.

§. 576.

Ieżeli o woli dłużnika wątpliwość zachodzi, lub ta od wierzyciela zaprzeczoną będzie, wtedy nayprzód prowizya, potym kapitał, a z więcey kapitałow ten, o który iuż upominał ſię, lub który iuż przypadł, a na oſtatek ten, który dłużnikowi naybardziey do oddania uciążliwym ieſt, odpiſany bydź powinien.

§. 577.

§. 577.

Gdy termin do zapłacenia wcale uſtanowiony nie był, tedy dłużnika o zwłokę obciążać nie można. Zwłoka bowiem dopiero ſię od tego dnia poczyna, którego upomnienie ſię iſtotnie uczynione było.

§. 578.

W niektórych przypadkach termin zapłacenia ſtanowi ſię przez naturę rzeczy. Żywności na ieden przynaymniey mieſiąc naprzód wypłacaią ſię. Kiedy utrzymywany pod ten czas umrze; to naſtępcy iego nie ſą obowiązani do wydania tego, co naprzód zapłacono było.

§. 579.

Ieżeli wierzyciel z przyięciem zapłacenia zwlekał, tedy skutki ſzkodliwe na niego ſpadaią. W ogólności ſtrona iedna dla zwłoki ſwey wcześnieyſzey uważaną będzie za bezwinną, ie-

żeli zwłoka drugiey ſtrony poźniey naſtępuie.

§. 580.

Ieżeli dług dlatego oddany bydź nie może, iż wierzyciel albo nieznany, nieprzytomny, albo z podania niekontent ieſt; w ten czas dłużnik rzecz oddać ſię maiącą, czy ta ruchomą, czy nieruchomą ieſt, w ſądzie złożyć może. Takie złożenie równe ieſt ſamemu oddaniu długu; gdyż dłużnika uwalnia od iego obowiązku, i zwala każde niebespieczeńſtwo rzeczy złożoney na wierzyciela.

§. 581.

We wſzyſtkich przypadkach ma prawo płaciciel do żądania od zaſpokoionego kwitu, czyli piſanego zaświadczenia na wypełniony obowiązek. W kwicie tym ma bydź wyrażone imię dłużnika, i wierzyciela, tudzież mieyſce, czas, i przedmiot znieſionego długu: oraz

muſi

muſi bydź przez wierzyciela, albo iego pełnomocnika podpiſany.

§. 582.

Kiedy wierzyciel kartę ma od dłużnika; tedy prócz kwitu albo oddać kartę dłużną, albo ſummę zapłaconą na ſamey karcie dłużney odpiſać powinien. Karta nazad odebrana bez kwitu zabeſpiecza dłużnikowi prawne domniemywanie uczynionego zapłacenia; przeciwnego iednak dowodu nie wyłącza.

§. 583.

Kwit od wierzyciela na zapłacony dług nowſzy dłużnikowi dany, lubo nie dowodzi, iż inne dawnieyſze długi zapłacone zoſtały; gdy ſię to iednak intrat pewnych, dochodow, lub podatkow takich tyczy, które iak prowizye od pieniędzy, z gruntu lub domowſtwa z tegoż ſamego tytułu, i o czaſie pewnym zapłacone bydź powinny; zaczym ſię domyśla, iż ten, co ſię kwitem przy-

padłego ostatnią razą terminu wywodzi, wcześniey przypadłe długi także zaspokoił.

§. 584.

We wszystkich przypadkach, w których wierzyciel ma moc, prawo swe opuścić z niego się wyzuć, wyrzec, lub drugiemu ustąpić, może się go także wyrzec na pożytek swego dłużnika. Przez te wierzyciela zrzeczenie się znosi się obowiązek dłużnika.

§. 585.

Dłużnikiem i wierzycielem iedneyże rzeczy razem nikt bydź nie może. Skoro więc ieden po drugim dziedziczy, i dziedzictwo bez wyłączenia obeymuie, i ile razy prawo z obowiązkiem iakimkolwiek sposobem w iedney osobie łączy się; wtedy obydwa gasną, wyiąwszy ieżeli wierzyciel ma moc prawa swe pooddzielać, lub ieżli okoliczności rozmaitego rodzaiu zachodzą.

§. 586.

§. 586.

Zupełne rzeczy zatracenie znoſi obowiązek do oddania oneyże: chybaby dłużnik pobłądzenie iakie przytym popełnił, albo iżby ſię za każdy przypadek obowiązał był. Prawidła te ważą także na przypadki, w których wypełnienie obowiązku, albo zapłacenie długu innym ſpoſobem niepodobneby było.

§. 587.

Smierć ani praw, ani obowiązkow nie znoſi. Przechodzą one na dziedzicow. Takie tylko prawa i obowiązki, które ſię ſzczególnie czynności oſobiſtych zmarłego tyczą, z nimże gaſną.

ROZ-

ROZDZIAŁ XVIII.

O zasiedzeniu i zadawnieniu rzeczy.

§. 588.

Do przyczyn, przez które prawa i obowiązki gasną, należy także bieg czasu, na którego trwaniu ograniczonemi zostały. Te ograniczenie w przypadkach poiedyńczych czasem przez ostatniey woli rozporządzenie, czasem przez ugodę, czasem przez wyrok sędziowski: w ogólności zaś iedynie przez ustawę naznaczone bywa.

§. 589.

Utrata prawa, którego przez czas z ustawy naznaczony wcale nie używano, zo-

zowie się zadawnienie. Utracone tym sposobem prawo nazywa się prawem zadawnionym.

§. 590.

Ieżeli prawo zadawnione mocą ustawy na kogo drugiego zlane zostało, zowie się prawo zasiedziane. Sposób ten nabycia zowie się właściwie zasiedzenie.

§. 591.

Przez zadawnienie w właściwym rozumieniu prawo iuż będące dla nieużywania tylko znosi się, a zatym wolność pierwotna znowu się przywraca. Przez zasiedzenie przeciwnie traci ieden prawo swoie, gdyż go nie używał, a drugi nabywa go mocą prawnego posiadania. Zasiedzenie więc koniecznie w sobie zadawnienie zawiera; przeciwnie zadawnienie bez zasiedzenia nawet ma mieysce.

§. 592.

§. 592.

Ażeby własność prywatna nie była zawſze niepewną, tudzież aby ſporom prawnym zapobiedz, i one skrócić; uſtawa cywilne zaſiedzenia i zadawnienia prawa wprowadzić, i dokładnie oznaczyć powinna.

§. 593.

Każdy, ktokolwiek własność nabywać może, może iey także zaſiedzeniem nabyć. Iednak potrzeba, ażeby rzecz, lub prawo, ktǒrego tym ſpoſobem nabyć chce, iſtotnie poſiadał, ażeby iego poſiadanie prawe i rzetelne było, oraz aby przez cały czas z uſtawy naznaczony wciąż używane było.

§. 594.

Zadawnienie nietylko bespieczeńſtwo własności, ale też prawo zbycia zabespiecza. Dla czego przeciw niedorosłym, pod opieką lub kuratelą zoſtaiącym, przeciw kościołom, gromadom,

dom, i innym ciałom moralnym, przeciw rządcom publicznego maiątku, tudzież przeciw tym, którzy mimo właſney winy albo nieprzytomnemi ſą, albo do pozywania przeſzkodę maią, dozwolone bydź wcale nie może. Tym uſtawa ſzczególną nadaie obronę.

§. 595.

Rzeczy nabyć ſię mogące mogą bydź także zaſiedziane. Rzeczy przeciwnie, których według iſtotnego ich przymiotu, lub według praw cywilnych nikt poſiadać nie może, tudzież które wcale ani zbytemi, ani nabytemi bydź nie mogą, nie ſą przedmiotem zaſiedzenia.

§. 596.

Z tego powodu prawa do monarchy iako do naywyżſzego rządzcy kraiu należące, n. p. prawo zakładania ceł, bicia pieniędzy, rozpiſania podatkow, i inne tak nazwane prawa maieſtatu nie mogą bydź zaſiedzeniem nabyte. Spo-

ſób

ſób nabycia dla ſamych poiedyńczych obywatelow w prawie prywatnym wprowadzony, nie może bydź do praw kraiu publicznych przyſtoſowany.

§. 597.

Prawa, których ſobie naywyżſzy kraiu rządzca nie zatrzymał, mogą bydź wprawdzie przez innych obywatelow w ogólności zaſiedziane, z tych iednak niektóre, n. p. prawa do laſow, polowania, rybołowſtwa, i tym podobne wymagaią dłużſzego nad zwyczayne poſiadania.

§. 598.

Prawa małżonka, oyca, dziècięcia, i inne oſobiſte, które, nie wspólnego z prawami rzeczownemi nie maią, nie ſą przedmiotem zaſiedzenia. Wſzelakoż rzetelnym małżonkom, rodzicom, i dzieciom bezwinna niewiadomość służy do tymczaſowego utrzymania, i używania praw ich mniemanych.

§. 599.

Czynności, które każdy według upodobania wykonywać, lub zaniechać może, n. p. zboże swe, chlèb, wino tu lub owdźie kupować, towary swe przez tego, lub owego furmana posyłać, nie podlegaią zasiedzeniu. Kiedy zaś iedna osoba drugiey prawo zakazu wyraźnie, lub milczeniem ustąpiła; to posiadanie od tego się czasu przeciw iey wolności poczyna, którego się osoba iedna zakazowi drugiey poddała, a przez to kiedy inne potrzebne okoliczności zaydą, dzieie się zasiedzenie.

§. 600.

Może tedy właściciel od niepamiętnych czasow praw swoich nie używać, n. p. łąki swey, lub wody nie użytkować, a sąsiad iego przez to przecie prawa nie nabywa. Skoro mu zaś sąsiad zakazuie, aby na tey łące nie kosił,

lub w tey wodzie ryb nie łowił, i on zakaz ten przyimuie; wtedy za czasem prawo iednego może bydź zadawnione, a drugiego zasiedziane.

§. 601.

Każde posiadanie na takim gruntuiące się tytule, który do odebrania własności (ieżeli ta oddaiącemu należałaby się) byłby dostatecznym, prawne iest, i do zasiedzenia dostateczne. Takiemi są: zapis, darowizna, użyczka, kupno, i przedaż. Przeciwnie inne tytuły n. p. danie wygodą, złożenie, puszczenie w arendę, zastawienie nie są do zasiedzenia dostatecznemi.

§. 602.

Posiadanie rzetelnym bydź powinno. Ieżeli więc mieniaiący, kupuiący, lub obdarowany wie, iż rzecz iemu oddana do trzeciego należy, albo gdy prawdziwego właściciela nieruchomego do-

dobra, lub wpisanego prawa, z ksiąg publicznych poznać może; to tym samym iuż uważany będzie iak nierzetelny posiadacz, i nie ma prawa do pomocy ustawy.

§. 603.

Posiadanie musi także bydź prawdziwym. Gwałtem bowiem wymuszone, przez prożby otrzymane, lub przez podstęp wyłudzone, tym samym nierzetelne iest. Nierzetelność przeszłego posiadacza nie przeszkadza rzetelnemu następcy, aby od dnia posiadania swego zaczął zasiedzenie.

§. 604.

Dotąd czas, w którym prawo powstaie, albo ustaie, dla niektórych szczególnych przypadkow był wyznaczony. Tutay zaś podaie się w ogólności wymiar czasu na wszelkie przypadki do zasiedzenia, albo zadawnienia potrzeb-

ny. Zależy to tak od rozmaitości rzeczy, iako i osob.

§. 605.

Pod prawami rzeczownemi można prawo posiadania tylko z własnością rzeczy posiadaney właściwie zasiedzieć. Zasiedzenie rzeczy ruchomych, do których własności nie natychmiast przez oddanie odbieraiący przychodzi, po trzech letnim prawnym posiadaniu zupełne będzie.

§. 606.

Rzeczy nieruchome na imię posiadacza w księgach publicznych należycie zapisane zasiaduią się w przeciągu lat trzech, i tygodni sześciu. Granice zasiedzenia uważaią się podług miary wpisanego posiadania.

§. 607.

Gdzie ieszcze nie są wprowadzone porządne księgi wpisow, i gdzie nabycia

cia rzeczy nieruchomych z aktow ſądowych, i innych dckumentow dowodzić potrzeba, tam zaſiedzenie po lat dzieſięciu do ſwey mocy dopiero przychodzi.

§. 608.

Służebności, i inne na cudzym gruncie używane ſzczególne prawa, iak prawo własności w trzech latach, i ſześciu niedzielach bywaią zaſiedziane. Czas od tego ſię dnia rachuie, którego maiący prawo w kſięgach publicznych porządnie zoſtał wpiſany.

§. 609.

Póki maiący prawo wpiſany nie ieſt, póty należy do niego zmysłowe tylko, a niezaś prawne poſiadanie. Dzierzawca takowy rzetelny w lat trzydzieści dopiero, bez okazania nawet prawego tytułu, może żądać wpiſu.

§. 610.

Przy prawach rzadko używanemi bydź mogących, n. p. przy prawie nadania probostwa, lub pomuszenia kogo do przyłożenia się, podczas naprawienia mostu, żądaiący wpisu oprócz upłynienia lat trzydziestu, także nastąpione w tym czasu przeciągu troiste użycie tego prawa dowieść powinien.

§. 611.

Rzeczy zastawione, wygodą dane, i złożone nigdy przez wierzycielow, przez wygodą biorących, i przez depozytaryuszow dla niedostatku prawdziwego, prawego, i rzetelnego posiadania zasiedziane bydź nie mogą. Dziedzice ich wystawuią osobę zostawuiącego dziedzictwo, i nie maią więcey tytułow, iak on sam miał. Czas zasiedzenia trzeciemu tylko prawemu posiadaczowi służyć może.

§. 612.

Rzeczy ruchomych takich, które kto skradł, albo też nieruchomych, które kto opanował, dziedzic iego nigdy przyzwoicie zaſiedzieć nie może. Trzeci rzetelny poſiadacz takich rzeczy dwa razy dłużſzy czas, niż zwyczayny przeczekać muſi. Toż ſamo także waży względem rzeczy cudzych darowanych.

§. 613.

Tudzież przeciw fikuſowi, to ieſt przeciw dozorcom intrat publicznych, n. p. dóbr kameralnych i ſtołowych, oraz przeciw dobrom, które do kościołów, gromad, i innych ciał moralnych dozwolonych należą, nie wyſtarcza zwyczayny należyty czas zaſiedzenia. Poſiadanie rzeczy takich ruchomych przez lat ſześć, a nieruchomych, kiedy w kſięgach publicznych wpiſane ieſt,

przez lat ſześć i tygodni dwanaście nieprzerwanie trwać powinno. Innych zaś wſzelkich praw tylko przez cztèrdzieſtoletnie poſiadanie nabyć można.

§. 614.

Kto w ſpółce z oſobą z prawa uprzywileiowaną zoſtaie, temu także służy ten ſam przywiley. Ogólnie przywileia maią ſwą dzielność względem innych równie uprzywileiowanych.

§. 615.

Przemieſzkiwanie właściciela za prowincyą, w którey rzecz ſię znayduie, tyle ſię porządnemu zaſiedzeniu opiera, iż ſię czas nieprzytomności od woli zależącey, i bezwinney za połowę tylko, a zatym ieden rok tylko za ſześć mieſięcy liczy. Czas ten iednak nie na więcey, iak na lat trzydzieści razem wzięty podwoiony bydź powinien.

Nie-

Nieprzytomność winna żadnego dobrodzieyſtwa prawnego nie ma.

§. 616.

Ile każde zaſiedzenie w ſobie zawiera zadawnienie, to ſię oba w iednym czaſie ſpełniaią. Do zadawnienia zaś właściwego, czyli do utracenia prawa na rzecz, albo do rzeczy trzeciego dla nieużywania potrzeba w ogólności lat trzydzieſtu.

§. 617.

Wſzyſtkie zatym prawa przeciw trzeciemu, które w kſięgach publicznych nie ſą wpiſane, iednak w powſzechnym handlu i używaniu zoſtaią, czy ſię na ugodzie, czy na przewinieniu zaſadzały, uſtaią przez trzydzieſtoletne nieużywanie, lub przez milczenie przez tak długi czas zachowywane.

§. 618.

Toż ſamo waży także względem wſzelkich rozwiązanemi bydź mogących obowiązkow, dłużnych zapiſow, i pretenſyy, które ſię z rocznych podatkow, prowizyi, dochodow, lub usług pewnych składaią. Względem oſób tylko §. 613. uprzywileiowanych tak do zaſiedzenia, iako też do zadawnienia potrzeba lat czterdzieści.

§. 619.

Co do obowiązkow rozwiązanemi bydź nie mogących, n. p. obowiązek utrzymywania koniecznego dzieci, dzielenia rzeczy wſpólney, wyznaczenia granic, i t. d. prawa także ſobie przeciwne nie mogą bydź zadawnione. Toż ſamo waży także o obowiązku płacenia podatkow publicznych. Od obowiązkow tego rodzaiu przez wyraźne ważne

uprzy-

uprzywileiowania tylko można bydź uwolnionym.

§. 620.

Iak długo wierzyciel zastaw ma w ręku, póty mu zaniedbanego używania prawa zastawu zarzucić nie można, a zatym i prawo zastawu zadawnione bydź nie może. Oraz dłużnika prawo do wykupienia swego zastawu niezadawnione pozostanie.

§. 621.

Dłużnik nie iest mocen uchylać się od dzielności ustawy, i sobie samemu krótszy czas zadawnienia stanowić: nie wolno mu oraz, karty dłużne swemu wierzycielowi dane przed upłynieniem lat trzydziestu za nieważne i odwołane ogłaszać. Kiedy zaś komu własne iego dokumenta zginęły, tedy mu wolno ich umorzenia żądać sądownie.

§. 622.

Wymazanie długu iakiego w publicznych kſięgach wpiſanego, kiedy wymieniony tamże wierzyciel, lub iego dziedzic na to ſię nie zgadza, tylko po wyiściu lat trzydzieſtu mieyſce mieć może. Wolno iednak właścicielowi otrzymane zakwitowanie na zapłacony dług każdego czaſu porządnie wpiſać kazać.

§. 623.

Powſzechna reguła, iż prawo dla nieużywania po wyiściu dopiero lat trzydzieſtu ginie, w tych tylko przypadkach przyſtoſowaną bydź może, w których prawo krótſzego czaſu nie poſtanowiło.

§. 624.

Prawa do obalenia oſtatniey woli rozporządzenia, do zrównania części obowiązkowey, do odwołania darowizny

wizny dla niewdzięczności obdarzonego, nakoniec do zerwania ugody zamiany z powodu skrzywdzenia nad połowę, w przeciągu lat pięciu użyte bydź muſzą. Po wyiściu zaś tego czaſu ſtaią ſię zadawnionemi.

§. 625.

Iak długo prawo wexlowe do wexlu przywiązane ieſt, w uſtawie wexlowey przepiſano ieſt.

§. 626.

Prawo pozywania dla znieſioney ſzkody uſtaie po trzech latach, od tego czaſu począwſzy, którego ſię uſzkodzony o ſzkodzie dowiedział. Ieżeli ſię o ſzkodzie nie dowiedział, tedy prawo pozywania zadawnia ſię dopiero w lat trzydzieści.

§. 627.

Skargi o zniewagi, iakie ſzczególnie z obelg, z słow, z piſm, lub z ie-

ieſtow ſię składaią, po wyiściu roku iednego dochodzonemi bydź więcey nie mogą. Ieżeli zaś uraza z czynności pochodzi; w ten czas prawo pozywania o zadość uczynienie trwa przez lat trzy.

§. 628.

Przeciw takim oſobom, które ſtrony przeciwney ſądownie pozwać nie wydołaią, czas zaſiedzenia, lub zadawnienia zaczynać ſię nie może. Przytym wſzyſtko ieſt iedno, czy ta niemożność naſtąpiła przez małoletność, lub pomięſzanie zmysłow takich oſób, dla których opiekun może uſtanowiony nie był, czy przez nieuchronną i chwalebną nieprzytomność w służbie cywilney, lub woyskowey, czyli naoſtatek przez zupełne zawieſzenie ſprawiedliwości, iak to n. p. w czaſie powietrza i woyny.

§. 629.

§. 629.

Tenże sam wyiątek służy także dla małżonek, dla dzieci, i zostaiących pod opieką albo kuratelą względem małżonkow, rodzicow, opiekunow, i kuratorow, póki ieszcze pod władzą małżeńską, rodzicielską, lub opiekuńską zostaią.

§. 630.

Lecz ieżeli się czas zasiedzenia, lub zadawnienia raz zaczął; to się tenże przeciw dopiero namienionym osobom także daley ciągnie. Z tym wszystkim ustawa ninieysza nadaie im inne dobrodzieystwo prawne, to iest: powrócenie do pièrwszego stanu.

§. 631.

Kto od prawego i rzetelnego posiadacza rzecz rzetelnie przyiął, ten iako na-

naſtępca ma prawo do wrachowania czaſu zaſiedzenia ſwego poprzednika. Toż ſamo także waży o czaſie zadawnienia.

ROZ-

ROZDZIAŁ XIX.

O powróceniu rzeczy do pièrwſzego ſtanu.

§. 632.

Prócz tych przypadkow powrócenia do pièrwſzego ſtanu, które uſtawa ſądowa ſtanowi, nadaie także uſtawa w niektórych ſzczególnych przypadkach prawnego dobrodzieyſtwa powrócenia do pièrwſzego ſtanu tym, którzy w prawach ſwych skrzywdzonemi zoſtali.

§. 633.

Te ſzczególne przypadki ſą naſtępuiące: nayprzòd gdy wieloletnia oſoba dowieść może czynność iaką pod czas

iey małoletności ku iey ſzkodzie wykonaną, powtóre kiedy kto skrzywdzonym bydź ma dla tego, iż bez ſwego przewinienia był nieprzytomnym.

§. 634.

Iednak i w tych przypadkach powrócenie do piérwſzego ſtanu tylko pod podwóynym warunkiem ma mieyſce. Nayprzód: te powrócenie muſi bydź w przeciągu dwóch lat po naſtąpioney wieloletności, albo po powrocie żądane. Potym: wnieſione pokrzywdzenie wielkiey wagi bydź powinno.

§. 635.

Prożba o powróccnie do pièrwſzego ſtanu, na wzór inney każdey skargi, do przyzwoitego ſędziego podaną, i od tego rozeznaną bydź ma.

§. 636.

Ten, komu powrócenie do piérwſzego ſtanu pozwala ſię, żądać może, aby

aby mu rzecz, albo prawo w tymże ſtanie, w którym ſię przed ſzkodliwą dla niego czynnością znaydowała, nazad powróconą, albo nadgrodzenie za to uczynione było.

§. 637.

Stronie zaś przeciwney wſzyſtkie te excepcye pozoſtaną, które ſię iey z rzetelnego poſiadania należą.

§. 638.

Dziedzice tyle tylko do powrócenia do pièrwſzego ſtanu obowiązani będą, ile rzeczy, albo prawa zaprzeczone na nich przeſzły.

O M Y Ł K I.

W Części I. na kar. 4. §. 10. zamiaſt *obwieſzenie*, czytay: obwieſzczenie.

W Części II. na kar. 152. §. 338. po słowie: *nie będzie*, dodać: iż mu zoſtawuiący dziedzictwo przebaczył.